

SISÄLLYS

1 Johdanto.....	2
1.1 Teoreettista taustaa	3
1.2 Tutkimusaineisto.....	8
1.3 Metodologinen viitekehys	10
1.4 Tutkimusongelma ja tutkimuksen rakenne	13
2 Skábmagovat, inarilainen alkuperäiskansojen elokuvafestivaali.....	15
2.1 Festivaalin lähtökohtia ja toimintakonsepti	15
2.2 Vieraat, ja yhteistyötahot ja kieliasiat.....	18
2.3 Saamelaisen elokuvan lyhyt historia.....	22
3 Menestystarina, vaikuttamisen väline Skábmagovat	24
3.1 Skábmagovat astuu median valokeilaan	25
3.2 Skábmagovat on vaikuttamisen väline.....	30
3.3 Haaveesta todeksi – saamenkieliset lastenohjelmat.....	34
4 Yhteiset ongelmat.....	38
4.1 Alkuperäiskansat kolonialismin uhreina.....	39
4.2 Saamelaisten verrattain vähäpätöisemmät ongelmat	43
4.3 Alkuperäiskansavieraiden elokuva- ja tv-tuotantojen rahoitus.....	48
5 Oman representaation voima.....	52
5.1 Stereotyyppioista totuudenmukaisiin kuvauksiin	52
5.2. Elokuvat aseena taistelussa	57
5.3 Oma kieli elokuvissa.....	60
5.4 Elokuvien kritiikki Skábmagovat artikkeleissa	62
6 Pohdintaa	68
Lähteet	73

Liitteet

Liite 1, tilasto Skábmagovia koskevista ilmestyneistä artikkeleista

Liite 2, haastattelurunko

1. Johdanto

Saamelaisuus on yhä Suomessa eksoottista toiseutta, vähemmistökulttuuria, jonka asioista uutisoidaan harvoin valtamediassa joitakin poliittisia kiistoja ja satunnaisia populaarikulttuurin ilmiöitä lukuunottamatta. Alkuperäiskansojen elokuvafestivaali Skábmagovat, joka järjestetään Inarissa tammikuun pakkasilla muodostaa poikkeuksen, sillä se pääsee otsikoihin vuosittain Etelä-Suomea myöten. Median kiinnostuksen herättää festivaalin vaihtuva vieraileva alkuperäiskansa elokuvineen.

Saamelaisen kulttuurin professorin Veli-Pekka Lehtolan mukaan dokumenttielokuvasta on muodostunut johtava saamelainen taidemuoto. Yksi keskeinen tekijä dokumenttien kehitykselle on Skábmagovat -elokuvafestivaali, joka tarjoaa dokumenteille esitysfoorumin. Alkuperäiskansat pääsevät itse kuvailemaan itseään ja kansansa elämää dokumenttien ja elokuvien kautta. Skábmagovilla esitetyt saamelaistuotannot ja festivaalin yleisösuosio ovat tukeneet Inariin rakennettavan Alkuperäiskansojen elokuvakeskushankkeen etenemistä. Alkuperäiskansojen elokuvafestivaaleja perustetaan jatkuvasti lisää maailmanlaajuisesti. Näitä ilmiöitä ei kuitenkaan juuri käsitellä suomalaisessa mediassa.

Skábmagovat on saamelainen kulttuuri- ja matkailutapahtuma, jonka kehitys on ollut nousujohteista. Tutkin sitä, millainen kuva Skábmagovista on muotoutunut suomalaisessa julkisuudessa? Poliittisista syistä perustettu festivaali täytti tammikuussa 2008 kymmenen vuotta, ja sen yleisömäärät ovat yhä kasvussa. Yhdistämällä alkuperäiskansat ja Lapin kaamosajan festivaalin järjestäjät ovat onnistuneet kehittämään matkailuvetonaulan, jolla on alueelle taloudellista merkitystä. Peittyvätkö poliittiset tarkoitukset eksoottisen esillepanon alle, kun festivaalista uutisoidaan suomalaisissa sanomalehdissä?

1.1 Teoreettista taustaa

Tutkimukseni sijoittuu saamelaisen kulttuurintutkimuksen kenttään, ja sen lähtökohtia ovat mediatutkimus ja matkailuntutkimus. Saamelainen kulttuurintutkimus, tai saamentutkimus, on viime vuosina siirtynyt yhä enemmän sisältäpäin tehtäväksi, eli saamelaisten itsensä tutkimaksi (Länsman, 2004, 17). Saamelaisten oman kulttuurintutkimuksen kenttä on ymmärrettävästi pieni, mutta 1990-luvulta saakka omat tutkimukset ovat valottaneet onnistuneesti esimerkiksi saamelaisen identiteetin rakentumista valtaväestön puristuksessa.

Veli-Pekka Lehtolan väitöskirjassa *Rajamaan identiteetti* (1997) kuvataan saamelaisten representaatiota ja lappilaisuuden rakentumista 1920 -ja 1930 -luvun suomalaisessa kirjallisuudessa. Lehtola tutkii muunmuassa sitä, miten saamelaisuus esitetään sekä suomalaisten kirjailijoiden että muutaman saamelaisen kirjailijan tuotannoissa. Kaunokirjalliset tekstit ovat taidetta kuten elokuvatkin, ja molemmat taiteelliset representaatiot sekä heijastavat että rakentavat ihmisten identiteettiä. Lehtola lisää, että nuorissa kulttuureissa kirjallisuus liittyy politiikkaan ja kulttuuriseen toimintaan, eikä ole olemassa puhdasta taidetta. (Lehtola 1997, 23, 29.) Poliittisuus on myös alkuperäiskansojen elokuvafestivaalin yksi ulottuvuus, ja saamelaisen identiteetin vahvistaminen yksi sen perustamissyistä.

Etnis-feministisestä tutkimusnäkökulmasta saamelaisten naisten tietä kirjailijaksi tutkinut Vuokko Hirvonen määrittelee saamelaisten naiskirjailijoiden olevan kaksinkertaisessa marginaalissa. Alkuperäiskansastatuksen lisäksi sukupuoli on ollut monella naisella kirjailijanuran hidasteena. Kirjoittamista voi kuitenkin käyttää Hirvosen mukaan etnopolitiikan teon välineenä. (Hirvonen 1999, 65-67, 243-246). Etnopolitiikkaa tehdään elokuvillakin, ja alkuperäiskansojen naiset, varsinkin saamelaiset, ovat viime vuosina nousseet varteenotettaviksi ohjaajiksi.

Rauna Kuokkanen on kirjoittanut saamelaisista ja kolonialismin vaikutuksista sekä saamelaisen nykykirjallisuuden minäkuvista (esim. Kuokkanen 1997, 1999, 2007). Omat kirjalliset tuotannot, ja Skábmagovista puhuttaessa alkuperäiskansojen omat

elokuvat, luovat uusia representaatioita saamelaisista purkaen vanhoja kolonialistisia ja stereotyyppisiä valtaväestön kuvauksia. Omien kuvausten välittyminen myös valtaväestölle olisi toivottavaa, sillä Kuokkanen huomauttaa, että yleinen tietämättömyys saamelaisten kolonisaation historiasta estää valtaväestöä ymmärtämästä saamelaisten oikeudellisia vaatimuksia (Kuokkanen 1999, 97).

Väitöskirjassaan *Väärtisuhteet Lapin matkailussa - kulttuurianalyysi suomalaisten ja saamelaisten kohtaamisesta* (2004) Anni-Siiri Länsman tutkii Lapin matkailua ja väärtilaitoksen merkitystä. Länsmanin aineistona on kaunokirjallisia tekstejä ja suomalaisten matkailijoiden sekä saamelaisten väärtien haastatteluja. Länsmanin mainitsema Robert Pettersonin tutkimus Jokkmokin saamelaismarkkinoista (2004) osoittautui höydylliseksi Skábmagovia käsittelevässä kandidaatintyössäni. Petterson käyttää tutkimuksessaan Levittin tuotteen elämänkaarimallia, jonka Richard Butler ja Don Getz ovat vuonna 1980 kehittäneet tapahtuman elämänkaarimalliksi. Elokuva festivaalia voi tutkia myös tällaisen teoriarungon avulla, sillä alkuperäiskansaulottuvuutensa lisäksi se on turismista elävä matkailutapahtuma.

Tutkin alkuperäiskansojen sanomalehtijulkisuudessa rakentuvaa mediarepresentaatioita jälkikolonialisen kulttuurintutkimuksen näkökulmasta. Mediatutkimuksen alueella on tutkittu saamelaisuuden ja suomalaisuuden rakentumista sanomalehtiutisten ja virallisten lausuntojen poliittisia asioita koskevassa kontekstissa (Pietikäinen 2000, Tuulentie 2001). Saamelaisen kulttuuritapahtuman uutisointia suomalaisessa valtamediassa ei ole aikaisemmin tutkittu, vaikka alkuperäiskansan kulttuurielämä onkin kytköksissä myös laajempaan poliittiseen keskusteluun.

Sari Pietikäinen todistaa väitöskirjassaan (2000), että saamelaiset tai muut etniset vähemmistöt pääsevät harvoin uutisotsikoihin valtamediassa. Pietikäisen mukaan hänen aineistonsa, Helsingin Sanomien vuosina 1985 -1993 ilmestyneiden etnisiä vähemmistöjä koskevien uutisten, määrä on marginaalinen. Tämä johtuu siitä, että lukumäärältään ja poliittiselta vaikutusvallaltaan pienet ryhmät eivät kuulu journalismin kohderyhmän piiriin. Vähemmistöjä koskevissa jutuissa heidän äänensä peittyy valtaväestön viranomaisten äänen alle. Pietikäisen aineistossa valtaväestö oli

eniten äänessä vähemmistöjen kulttuuriasioitakin koskevissa artikkeleissa (Pietikäinen 2002, 19 -24).

Puhuttaessa saamelaisista ja valtaväestöstä rakennetaan aina eroja, jotta me ja muut identifioituisivat omiksi ryhmikseen. Pietikäisen lisäksi diskurssien avulla rakennettuja hegemonisia erontekoja on tutkinut Seija Tuulentie. Hänen väitöskirjansa *Meidän vähemmistömmme* (2001) tekee näkyviksi retorisia käytäntöjä, jotka vaikuttavat saamelaisten ja suomalaisten kulttuuristen identiteettien muodostumiseen saamelaisten oikeuksista käydyissä keskusteluissa. Tämä eronteko tai toiseuttamisen prosessi näkyy myös kulttuuritapahtuma Skábmagovia koskevissa sanomalehtiartikkeleissa, sillä kuvatessaan vierailevia alkuperäiskansoja tai saamelaisia valtaväestön toimittajat asemoivat heidät toisiksi. Tässä prosessissa käytetään hegemonisia diskursseja, mutta myös uusia puhetapoja jotka haastavat vakiintuneet tavat esittää saamelaiset valtamediassa (esim. Tuulentie 2001, 28).

Koska alkuperäiskansojen asema ja kulttuuri ovat jälkikoloniaaliseen tutkimuksen yhtenä painopisteenä, on tutkimukseni jälkikoloniaalista teoriaa hyödyntävää tutkimusta. Rauna Kuokkasen mukaan saamelaisia koskevaa jälkikoloniaalista tutkimusta on tehty vähän ja dekolonisaation prosessit ovat alkutekijöissään. Dekolonisaation prosessit pyrkivät paljastamaan ja purkamaan kolonialistisen vallan eri muotoja, jotka ovat piilossa yhteiskunnan valtarakenteissa ja ilmenevät vaikkapa institutionaalisten laitosten toimintatavoissa. Yksi esimerkki valtaa käyttävästä ja yhtenäistävästä kolonialistisesta järjestelmästä on Kuokkasen mukaan hyvinvointiyhteiskuntien koululaitos, jonka piiriin saamelaiset on integroitu kulttuurisia arvoja punnitsematta. (Kuokkanen 2007, 142, 146).

Myös media käyttää valtaa valitessaan aiheet ja ihmiset joista se uutisoi. Valtarakenteet ovat piilossa uutistalojen käytänteissä, joita ohjailevat lukevan yleisön mielenkiinto ja tätä kautta median rahoitus. Elokuva festivaali Skábmagovat pyrki vanhan kuvauksen perinteen dekolonisaatioon esittämällä alkuperäiskansojen omia tuotantoja, mutta se pyrki myös saamaan julkisuutta ja näkyvyyttä valtaväestön tiedotusvälineissä. Olen kiinnostunut tutkimuksessani siitä, kuinka saamelaisten ja alkuperäiskansojen asioista uutisoidaan kun kysymyksessä on kulttuuritapahtuma. Välittyvätkö perinteisen kuvauksen murtamisen tavoitteet tapahtuman uutisointiin?

Mitä suurempaa mielenkiintoa tapahtuma herättää valtaväestössä, sitä suuremmat taloudelliset resurssit sillä on. Menestyvä kulttuuritapahtuma saa helpommin maksavaa yleisöä ja rahoitusta esimerkiksi EU:lta ja eri kulttuurirahastoista. Siksi ei ole lainkaan yhdentekevää mikä festivaalin julkisuuskuva tiedotuksessa on ja minkälaisista ilmaisuista alkuperäiskansoista puhuttaessa teksteissä käytetään.

Kielen ja vallan yhteenkietoutuminen näkyy tarkasteltaessa kolonialistista ja jälkikolonialistista alkuperäiskansojen mediarepresentaatiota (Pietikäinen & Leppänen 2007, 176). Pietikäinen toteaa, että kielen, vallan ja tietämisen tavat ovat myös jälkikolonialistista diskurssia koskevan tutkimuksen ytimessä (Pietikäinen 2000, 280, Pietikäinen & Leppänen 2007, 177). Koloniaalinen diskurssi koostuu tyypillisesti joukosta osittain keskenään ristiriitaisia väittämiä, jotka kuvaavat kolonisoituja kolonisoijan etuoikeutetusta näkökulmasta (Pietikäinen & Leppänen 2007, 181). Pietikäisen ja Leppäsen sekä Tuulentien mukaan saamelaiset saattavat näyttäytyä suomalaisen valtaväestön kuvauksissa vanhanaikaisina, eksotisoituina, lapsellisina ja erotisoituina, jolloin suomalaisten oma asema modernina sivistyskansana korostuu (Pietikäinen & Leppänen 2007, 181, Tuulentie 2001, 116.). Toisaalta saamelaiset on aikaisemmissa kuvauksissa voitu esittää romanttisessa valossa turmeltumattomina luonnonlapsina, jotka muodostavat vastakohtan valtaväestön sivistymättömille talonpojille (Lehtola 1997, 51).

Sen jälkeen kun eurooppalaiset olivat ensimmäistä kertaa käyneet Amerikoissa vuonna 1492, maailmaa alettiin jakaa eurooppalaisten valtioiden kesken siirtomaihin. Siirtomaakautta eli kolonialismin aikaa kesti toisen maailmansodan loppumiseen saakka, jota seurannutta aikaa on kutsuttu jälkikoloniaaliseksi ajaksi. Ajanjakson käsite ei ole täysin ongelmaton, sillä siirtomaita purettaessa on syntynyt uusia väkivaltaisiakin vallankäytön muotoja, kuten diktaattorien johtamia valtioita. Kolonialismin jälkeisen uuskolonialismin vaikuttaessa entiset siirtomaat saattavat olla esimerkiksi taloudellisesti yhä riippuvaisia entisistä emämaista (Kuorti, 2007, 12).

Jälkikoloniaalinen teoria alkoi muodostua ihmis- ja yhteiskuntatieteiden tutkimuksessa 1970-luvun lopulla, ja sen asema vakiintui vasta 1990-luvulla. Jälkikoloniaalinen teoria on poliittisesti motivoitunutta ja pyrkii paljastamaan nykyhetkessä toimivia merkityksellisiä vallankäytön muotoja. Se haastaa vallassa

olevia poliittisia, yhteiskunnallisia ja ja kulttuurisia hegemonisia diskursseja. Mitään yhtenäistä teoriaa ei ole olemassa, vaan jälkikoloniaalista teoriaa ovat kehittäneet lukuisat tutkijat. Se on optimistista luonteeltaan, koska sen avulla pyritään muutokseen. (Kuorti 2007, 11 -15.)

Jälkikoloniaalisen tutkimuksen keskeisen teoksen *Orientalism* (1978) kirjoittaja Edward W. Said (1935-2003) tarkoittaa orientalismilla puhetapoja, joilla länsimainen kolonialismi eksotisoi siirtomaita, tai tässä tapauksessa alkuperäiskansoja, tuottaen vääristyneen ja yksipuolisen kuvan ei-länsimaalaisista ihmisistä. Tällä tavoin läntiset valtiot hegemonisilla järjestelmillään asemoivat ei-länsimaiset kulttuurit ”toisiksi”. (Said 1991, 22) Toiseuden käsite on tärkeä jälkikoloniaalisessa teoriassa, ja esimerkiksi identiteetin muodostumisesta puhuttaessa keskeinen. Identiteettityö on erottautumista toisista, ja erontekojen avulla rakennetaan esimerkiksi kansallisia identiteettejä. Olli Löytyn mukaan toiseus kohdataan päivittäin sekä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa että erilaisissa representaatioissa eli esityksissä esimerkiksi eri medioissa (Löytty 2005, 89).

Maailman tuhansilla alkuperäiskansoilla on lukuisia historiallisia, sosiaalisia, kulttuurisia ja taloudellisia eroja. Tästä huolimatta on tehty yleisesti kattaviksi tarkoitettuja määritelmiä ja sopimuksia, joita alkuperäiskansat käyttävät esimerkiksi oikeuksistaan keskusteltaessa (Kuokkanen 2007, 142-143). Alkuperäiskansa on kansainvälisen työjärjestön ILO:n yleissopimuksen mukaan kansa, joka polveutuu väestöstä joka maan valloittamisen tai asuttamisen, tai nykyisten valtiorajojen muodostumisen aikaan asui maassa.¹ Aineistoni teksteissä käytetään usein ilmaisua *valkoiset* kun viitataan valtaväestöön tai ryhmään, joka on alkuperäiskansan asuttamalla alueella valta-asemassa.

Saamelaiset ovat alkuperäiskansa joka asuu neljän valtion alueella; Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Venäjällä. Saamelaisella tarkoitan tekstissä henkilöä, joka itse tai jonka vanhemmista tai isovanhemmista jompikumpi on puhunut ensimmäisenä kielenään saamea ja joka tuntee itsensä saamelaiseksi. Etninen ryhmä tai vähemmistö

¹ ILO:n internetsivut, <http://www.ilo.org/ilolex/english/convdisp1.htm> (6.2.2007).

on valtaväestöstä eroava ryhmä, jonka etnisyys määritellään useimmiten kielellisiin tai kulttuurillisiin seikkoihin perustuen (Pietikäinen 2002, 18-19).

1.2 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistonani on 79 Helsingin Sanomien, Kalevan ja Lapin Kansan Skábmagovat-alkuperäiskansojen elokuvafestivaalia koskevaa uutistekstiä ja artikkeleita vuosilta 1999-2007. Käytän tutkielmassani myös lyhyemmistä uutiskirjoituksista nimeä artikkeli. Artikkeleista 39 on ilmestynyt Lapin Kansassa, 29 Kalevassa ja 11 artikkelia Helsingin Sanomissa. Helsingin Sanomien Skábmagovia koskevat artikkelit olen kerännyt lehden sähköisestä arkistosta hakusanoilla *Skábmagovat*, *Kaamoksen kuvia* sekä *alkuperäiskansojen elokuvajuhlat*. Kalevan ja Lapin Kansan artikkelit vuosilta 1999-2004 olen kerännyt mikrofilmeiltä ja vuosien 2005, 2006 ja 2007 vuosikerroista kopioimalla. Käytän lainauksissa Helsingin Sanomista lyhennettä HS ja Lapin Kansasta LK.

Tilasto ilmestyneiden artikkelien määrästä on liitteenä 1. Tilastossa esittelen sen kuinka monta artikkelia kukin lehti on minäkin vuonna kirjoittanut. Artikkelien määrää havainnollistakseni esitän niiden jakautumisen pylväsdiagrammien avulla. Diagrammeista näkyvät selkeästi uutisoinnin määrän erot sekä eri lehtien että eri vierailijoiden vuosien kohdalla. Artikkelit kuuluvat uutisgenreen, jonka funktiona pidetään tosiasioiden välittämistä ja joka on kieleltään konkreettinen ja sisällöltään yksiselitteinen. (Valtonen 2003, 108-109). Käsitteen genre avulla kielenkäyttö yhdistetään johonkin tiettyyn käytäntöön, josta tietty sosiaalinen käytäntö koostuu (Fairclough 1997, 78).

Aineisto on kattava, sillä mukana ovat kaikki kyseisten lehtien Skábmagovien aikana ilmestyneet festivaalia koskevat artikkelit. Mukana ovat sekä suuret, sivun kokoiset artikkelit, että pienet, muutaman palstan maininnat festivaaliin liittyen. Artikkelit ovat lähes poikkeuksetta ilmestyneet lehtien kulttuurisivuilla. Sanomalehtien levikkialue käsittää koko Suomen, sillä yksi lehdistä on valtakunnallinen lehti, toinen kattaa Oulun korkeudelta koko Pohjois-Suomen, ja kolmas on Lapin sanomalehti.

Yhdeksi aineistoni sanomalehdistä valitsin Helsingin Sanomat, koska se on Suomen suurin ja johtava päivittäin ilmestyvä laadukas sanomalehti. Pietikäisen mukaan Helsingin Sanomat muodostaa vaikutusvaltaisen osajulkisuuden etnisten vähemmistöjenkin kohdalla (Pietikäinen 2002, 15). Suomalaisista sanomalehdistä Helsingin Sanomilla on suurimmat rahoitukselliset resurssit ja eniten toimittajia, ja sen asema Suomessa on institutionaalinen (Pietikäinen 2000, 15). Koko Suomen lehtenä Helsingin Sanomat edustaa lähes virallista kantaa, ja sen uutisoimat asiat nousevat hyvin esille ja puheenaiheiksi.

Helsingin Sanomat on koko Suomen lehti, mutta leimallisesti kuitenkin pääkaupunkiseudun suomenkielisten lehti. Matka Helsingistä Inariin on pitkä, eikä Lapin kulttuuritapahtumia itsestään selvästi esitellä Helsingin Sanomissa. Onkin mielenkiintoista tutkia, kuinka Skábmagovat-elokuvafestivaali Helsingin Sanomissa huomioidaan. Helsingin Sanomien uutisoinnin voi olettaa vaikuttavan laajalti lehteä lukevan yleisön tietämykseen ja käsityksiin alkuperäiskansoja koskevissa asioissa (Pietikäinen 2000, 131).

Skábmagovista kirjoittaessaan Helsingin Sanomien linjana on julkaista vuosittain kulttuurisivuillaan yksi laaja artikkeli, jossa käsitellään vierailevia alkuperäiskansoja ja saamelaisten elokuvia, eli painopiste on kulttuuriasioissa. Helsingin Sanomat lähettää festivaaleille vuosittain yhden kulttuuritoimittajan. Toimittaja on yleensä Helsingin Sanomien työntekijä, mutta lehti on käyttänyt muutamana vuonna myös freelancereita, kuten kulttuurilehti Kaltion entistä päätoimittajaa. (HS 30.1.2006)

Seitsenpäiväinen sanomalehti Kaleva on Pohjois-Suomen suurin sanomalehti, jonka toimitus on Oulussa. Suomen neljänneksi suurimpana sanomalehtenä Kaleva sijoittuu etelän ja pohjoisen välille. Kaleva on kirjoittanut vuosittain Skábmagovat-elokuvafestivaalista vähintään kaksi artikkelia. Kaleva profiloituu selkeästi uutislinjauksessaan pohjoisen Suomen lehdeksi, jota kiinnostavat oman läänin uutisten lisäksi lappilaiset kulttuuriuutiset ja saamelaisiin liittyvät aluepoliittiset kysymykset, kuten saamelaisen kulttuurikeskuksen rakentaminen.

Lapin maakuntalehti Lapin Kansan päälevikkialue on Lapin lääni. Lehti ilmestyy seitsemänä päivänä viikossa, ja sen painopaikka on Rovaniemi, jossa myös lehden

suurin toimitus sijaitsee. Pohjoisen lehtenä Lapin Kansa uutisoi Lapin kulttuuritapahtumista ja saamelaiseen alkuperäiskansaan liittyvistä asioista enemmän kuin Helsingin Sanomat ja Kaleva. Kalevalla sama toimittaja kirjoittaa sekä festivaalin kehitykseen liittyvistä asioista, kuten kulttuurikeskus- ja lastenohjelma-asioista, että festivaalin ohjelmistosta. Lapin Kansan käytäntönä on ollut lähettää festivaaleille kulttuuritoimittaja, joka paneutuu tapahtuman sisältöön, sekä Inarin ja Utsjoen aluetoimittaja, joka kirjoittaa festivaalin alue- ja saamelaispoliittisista asioista.

Lapin maakuntalehti Lapin Kansa, joka uutisoi Skábmagovista ahkerimmin kolmesta sanomalehdestä, keskittyy paikallisesti merkittäviin kulttuuri- ja aluepoliittisiin asioihin, jotka koskevat esimerkiksi kulttuurikeskuksen tarvetta ja sen rakennussuunnitelmia. Koska Lapin Kansa ja Kaleva julkaisevat artikkeleja Skábmagovista keskimäärin 4-5 päivän ajan festivaalin kuluessa, on lehdillä enemmän mahdollisuuksia kuin Helsingin Sanomilla uutisoida muustakin kuin kunkin vuoden vieraista ja festivaaleilla esitetyistä elokuvista.

Aineistoni toisen osan muodostavat kolme haastattelua, jotka tein kandidaatintyötäni varten lokakuussa 2006. Haastateltavat ovat Skábmagovat -elokuvafestivaalin järjestäjiä, joista kaksi ovat saamelaisia naisia ja yksi suomalainen mies. Käytän haastattelulainauksen yhteydessä lyhenteitä H1, H2 ja H3. Haastattelut ovat auttaneet minua hahmottamaan Skábmagovien yleisiä toimintaperiaatteita. Haastattelut ovat noin tunnin mittaisia temahaastatteluja, joiden aihepiirit ovat liitteenä 2.

1.3 Metodologinen viitekehys

Skábmagoville saapuneet alkuperäiskansavieraat elokuvineen ovat mielenkiintoinen globaali läpileikkaus alkuperäiskansojen elämästä 2000-luvulla. Festivaalin mediarepresentaatiota jälkikolonialisen kritiikin valossa tutkimalla voi selvittää, kuinka kolonialismin käytänteet näyttäytyvät valtaväestön mediassa kulttuuritapahtuman yhteydessä. Kolonialistiset asenteet saattavat olla tiedostamattomia ja ilmetä teksteistä tahattomasti. Niiden esiinnostaminen liittyy jälkikolonialisen teorian muutosoptimismiin: tekemällä vallankäytön muotoja

näkyviksi ja tiedostetuiksi voidaan pyrkiä tasa-arvoisempaan ja todenmukaisempaan tiedottamiseen, joka hyödyttää kaikkia osapuolia.

Pyrin nostamaan aineistostani esiin vallankäytön muotoja ja tiedotuksen vääristymiä sekä vakiintuneita hegemonisia diskursseja diskurssianalyysin avulla, joka on tutkimukseni väljä teoreettis-metodologinen viitekehys. Alkuperäiskansoja koskevan kulttuuritapahtuman uutisointi valtaväestön sanomalehdissä sisältää diskursseja, jotka rakentavat, ylläpitävät ja uudelleen rakentavat jälkikoloniaalisia käsityksiä alkuperäiskansojen asemasta maailmassa. Jälkikolonialismin teorioiden mukaan maailma jakautuu meihin ja muihin ja näillä eronteilla uutisoinnissa rakennetaan merkityksiä ja identiteettiä (Hall 1999, Löytty 2005, 89). Tutkin, onko näin myös suomalaisissa uutisteksteissä, joissa käsitellään vähemmistön kulttuuritapahtumaa.

Diskurssianalyysin avulla tutkin aineistoani mahdollisimman monelta kannalta itsestäänselvyyksiä problematisoiden (Jokinen & Juhila 1991, 56-58). Tutkimusmetodina diskurssianalyysi on eräs laadullisen tutkimuksen suuntauksista, jonka avulla voidaan tutkia kieltä ja muuta merkityksiä muodostavaa toimintaa. Diskurssianalyysin teoreettisia lähtökohtaoletuksia on, että kieli rakentaa sosiaalista todellisuutta ja tämä todellisuus pitää sisällään useita rinnakkaisia merkityssystemejä. Merkityksellistäminen on kontekstisidonnaista ja muodostuu vuorovaikutussuhteessa esimerkiksi tekstin kohdatessa lukijansa (Lehtonen 2000, 158-161).

Stuart Hall on määritellyt diskurssin ryhmäksi lausumia, jotka tarjoavat kielen sitä varten, että voitaisiin puhua tietynlaisesta jotakin aihetta koskevasta tiedosta. Diskurssien avulla representoidaan tietoa tietyistä näkökulmista. Kun lausumia esitetään jonkun erityisen diskurssin sisällä, diskurssi mahdollistaa aiheen näkemisen jollakin tietyllä tavalla. Se myös rajoittaa muita tapoja jolla aiheen voi esittää. (Hall 1992, 291.)

Diskurssianalyysin painotusalueet ovat kaksinaisia: analyysitavat keskittyvät joko sosiaalisen todellisuuden moninaisuuden tutkimiseen tai valtasuhteiden tutkimiseen. Nämä kaksi analysointitapaa eivät poissulje toisiaan (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 12). Skábmagovat-artikkeleissa ilmenevät sekä sosiaalisen todellisuuden

representaatio että valtasuhteet, joten ne ovat hedelmällinen aineisto kumpaankin analyysitapaan. Valtasuhteet nousevat kuitenkin keskeisiksi, sillä alkuperäiskansan ja valtaväestön suhteet ovat jännitteiset eivätkä tasa-arvoiset. Antropologi Thomas Hylland Eriksenin mukaan alkuperäiskansan ja valtioinstituution suhde on aina potentiaalisesti konfliktuaalinen ja maa-alueeseen liittyvät oikeudet ovat konfliktin yleisin muoto (Eriksen 1993, 126).

Diskurssit ovat analyysin tuloksia jotka syntyvät tutkijan ja aineiston vuoropuhelusta. Itse diskurssit eivät kuitenkaan ole tutkimustyön tavoite, vaan tavoitteena on näyttää kuinka diskurssit aktuaalistuvat sosiaalisessa käytännössä, tässä tutkielmassa sanomalehtien teksteissä. (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1993, 12-14, 28). Diskurssit nousevat siis tekstistä, mutta niiden esiin nostamiseen vaikuttaa tutkijan tutustuminen aiempaan tutkimukseen ja teorioihin sekä se, mitä tutkija tietää aiheesta ennalta omien kokemustensa pohjalta.

Diskurssianalyysin lisäksi käytän metodina metafora-analyysiä erityisesti luvussa viisi. Alkuperäiskansan elokuvajuhlaa ja elokuvia käsittelevän journalistisen aineiston merkitysten muodostumisessa metaforat ja stereotyyppit ovat keskeisiä. Merkityksiä tutkineen Mikko Lehtosen mukaan metaforat ovat kielikuvia, jotka tuottavat merkityksiä selittämällä tai tulkitsemalla yhtä seikkaa toisen avulla (Lehtonen, 2000 132-133). Metafora-analyysi kietoutuu diskurssianalyysiin erityisesti toiminnan kontekstisidonnaisuuden vuoksi. Metaforat liittyvät myös kiinteästi ajatukseen kielenkäytön ja vallan välisistä suhteista, ja metaforien avulla voidaan tutkia kielellisiä rakenteita joiden avulla maailmaa ylläpidetään (Hellsten 2003, 69-70).

Metaforat voivat siis kertoa jotain siitä, kuinka valtarakenteet muodostuvat mediateksteissä ja kuinka näitä rakenteita pyritään argumentoimaan. Mediatekstien sanavalinnat ja niiden avulla luodut kielikuvat kertovat kuvattavasta ilmiöstä, sillä konkretisoinnin ohella metaforat rajaavat näkökulmaa ilmiöön. Vaihtoehtoiset tavat kuvata asiaa poissulkeutuvat, ja metaforilla rakennetaan juuri tietynlaista kuvaa asioista (Hellsten, 2003, 64).

Uutisointi on viestintää, jolle vastaanottaja tuottaa merkityksen. Kulttuuri muodostuu ruotsalaisen mediatutkijan Johan Fornäsin mukaan merkityksenannon käytännöissä,

toisin sanoen ihmisten välisessä symbolien vaihdannassa. Viestintä on ihmisten välisten merkitysten yhteisyyttä ja vaihtoa eli se prosessi, joka luo pohjan kulttuurille. Kulttuuri viestintänä kerää ihmisiä tiettyjen yhteisten merkitysten äärelle rakentaen identiteettejä. Toisaalta kulttuuri samanaikaisesti yhdistää minän muihin ja rakentaa tätä kautta eroja. (Fornäs 1999, 31.)

1.4 Tutkimusongelma ja tutkimuksen rakenne

Koska tulkittavana aineistona on tekstimassa, jota anylysoidaan diskurssianalyysin avulla, on tutkijalla melko vapaat kädet järjestää aineistonsa. Aineiston käsittelyssä kriteerinä on antaa mahdollisimman luotettava ja todellisuutta parhaiten heijastava kuva tutkittavasta ilmiöstä (Mäkelä 1990, 47-52). Olen kiinnostunut siitä, kuinka alkuperäiskansojen elokuvafestivaali esitetään artikkeleissa ja minkälaisia painotuksia uutisoinnissa on. Nämä painotukset nousivat aineistosta luettuani sen useaan kertaan läpi tutkimuskysymyksen valossa. Painotusten perusteella muodostin kymmenen kategoriala joiden avulla tutkimuksen luvut jakaantuvat. Jaoin aineiston merkitsemällä kuhunkin artikkeliin sen, mitä kategoriala niissä käsitellään.

Aineistosta muodostamani kategoriala ovat: 1. lumiteatteri uutinen 2. ensimmäiset festivaalit 3. Skábmagovat tapahtumana, 4. kulttuurikeskusuutiset, 5. saamenkieliset lastenohjelmat, 6. alkuperäiskansojen ongelmat, 7. rahoitusasiat, 8. elokuvan merkitys metaforisesti esitettynä, 9. kieliasiat ja 10. elokuvien ja dokumenttien kritiikit. Monissa pidemmissä artikkeleissa käsitellään useampaakin kategoriala. Järjestin aineistoni siis asiaperusteisesti. Kuitenkin joissakin luvuissa, kuten festivaalien yleistä kehitystä ja saamenkielisten lastenohjelmien tilannetta seurattaessa, on huomioitava myös kronologinen uutisoinnin eteneminen.

Päätutkimuskysymykseni on se, millainen on alkuperäiskansojen elokuvafestivaalin mediarepresentaatio valtaväestön sanomalehdissä Helsingin Sanomat, Kaleva ja Lapin Kansa vuosina 1999-2007 ilmestyneiden Skábmagovia koskevien artikkelien perusteella. Tutkin aineistoani tarkentavien kysymysten avulla jälkikolonialisten teorioiden valossa eri diskursseja esiinnostaen. Diskurssianalyysin ja metafora-analyysin avulla pyrin tavoittamaan ne oleelliset seikat, jotka tekevät Skábmagovien mediarepresentaatiosta dekolonisaation tavoitteiden kannalta kiinnostavan.

Skábmagovat on perustettu purkamaan vanhaa, rasististakin tapaa kuvata alkuperäiskansat. Tämä tavoite on saavutettu, ja Skábmagovista on muodostunut vakiintunut ja kehittyvä elokuvafestivaali, kuten kandidaatintyössäni pyrin osoittamaan. Tässä työssä tapahtuman mediarepresentaation tutkimisen avulla kysyn, pääseekö Skábmagovat purkamaan hegemonisia diskursseja suomalaisessa mediassa.

Tutkimukseni pääluvut olen järjestänyt tarkastellakseni aineistoani tutkimuskysymykseni avulla eri näkökulmista. Työssäni on kolme pääkysymystä, jotka muodostavat omat lukunsa. Luvussa kaksi esittelen Skábmagovien perustamista, konseptin muodostumista sekä toimintaperiaatteita järjestäjien haastattelujen perusteella. Tämä luku esittelee tapahtuman, jonka mediarepresentaatiota tutkin.

Luvussa kolme kiinnitän huomioni siihen, millaisia painotuksia ja rooleja alkuperäiskansan elokuvafestivaalille tapahtumana valtaväestön sanomalehdissä annetaan. Festivaalin uutisointiin liittyy tiettyjä vähemmistöpoliittisia tavoitteita, joiden käsittely artikkeleissa on toistuvaa. Näiden ideologisten ja taloudellisten tavoitteiden saavuttaminen on kytköksissä tapahtuman mediarepresentatioon.

Luku neljä pyrkii vastaamaan siihen, miten uutisoidaan alkuperäiskansojen yhteisistä, kolonialismista juontuvista ongelmista - niistä, jotka usein ovat elokuvanteon motiiveina. Valtaväestön toimittajat esittelevät vierailevat alkuperäiskansat ja saamelaiset, ja kiinnitän huomioni siihen kuinka eronteot muodostetaan. Tutkin myös sitä, minkälaisia näkökulmia tekstit avaavat alkuperäiskansojen elokuvatuotantojen rahoitusasioihin.

Kun keskustellaan alkuperäiskansojen elokuvajuhlien mediarepresentaatiosta, huomio kiinnittyy taiteellisten lähtökohtien ohessa elokuvien sanomaan. Viidennessä luvussa tutkin niitä tavoitteita, joihin alkuperäiskansat pyrkivät omilla tuotannoillaan. Stereotyyppien purkamisen lisäksi muut dekolonisaation tavoitteet ja identiteettityö tulevat teksteissä näkyviksi. Tutkin myös sitä, millä tavoin oman kielisten tuotantojen merkityksestä puhutaan, ja millaista kritiikkiä esitetyille tuotannoille annetaan.

Luvussa kuusi teen yhteenvedon ja johtopäätökset tutkimukseni keskeisistä tuloksista. Arvioin teoriani ja metodieni soveltuvuutta suhteessa tutkimuskysymykseeni ja

aineistoni käsittelyyn. Lisäksi ehdotan joitakin aiheita, joiden tutkiminen toisi lisävalaistusta alkuperäiskansojen mediarepresentaation tutkimiseen dekolonisaatioprosessien näkökulmasta.

2 Skábmagovat, inarilainen alkuperäiskansojen elokuvafestivaali

Inarilainen Skábmagovat -alkuperäiskansojen elokuvafestivaali on hyvin suunniteltu ja huolellisesti toteutettu konsepti. Festivaalia on järjestetty Inarissa tammikuun lopulla vuodesta 1999, ja vuosi 2008 on siis festivaalin kymmenes juhlavuosi. Saamelaisten elokuvien ja ohjelmiston esittämisen lisäksi festivaalien toimintakonseptiin kuuluu vierailevan alkuperäiskansan elokuvien esittäminen. Oman elokuvafestivaalin kautta alkuperäiskansat siirtyivät itse toimiviksi subjekteiksi ja oman elämänsä esittäjiksi.

Saamelaisen kulttuurin kandidaatin työssäni keväällä 2007 tutkin Skábmagovat -elokuvafestivaalia tavoitteenani luoda kokonaiskuva festivaalista kolmen tekemäni haastattelun perusteella. Petterson käyttää Levittin tuotteen elämänkaarimallia, jonka Richard Butler ja Don Getz ovat vuonna 1980 kehittäneet tapahtuman elämänkaarimalliksi. Butler ja Getz jakavat tapahtuman elämänkaarimallin neljään eri ajalliseen vaiheeseen, jotka ovat *1. esittely- tai alkuvaihe*, *2. kasvun vaihe*, *3. kypsä vaihe sekä 4. uusiutuminen tai taantuminen*. Petterson puolestaan jakaa Jokkmokin markkinoiden tutkimuksessaan kolme ensimmäistä elämänkaarimallin vaihetta viiteen tarkastelunäkökulmaan. Näkökulmat ovat tapahtuma-alue, vieraat, alkuperäiskansaulottuvuudet, järjestäjät ja turismin vaikutukset. (Petterson 2004, 98-101). Kartoitin Skábmagovat -alkuperäiskansojen elokuvafestivaalin syntyyn vaikuttaneita tekijöitä, toimintakonseptin hahmottumista, festivaalin nykyistä toimintaa ja sivusin mahdollisia tulevaisuuden näkymiä.

2.1 Festivaalin lähtökohtia ja toimintakonsepti

Skábmagovat -alkuperäiskansojen elokuvafestivaalia järjestää Inarin kristillisen kansanopiston kannatusyhdistyksen pohjalle perustettu Saamelaistaiteen Tuki ry.²

² Saamelaistaiteen Tuki ry:n Internetsivut: <http://www.siida.fi/skabma/organisaatio.html>

Yhdistyksen kantavana ajatuksena on kehittää ja edistää saamelaiskulttuuria taiteen kautta. Saamelaistaiteen Tuki ry. yhdistyksen jäsenillä on elokuva- ja media-alan tuntemusta sekä kokemusta elokuvatuottajana ja/tai toimittajina työskentelemisestä. Saamelaistaiteen Tuki ry:n ensimmäiset projektit liittyivät kuvataiteisiin, ja niiden myötä yhdistyksen jäsenet oppivat käyttämään EU:n maaseudun kehittämiseen tarkoitettuja tukia.

Perustamisvaiheessa Saamelaistaiteen Tuki ry:llä oli jonkin verran Inarin opistolta perittyä rahoituksellista pohjaa. Kuvataideprojektit keskittyivät saamelaiseen kuvataiteeseen, josta tehtiin muun muassa *Biekka Eallin* -multivisio ja saamelaisista kuvataiteilijoista kertova *Govadas* -cd-rom sekä *Ihmisen sulat* -tv-elokuva.³ Filmifestivaalia perustettaessa rahoitusta haettiin matkailunkehittämiprojektina. EU:n rahoitus ei ollut ensisijaisesti kulttuurin tukemista varten, vaan sillä pyrittiin luomaan ja säilyttämään työpaikkoja maaseudulla esimerkiksi matkailuelinkeinojen muodossa. Näin matkailunkehittämisen ajatus tuli jo alussa mukaan Skábmagovia suunniteltaessa.

Monet Saamelaistaiteen Tuki ry:n jäsenistä olivat opettajina Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa⁴, ja he tiedostivat saamelaisia elokuvia koskevat esityspaikka- ja levitysongelmat sekä pulan ammattitaitoisista saamelaisista elokuvantekijöistä. Kun saamelaisalueen koulutuskeskuksessa järjestettiin vuonna 1997 saamelaiskulttuuriin liittyvää koulutusta, opettajat huomasivat ettei kurssimateriaalia ollut saatavilla. Elokuvan tekeminen otettiin yhdeksi koulutuksen välineeksi ja kurssilla syntyvät elokuvat haluttiin esittää laajemmalle yleisölle. Yhdistyksen jäsenten ideapalavereissa esityspaikaksi ehdotettiin elokuvafestivaalia. Aluksi mahdottomalta tuntunut ajatus muotoutui ajan mittaan toteutettavissa olevaksi.

Huolellisen suunnittelun merkitys uutta festivaalia perustettaessa on ensiarvoisen tärkeää. Suunnitteluvaiheessa tärkeiksi nousevat festivaalin taloudelliset resurssit,

³ <http://www.puntsi.fi/govadas.htm>

⁴ Saamelaisalueen koulutuskeskus (SAKK) - Sámi oahpahuiguovddás (SOG) on perustettu vuonna 1993 yhdistämällä Saamelaisalueen ammatillinen koulutuskeskus, Inarin opisto ja Ivalon kotitalousoppilaitos.

työnjako ja vastuunkantajat, tapahtuman imago ja tiedotuksen visuaalinen ilme sekä vaikutukset ympäristölle ja yhteisölle (Getz 1997, 89-93). Skábmagovien järjestäjät kutsuivat ennen ensimmäistä festivaalia Tampereen lyhytelokuvajuhlien ja Kaustisen kansanmusiikkijuhlien konsultit auttamaan suunnittelussa. Nämä kaksi festivaalia olivat vuosien kuluessa osoittaneet toimivuutensa, kehittymiskykynsä ja kestäväyytensä, joten niistä oli hyvä ottaa oppia vuosittain järjestettävää festivaalia perustettaessa. Tampereen konsultti neuvoi Skábmagovien järjestäjiä festivaalin rakenteeseen liittyvissä asioissa kuten lupien hakemisessa, ohjelmiston suunnittelussa ja tiedottamisessa. Kaustisen esimerkki osoitti, kuinka pienestä kolmipäiväisestä festivaalista oli vuosikymmenten varrella syntynyt oheistoimintaa ja työpaikkoja, kuten soitinrakennusmuseo, ammattilainen kansanmusiikkiorkesteri ja kansanlääkinnänkeskus. (H1)

Festivaaleille valittiin heti alussa rahoitusta hoitava tuottaja ja ohjelmiston muodostamisesta vastaava taiteellinen johtaja. Lasten päivää ei ensimmäisenä vuonna ollut ollenkaan, vaan lastenohjelmat olivat muun ohjelmiston seassa. Tämän vuoksi lastenohjelmia katsomassa oli lähinnä aikuisia. (H3) Järjestäjät etsivät suunnitteluvaiheessa tietoisesti omaperäisiä ratkaisuja festivaalin tila- ja ajankohta-asioihin, jotta pienen kylän resurssipuutteista huolimatta festivaalit houkuttelisivat yleisöä myös Suomen saamelaisalueen ulkopuolelta.

Skábmagovat-festivaali päätettiin järjestää tammikuun lopussa, jolloin Inarin korkeudella on käytännössä vielä kaamosaika ja auringon nousun ja laskun välillä aikaa noin neljä tuntia. Vuorokauden keskilämpötila on tuolloin Inarissa noin -15 celsiusta.⁵ Eksoottisen Lapin kaamosajan ajateltiin kiinnostavan etelämpänä asuvaa yleisöä ja piristävän matkailun hiljaista talvisesonkia sekä muuta kylän elinkeinoelämää. Festivaalin visuaalista ilmettä, kuten käsiesitettä ja internetsivuja tehtäessä pyrittiin luomaan kuva pimeästä, mutta kuitenkin pehmeästä ja houkuttelevasta kaamosajasta. Visuaalisen suunnittelun hoitivat palkatut ammattilaiset.

⁵ Ilmatieteen laitoksen internetsivut http://www.fmi.fi/tutkimus_ilmasto/ilmasto_18.html (16.1.2007).

Elokuvfestivaalin Inarissa mahdollisti se, että kylään saatiin Saamelaismuseum Siidan valmistumisen myötä vuonna 1998 elokuvaesityksille sopiva sadan hengen auditorio. Järjestäjien mielestä auditorio ei kuitenkaan voinut kilpailla esitystekniikassa ja mukavuudessa etelän teattereiden kanssa. He lähtivät miettimään festivaalia, jossa erikoiset ratkaisut korvaisivat mahdolliset puutteet. Syntyi idea lumesta tehdystä elokuvateatterista perinteisen sisätilan lisäksi. Ideana oli lumesta tehty katsomo ja valkokangas. Lumiteatteria kaavailtiin ensin Inarinjärven jäälle, Ukonsaaren juurelle pystytettäväksi, mutta välimatkan vuoksi pystytyspaikaksi muuttui Siidan ranta. Teatteria rakentavan traktorin vajottua jäihin lumiteatteri siirrettiin turvallisuussyistä pois jäältä Siidan ulkomuseon alueelle.

H1:n mukaan Skábmagovia suunniteltaessa festivaalin houkuttimiksi ymmärrettiin kaamosajan pimeys, pakkanen ja lumiteatteri. Lisähoukuttimena hän mainitsee alkuperäiskansoihin liittyvän eksotiikan. Vieraan ja kaukaisen kansan mentaaliseen ja konkreettiseen maisemaan voi kurkistaa elokuvien avulla. Pienen festivaalin intiimiys mahdollisti sen, että yleisö pääsi tekemisiin elokuvantekijöiden kanssa.

Saamelaisten elokuvien rinnalla haluttiin näyttää myös muiden alkuperäiskansojen elokuvia ja tätä kautta tutustua heidän elämäänsä. Alusta alkaen lähdettiin siitä, että Skábmagovien järjestäjät eivät valinneet alkuperäiskansavieraiden elokuvista esitettävää ohjelmistoa, vaan vieraat saivat muodostaa oman ohjelmistonsa. Tällä tavoin Skábmagovat poikkesi tavanomaisesta elokuvafestivaalikaavasta, jossa järjestäjät valitsevat ohjelmiston ja joissa useimmiten on kilpailusarjoja.

2.2 Vieraat, ja yhteistyötahot ja kieliasiat

Vuosittain vaihtuvat alkuperäiskansavieraat ovat keskeinen osa Skábmagovien toimintakonseptia. Vieraiden avulla on vuosien myötä pystytty luomaan yhteistyöverkostoja alkuperäiskansojen elokuvantekijöiden välille. Ensimmäinen Skábmagovien vieraileva alkuperäiskansa elokuvineen olivat Australian aboriginaalit vuonna 1999. Tämän jälkeen ovat kronologisessa järjestyksessä vierailleet Kanadan intiaanit, Nunavutin inuiitit, Brasilian alkuperäiskansat, Havaijin ja Tyynen

Valtameren alkuperäiskansat, Venäjän komit, Uuden-Seelannin maorit, Meksikon Chiapasin mayaintiaanit ja vuonna 2007 afrikkalaiset alkuperäiskansat.⁶

Skábmagovat-elokuvafestivaalin taiteellinen johtaja valitsee vierailevan alkuperäiskansan. Vieraat kokoavat ohjelmiston filmeistään, joista taiteellinen johtaja tekee vielä lopulliset Skábmagovien ohjelmistovalinnat. Saamelaiset ovat Euroopan alueen ainoa alkuperäiskansa, joten vieraat ovat tulleet Euroopan ulkopuolelta. Vierailevan alkuperäiskansan edustajia, jotka ovat yleensä ohjaajia, kutsutaan yksi tai kaksi.

Ei ne elokuvat olekaan niin hirvittävän keskiössä, vaan enemmän on kiinnostus siinä että halutaan nähdä toisia alkuperäiskansoja. Ei siis ole se elokuvallinen näkemys vaan halu tutustua johonkin muuhun kansaan. Elokuva on vain väline toteuttaa se asia. (H1)

Haastateltavan näkemys perustuu kokemukselle siitä, että elokuvaesityksiä edeltävät keskustelu- ja ohjaajien esittelytilaisuudet ovat yleisön suosiossa. Jokainen ohjaaja saa kertoa elokuvastaan ennen esitystä, ja elokuvan jälkeen on mahdollisuus keskusteluun.

H3:n mukaan vierailevien alkuperäiskansojen elokuvat ovat kehittyneet, ja niistä on mahdollista suorittaa nykyisin jo jonkin verran valintaa. Järjestäjät kokoavat taiteellisen johtajan ja osittain vieraidenkin kanssa vieraiden elokuvista ohjelmapaketteja, joista pyritään tekemään katsojastävällisiä. Kaikkia raskaita aiheita ei niputeta yhteen, eikä esitetä parhaaseen katselu-aikaan. (H3)

Saamelaiset haastateltavat kertovat, että Skábmagovien toimintavuosien aikana on muodostunut alkuperäiskansojen elokuvayhteistyöverkostoja. Elokuvahankkeet toimivat muiden instanssien kuin Saamelaisistaiteen Tuki ry:n alaisuudessa, mutta Skábmagovat on ollut lähtöalusta kansainväliselle yhteistyölle. Vieraiden myötä on tutustuttu muiden alkuperäiskansojen elokuvantekijöihin, joita tavataan maailman alkuperäiskansojen elokuvafestivaaleilla. Vieraat kutsuvat Skábmagovien järjestäjiä ja

⁶ Siidan Internetsivut 2007: <http://www.siida.fi/skabma/800.html> (25.1.2007)

saamelaista ohjelmistoa omille elokuvafestivaaleilleen. Esimerkkinä H2 mainitsee kutsun arvostetuille Kanadan Toronton *Imaginative Native* -elokuvafestivaaleille vuonna 2002, jonne haluttiin saamelainen elokuvaohjelmisto. Saamelaisilla on vireillä elokuvahanke Uuden-Seelannin maorien kanssa. Skábmagovilla on yhteyksiä myös esimerkiksi suureen Yhdysvaltojen *Sundance* -elokuvafestivaaliin, *Sydney Film Festivaliin* ja Meksikon ja Hawain alkuperäiskansojen elokuvafestivaalien johtajiin.

Verkostot voivat tuottaa arvokkaita uusia hankkeita joista myös Skábmagovat hyötyy. Toistaiseksi ohjelmiston elokuvat ovat olleet vain yhden alkuperäiskansan kertomuksia, mutta kahden tai useamman kansan yhteistyö voi olla hedelmällistä ja luoda aivan uutta elokuvallista näkemystä. Lisäksi verkostoituminen helpottaa Skábmagovien järjestelyjä tuomalla mahdollista ohjelmistoa ja yhteyshenkilöitä helpommin saataville.

Skábmagovat -alkuperäiskansojen elokuvafestivaalien päätapahtumapaikkana on Inarin Saamelaismuseum Siida, jossa toimii myös Ylä-Lapin luontokeskus. Festivaalin aikana on joitakin kokoillan elokuvanäytöksiä Ivalon elokuvateatteri Aslakissa. Henkilökuntaa tarvitaan mainontaan, tiedotukseen, ulkomaisten vieraiden opastukseen, tekniseen toteutukseen, kääntämiseen ja lipunmyyntiin. Kaikki festivaalin työntekijät ovat kausityöntekijöitä. Vuonna 2007 festivaaleilla oli 29 työntekijää, joista 12 palkattuna ja 17 vapaaehtoisena.⁷ Palkaton talkooväki on yhä festivaalin toimimisen ehto, vaikka tapahtuman elämänkaarimallin mukaan se vähenisi alkuvaiheen jälkeen.

Vuonna 2007 Skábmagovien järjestäjänä olivat Saamelaistaiteen Tuki ry:n ja Siidan lisäksi YLE Sámi Radio, Alkuperäiskansojen elokuvakeskus, Saamelaiskäräjät ja Inarin kunta. Vuonna 2007 festivaalin rahoittajat ovat monelta kulttuurin osa-alueelta⁸. Tämä sopii tapahtuman elämänkaarimallin mukaisesti kypsään vaiheeseen, jolloin alkuperäiskansaulottuvuudet ja kulttuuriset asiat ovat keskiössä ja näkyvät rahoittajien ja järjestäjien monipuolisuutena.

⁷ Marja-Riitta Lukkari 31.1.2007

⁸ Rahoittajina olivat myös Inarin Kunta, Lapin taidetoimikunta, Nordisk Kulturråd, Saamelaiskäräjät, Saamelaisneuvosto, Valtion elokuvataidetoimikunta, Suomalais-Ruotsalainen Kulttuurirahasto, SIIDA Saamelaismuseum ja Ylä-Lapin luontokeskus, Siidan Internetsivut 2007
<http://www.siida.fi/skabma/800.html> (30.1.2007)

Paikallisten ihmisten epäilevä asenne on yhdeksän vuoden aikana muuttunut myönteisemmäksi. Paikalliset yrittäjät voivat ostaa mainostilaa Skábmagovien käsiesitteestä ja Inarilainen-lehdestä. Festivaalista on kaupallista hyötyä erityisesti kylän kahdelle hotellille, ravitsemusliikkeille sekä matkailu- ja ohjelmapalvelujen tarjoajille ja käsityömyymälöille. Eräs haastateltavista mainitsee kyläläisten osallistuvan Skábmagovien järjestelyihin lumirakennelmien ja jäisten kynttilälyhtyjen tekemisellä. Kyläläisiä tulee elokuvanäytöksiin ja osallistuu ravintoloiden illanviettoihin. Paikallisia asukkaita on pyritty palvelemaan tekstittämällä saamenkieliset elokuvat suomeksi englanninkielen sijasta.

Me ollaan ajateltu niitä meidän ihan omia kyläläisiä. Että ei se oo mitään tällasta elitististä touhua, että sinne voi tulla kattomaan ja jopa ymmärtää. (H2)

Elitistisen leiman välttämisestä mainitsee myös toinen haastatelluista. Hankaluutena onkin, kuinka tekstityskysymyksissä palvella erilaista yleisöä. Englanninkieliset tekstit syrjivät paikallista yleisöä ja festivaalin ulkomaiset vieraat eivät ymmärrä suomenkielisiä tekstejä. Koska on kyse saamelaisesta festivaalista, olisi saamenkielinen tekstitys vierailevan alkuperäiskansan elokuvien kohdalla mahdollinen ja luonteva, mutta suuri osa katsojista ei tekstejä ymmärtäisi. Saamen kieliä on useita, ja elokuvien kääntäminen Suomen saamelaisalueen kolmelle saamen kielelle olisi hankalaa, tilaa vievää ja kallista. (H2) Kielikysymys on Suomen saamelaisalueella yhä poliittinen kysymys, ja saamenkielentaito ei ole kaikkien saamelaistenkaan, etenkin vanhemman polven, ulottuvilla. H3 kertoo tullessaan kääntämisongelmassa seuraavaan tulokseen:

Jos vaikka sitte olis joku englanninkielinen tekstitys tai englanninkielinen filmi, niin jos me sitten päätetään et me ei käännetä tätä suomeksi vaan käännetään saameksi, niin minun mielestä niinku se saamelainen yleisö joka oikeesti pystyy niinkö lukemaankin sitä, niin varmaan ymmärtää jo sen englanninkin.(H3)

Tekstitys suunnitellaan siis palvelemaan mahdollisimman suurta yleisöä alkaen siitä yleisön yleensä suomalaisesta osasta, jonka kielitaito on kapein. Haastateltava mieltää saamenkielisen nuoremman polven kielitaitoiseksi väeksi, jolla ei ole ongelmia ymmärtää englantia tai suomea. H1 huomauttaa, että suomenkielisten kielivaikeudet

norjansaamelaisia tai ruotsinsaamelaisia elokuvia katsoessa saattavat lisätä suomalaisten ja saamelaisten molemminpuolista ymmärrystä oman äidinkielen merkityksestä elokuvien kielenä. Tällä tavoin Skábmagovat toimii kulttuurista suvaitsevaisuutta lisäävänä elementtinä elämänkaarimallin kypsän vaiheen mukaisesti.

Kyläläisiä kiinnostavat erityisesti *Arkistojen aarteet* -dokumentit, joissa esitetään Lapin lähihistoriaa. Katsojat etsivät kuvista itseään ja sukulaisiaan. Arkistofilmien joukossa esitetään yksityishenkilöiden kuvaamia kaitafilmejä, joita on kerätty saamelaisalueelta ja esitetty Skábmagovilla. Festivaalin elokuvanäytösten juonnot pidetään saameksi, suomeksi ja englanniksi, ja keskustelut pyritään myös kääntämään näille kolmelle kielelle. (H3)

2.3 Saamelaisen elokuvan lyhyt historia

Saamelaisia elokuvia tutkinut toimittaja Jorma Lehtola, joka on myös Skábmagovien taiteellinen johtaja toteaa, että elokuva ei ainoastaan kuvaa kaukaisia kansoja, vaan myös luo ja vahvistaa käsityksiä niistä. Saamelaiset nähtiin elokuvan ensimmäisinä vuosina aina ulkopuolisen silmin; kuvaajina olivat saamelaiskulttuurin ulkopuoliset ihmiset ja elokuvat oli tarkoitettu heidän katsottavikseen. Saamelaiset olivat kyllä esiintyneet valtaväestön kuvaamisessa elokuvissa jo 1930-luvulta saakka, mutta he olivat lähinnä olleet taustahenkilöitä, eivätkä useimmiten saaneet edes nimiään lopputeksteihin. Elokuvien tekijöitä kiinnosti Lappi ja sen asukkaat kansatieteellisessä mielessä, tai sitten kesytön erämaa Lappi oli taustana valtaväestön seikkailuille. (Lehtola 2000, 16, 10-13.)

Saamelaiset halusivat 1940-luvulta lähtien luoda Pohjoismaiden saamelaisia yhdistäviä uutisverkostoja. Suomeen, Norjaan ja myöhemmin Ruotsiin saatiin saamenkieliset radiolähetykset, mutta ei yhteistä saamelaistoimitusta. 1970-luvulla saamelaiset toivat kulttuuriaan voimakkaasti esille ja tämä näkyi Suomenkin televisiossa. Suomessa valmistui muutama saamelaistoimittajien tekemä tv-dokumentti. Ensimmäinen yhteissaamelainen tv-dokumentti *Ja de bodii dulvi* (Ja niin tuli tulva) valmistui vuonna 1976. Pohjoismaiden saamelaisten yhteistyön lisäksi haettiin yhteistyötä muiden alkuperäiskansojen kanssa. Saamelaiset loivat yhteyden konkreettisesti osallistumalla *Maailman alkuperäiskansojen maailmanneuvoston*

(WCIP) luomiseen. Järjestö perustettiin vuonna 1975. Muutamat 1980-luvun vaihteen saamelaisdokumentit heijastelivat laajemman yhteisön syntyä (Lehtola 2000, 89).

Saamelainen elokuva kehittyi 1980-luvulla, jolloin tietä avasi Nils Gaupin Oscar-ehdokkaanakin ollut *Ofelaš*, Tiennäyttäjä (1987). *Ofelašta* seuranneiden saamelaisten elokuvien, dokumenttien ja tv-tuotantojen myötä saamelaiset ovat itse päässeet kertomaan tarinoitaan omasta näkökulmastaan. Ulkopuolisten tekemien kuvausten perinne murtui ja elokuva taidemuotona sai uusia, saamelaisesta kulttuurista peräisin olevia sävyjä (Lehtola 2000, 252-260).

Saamelaisten omasta tuotannosta esimerkiksi ohjaaja Paul-Anders Simman elokuvat ovat olleet Skábmagovilla esillä. Simman kevyempiä töitä ovat olleet muun muassa *Let's Dance!* (1991), tarina tansseihin menevästä pojasta, ja porokoiran ja pariisilaisen näyttelykoiran elämää vertaileva *Beatnaga eallin* (Koiran elämää 1996). Dokumentti *Antakaa meille luurankomme!* (1999) kertoo rotututkimuksista, joihin saamelaiset joutuivat alistumaan tieteen nimissä.

Saamelaisia pitkiä elokuvia *Ofelaksen* lisäksi ovat Simman elokuva *Luohte ministarii!* (Sagojogan ministeri 1997) joka on veijarikomedia ministerinä esiintyneestä huijarista. Saamelaisten tuottaman elokuva *Bázon* (2003) nimihenkilö on yksinkertaisena pidetty mies. *Ofelaksen* ohjaajan Nils Gaupin uusi elokuva on valmistumassa, ja se kertoo Kautokeinin mellakasta joka tapahtui vuonna 1852. Elokuvan pääosassa on venäläisessä *Käki* (2003) elokuvassa näytellyt saamelainen Anni-Kristiina Juuso.

Lehtolan mukaan saamelainen elokuvatuotanto oli pitkään tv-yhtiöiden, erityisesti Norjan NRK:n saamelaistoimitusten varassa (Lehtola 2007). Norjansaamelaisista toimittajista Liv Inger Somby, Johs Kalvemo ja Nils John Porsanger ovat tehneet Skábmagovilla viime vuosina esitettyjä elokuvia. Koulutus on lisännyt saamelaisten ohjaajien määrää. Esimerkiksi Suvi West, Ima Aikio-Arianaick ja Ritva Torikka-Gelencsér ovat opiskelleet Inarissa Saamelaisalueen koulutuskeskuksen multimediajournalismikurssilla. Kurssilaisten työt ovat vuosittain esillä Skábmagovien saamelaisohjelmistossa. Ohjaajista kolttavähemmistöä edustavat Tampereen ammattikorkeakoulussa opiskellut Katja Gauriloff sekä

Teatterikorkeakoulun kasvatti Pauliina Feodoroff, jonka vuoden 2007 Skábmagovilla esitetty *Non Profit* on Suomen puolen ensimmäinen pitkä saamelainen näytelmäelokuva. Nuoret saamelaisnaiset ovat siis nousemassa ohjaajina vanhemman miessukupolven rinnalle.

3. Menestystarina, vaikuttamisen väline Skábmagovat

Tässä luvussa tutkin, kuinka Skábmagovat alkuperäiskansojen elokuvafestivaalista on uutisoitu Lapin Kansassa, Kalevassa ja Helsingin Sanomissa asioissa, jotka koskevat tapahtuman alkuasetelmaa ja sen puitteiden kehittymistä. Skábmagovien sanomalehtijulkisuus alkoi muutaman suotuisan sattuman siivittämänä, joiden sensaatioarvo nosti festivaalin otsikoihin. Ensimmäisen kappaleen jälkeen käsittelen diskursseja, joissa Skábmagovat esitetään menestystarinana ja poliittisen päätöksenteon vaikuttamisen välineenä. Diskurssit painottavat festivaalin eri rooleja ja representoivat sitä eri näkökulmasta.

Skábmagovat elokuvafestivaalin yhteydessä oleva uutisointi sekä kulttuurikeskus- että lastenohjelma-asiassa Lapin Kansassa ja Kalevassa sopii jälkikoloniaalisiin teorioihin, sillä artikkeleissa kuvataan niitä vaikutuksia joita valtaväestökeskeisellä yhteiskunnalla on kolonisoidun vähemmistön, alkuperäiskansa saamelaisten elämään. Vähemmistöpoliittiset tavoitteet välittyvät valtaväestön lehtiin järjestäjien kertomana. Poliittisten tavoitteiden saavuttaminen voi olla riippuvainen myös elokuvafestivaalin mediarepresentaatiosta, sillä uutisointi vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen.

Kuvaamalla ainutlaatuisen elokuvafestivaalin merkityksen kasvua ja menestystä sekä niiden esteitä valtaväestön lehdet osallistuvat artikkeleillaan dekolonisaatioprosessiin tiedonvälittäjän roolissa. Kulttuuri- ja taideuutisointi sekä elokuvakriitikit eivät olekaan uutisoinnin pääosassa, vaan painopiste on alue- vähemmistö-, ja elinkeinopolitiikassa. Näistä aiheista kirjoittavat ahkerimmin Lapin Kansa ja Kaleva Helsingin Sanomien keskittyessä festivaalin kulttuurianttiin.

3.1 Skábmagovat astuu median valokeilaan

Uutisointi Skábmagovista alkoi tammikuun 1999 alussa rysäyksellä kaikissa aineistoni sanomalehdissä. Lumiteatteria rakentamassa ollut traktori vajosi osittain jäihin ja lumiteatteri jouduttiin siirtämään pois jäältä. Skábmagovien tuottaja keksi hyödyntää asian uutis- ja mainosarvoa, ja Skábmagovien näkyminen julkisuudessa alkoi tästä ovelasta mediatempusta.

Tapahtuman tuottaja oli saanut haastattelupyynnön Revontuliteatterin rakentamisen etenemisestä Lapin Kansalta ja haastattelussa tuottaja kertoi asiaa hiukan värittäen mitä oli tapahtunut.⁹ Koska tuottaja oli itse työskennellyt toimittajana, hän ymmärsi tapahtuman uutisarvon, ja Skábmagovilta lähetettiin tiedote STT:lle. Lapin Kansan artikkeli on pisin ja siinä mainitaan toimittajan nimi, kaksi muuta ovat lyhyitä muokkauksia STT:n tiedotteesta. Tiedotusvälineiden institutionaaliset rutiinit näkyvät näiden uutistekstien tuotannossa (Fairclough 1997, 68).

Helsingin Sanomissa, Kalevassa ja Lapin Kansassa välikohtauksesta kirjoitetaan 5.1.1999 näin:

”Inarijärven jää ei jaksanut kantaa 200-paikkaista lumiteatteria” (HS)

”Inarijärvi ei kestä lumiteatteria” (Kaleva)

”Inarijärven jään heikkous yllätti lumirakentajat” (LK)

Lumiteatteri uutinen on narratiivi; tarina jolla on alku, keskikohta ja loppu. (Tuulentie 2001 103- 104, Kantola 2003, 124). Näissä artikkeleissa on selkeä narratiivinen juoni: alkuasetelmassa alkuperäiskansojen elokuvatapahtumalle tapahtuu takaisku johon syyppää on pettävä Inarijärven jää. Lyhyissä uutisartikkeleissa kuvataan tapahtumaa yllättävänä ja Skábmagovat-festivaalille haitallisena.

Sekä Kaleva että Lapin Kansa mainitsevat uuden, maalle rakennettavan teatterin olevan *”hieman pienempi”* kuin alkuperäisesti jäälle suunniteltu, eli uusi lumiteatteri on olosuhteiden pakottama kompromissi. Inarijärven jään heikkous tulee toimijoille

⁹ Sähköpostiviestivastaus Skábmagovien vuoden 1999 tuottajalta 12.10.2007.

yllätyksenä, ja syitä etsitään ennustamattomasti käyttäytyvästä jäästä ja sen railoista. Niistä noussut vesi on ”ilmeisesti” lisännyt ratkaisevasti kootun lumen painoa. Artikkeleissa voidaan seurata ilmiötä, jonka syy saa selityksen, ja jossa on, jos ei onnellinen, niin ainakin tyydyttävä loppu:

”Turvallisuussyistä Revontuliteatteri on nyt kasattava rannalle Inarin Saamelaismuseon alueelle” (HS)

”Kone saatiin myöhemmin hinatuksi turvaan” (Kaleva)

”Haitat itse tapahtumalle jäävät hyvin pieniksi” (LK)

Artikkeleissa ei spekuloida suoraan, mitä olisi tapahtunut jos elokuvateatteri olisi vajonnut yleisön ollessa paikalla. Turvallisuussyyt Revontuliteatterin uuden sijoituspaikan valinnassa kuitenkin mainitaan. Uutinen on sopinut lehtien linjaan uutisoimisen arvoisena tapahtumana (Valtonen 2003, 108). Uutiskynnyksen ylittämisen myös valtakunnan päälehdessä Helsingin Sanomissa voi olettaa johtuvan sen potentiaalisista katastrofiaineuksista.

Traktorin vajoamisen uutisointi kuvaa sitä, kuinka mediajulkisuutta voi käyttää laskelmoidusti hyväkseen, jos tuntee tiedotusvälineiden toimintatapoja. Uudelle tapahtumalle julkisuudessa ennakkoon näkyminen on tapahtuman onnistumisen edellytys. Tämä voi tapahtua joko mainonnalla tai tiedotteilla, joita tapahtumaa järjestävä organisaatio lähettää sopiviksi katsomilleen tiedotusvälineille. Skábmagovat sai lumiteatteriuutisesta ennakkomainosta, vaikkakin negatiivissävytteistä. Artikkelit itse ensimmäisestä festivaalista vuodelta 1999 ovat kuitenkin positiivisia.

Ensimmäisen vuoden Skábmagovat aloitti toimittaja Jorma Lehtolan katsaus televisiohistoriaan. Esitelmässään torstaina 22.1.1999 Inarin Siidassa hän loi kattavan kuvan Suomessa tehdyistä ja esitetyistä saamelaisista koskevista televisio-ohjelmista vuosilta 1960-1990. Ohjelmia saamelaisista tehtiin tuona aikana 151, joista 32 oli saamelaisten itsensä tekemiä.

”Suomen televisiota ei Lehtolan mukaan kuitenkaan voi syyttää saamelaisiin kohdistuneesta rasismista, mutta ongelmana on ollut sattumanvaraisuus.

Suosituin ohjelmateema suomalaisten tekemissä ohjelmissa on ollut poronhoito.” (HS 26.1.1999)

Jorma Lehtolan mukaan televisio esitti saamelaiset lähinnä poronhoitajina ja muu kuin pohjoissaamelainen kulttuuri ei päässyt esille. Katsaus on esitelty seikkaperäisesti Lapin Kansassa 22.1.1999. Esitelmän teemaan liittyviä, Suomen Yleisradion arkostosta etsittyjä ja vuoden 1999 Skábmagovilla esitettyjä tv-ohjelmia käsitellään kaikissa kolmessa sanomalehdessä. Erityisesti näiden vanhojen televisiodokumenttien näytöksiin olisi ollut enemmänkin katsojia, ja joitakin dokumentteja pyöritettiin uudelleen yleisön pyynnöstä. Järjestäjät oppivat varaamaan aikaa myös lisänäytöksille. (LK 25.1.1999)

Helsingin Sanomissa puhutaan *valtavasta yleisösuosiosta* (HS 26.1.1999), Lapin Kansassa todetaan että *Skábmagovat tapahtuma keräsi täydet salit* (LK 20.1.1999) ja *...osoittautui sellaiseksi menestykseksi, että tapahtuman ideanikkarit tähyävät jo tulevaan. Yleisö köysi tapahtuman jo ensimmäisellä kerralla* (LK 22.1.1999). Kalevassa kerrotaan, että *Kaamoksen kuvien ensimmäinen kerta ylitti jo odotukset ja oli menestys. ”Suosio ylitti kaikki odotukset”*, kommentoi haastateltu Saamelaistaiteen tuki ry:n puheenjohtaja Anni-Siiri Länsman (Kaleva 25.1.1999). Artikkeleissa festivaaleille lähetetyt toimittajat ovat vaikuttuneita näkemästään ensimmäisillä Skábmagovat-festivaaleilla ja kirjoittavat festivaalista hyvin positiiviseen sävyyn.

Tiedotus on ensimmäisenä vuonna ollut tehokasta, sillä tapahtumasta kirjoitetaan positiivisesti jo ennakoon. *”Inarin juhlille tilaus”* otsikoidussa pienessä uutisessa kerrotaan, että *”Tänään alkavalle alkuperäiskansojen elokuvafestivaalille on selvä tilaus: liput on myyty loppuun ja elokuville on järjestelty kovaa kyytiä lisähuoneita ja lisänäytöksiä. Siidan tilat ja festivaalipäivät (neljä) eivät tunnu riittävän.”* (Kaleva 21.1.1999) Loppuunmyydyistä näytöksistä kerrotaan myös Lapin Kansassa.

Positiivinen menestyjän imago on tiedotuksen ansiota; järjestäjät ovat korostaneet toimittajille loppuunmyytyjä lippuja ja täysiä näytöksiä, sekä tarvetta Skábmagovien kaltaiselle elokuvajuhlalle. Menestyksen korostamisen on ajateltu herättävän kiinnostusta niidenkin joukossa, jotka eivät ole Skábmagovista ennen kuulleet. Tällä tavalla Skábmagovista luotiin tiedottamisella ja järjestäjien haastattelujen perusteella

jo ennakkoon menestystarina, jota ensimmäisen vuoden ahkera ja positiivinen uutisointi aineiston sanomalehdissä lisäsi. Helsingin Sanomat on keskittänyt ensimmäisen vuoden uutisoinnin yhteen pitkään artikkeliin, Kaleva ja Lapin Kansa uutisoivat 1999 Skábmagovista torstaista maanantaille, eli koko festivaaliviikonlopun.

Ensimmäisen vuoden Skábmagoviin liittyy traktoriepisodin lisäksi toinenkin uutisointiin välittynyt yllätysmomentti. Tammikuussa 1999 paukkuivat ennätyspakkaset koko Suomessa ja erityisesti Lapissa. Kittilässä mitattiin 28.1.1999 51,5 astetta celsiusta, joka on Suomen säätilastojen alin lämpötila.

”Nyt ei auta ohvi etelänmiestä. Pakkaslukemat putoavat pahimmillaan 49 asteeseen.” (HS 26.1.1999) ”Lumiteatterissa katseltiin upeita revontulia – Kaamoksen kuvat hyytyivät Inarin 45 asteen pakkaseen.” (LK 25.1.1999) ”Jäisellä valkokankaalla ilma väreili kuumuudesta. Katsojana seisoin -50:n asteen pakkasessa. Kulttuurit kohtasivat - kunnes kelat jäättyivät koneeseen.” (HS 23.2.2003)

Revontuliteatterin elokuvanäytös jouduttiin lauantai-iltana perumaan, kun pakkasen laski alle -40 asteen. Tekniikka ei toiminut kylmissä olosuhteissa, ja näytös siirrettiin Siidan sisätiloihin. Kolmisenkymmentä katsojaa katsoikin lumiteatterissa elokuvan sijasta revontulia. *”Yleisö, joukossa Australiasta saapuneet aborigiinit, pysyi vielä sulana, mutta elokuvakoneet tekivät tenän.” (LK 25.1.1999)* Poikkeuksellisen kova pakkasen ja *”upeat revontulet”* sekä saamelaiset ovat eksoottinen pohjoinen elementti, jonka vastakohtaan muodostavat kuumasta Australiasta saapuneet ohjaajavieraat ja heidän elokuvansa.

Pohjoinen luonto järjesti lisäeksotiikkaa tapahtuman uutisointiin juuri sopivassa kontekstissa, vaikka temppuileva tekniikka aiheuttikin järjestäjille päänvaivaa. Skábmagovien ensimmäisen vuoden uutisointi syntyi onnekaista sattumista ja laskelmoidusta eksotiikan hyödyntämisestä. Tällä kertaa hyödyntäjinä olivat kuitenkin alkuperäiskansat itse oman kulttuuritapahtumansa kautta. Menestystarinaa rakennettiin uutisartikkeleissa lataamalla odotuksia myös tuleville vuosille. Järjestäjät kertovat artikkeleissa seuraavien vuosien suunnitelmista, joista osa on kymmenessä vuodessa toteutunut. Osa visioista, kuten Skábmagovien muodostuminen

merkittäväksi tuotantojen ostotapahtumaksi on jäänyt toteutumatta. (Kaleva 25.1.1999, LK 22.1.1999)

Menestystarina luodaan yhdessä saamelaisin ja paikallisin ponnistuksin. ”*Tämä on pitkälti aatteellinen juttu, mutta lisää ihmisiä tarvitaan omasta kylästä mukaan.*” (Kaleva 31.1.2005). Aatteellisuudella tuottaja viittaa ylimalkaisesti alkuperäiskansa- ja saamelaispolitiikkaan, vanhan kuvaamisen tavan dekolonisaatioon. Hän tekee kuitenkin selväksi, että oman kylän ei-saamelaisetkin asukkaat ovat tervetulleita mukaan Skábmagovien järjestelyihin. Toimittaja jatkaa:

”Elokuvajuhlien taustalla on pieni ja sitoutunut porukka, vaikka talkoolaisia olisi tulossa mukaan Etelä-Suomea myöten. Järjestelyt halutaan pitää kokeneissa käsissä, jotta näytäntöjen ja yleisömäärän kasvu ei tuottaisi ikäviä kummelluksia.”

Järjestäjien ja talkoolaisten tulee olla ensisijaisesti pohjoisen ihmisiä, jolloin talkoolaisten valinnan painopiste on alueellinen, eikä riippuvainen henkilön etnisestä alkuperästä. Menestystarina muodostuu festivaalin pienuudesta, joka takaa sen intiimiyden ja elämyksellisyyden, ja toisaalta siitä, että järjestäjät ovat kokeneita ja asiansa osaavia. Kasvun ajatus liittyy menestystarina diskurssiin; näytäntöjen ja yleisömäärien ennustetaan kasvavan, ja jotta menestystarina jatkuisi, tulee Skábmagovien järjestelyjen olla yhä osaavissa paikallisissa käsissä.

Menestystarina -diskurssissa saamelaiset representoidaan alkuperäiskansana joka on onnistunut luomaan toimivan kulttuuritapahtumakonseptin. Tapahtuma perustuu saamelaiselle kulttuurille, joka näyttäytyy valtaväestölle kiinnostavana, ja johon riittää yleisöä. Saamelaiset itse ovat aktiivisia toimijoita jotka itse määrittelevät kulttuuritapahtumansa esillepanon, ja vaikuttavat tapahtuman julkisuuskuvaan tiedotuksen kautta. Saamelaiset ja paikalliset järjestäjät ovat äänessä artikkeleissa, ja tämä poikkeaa esimerkiksi Pietikäisen tutkimustuloksista. Hänen mukaansa vähemmistöjä koskevissa kulttuuriasioissakin uutisoinnin toimijat ja kommentoijat olivat valtaväestön edustajia (Pietikäinen 2000). Skábmagovien menestyminen luo uutta alkuperäiskansoja kuvaavaa diskurssia, joka poikkeaa vanhasta koloniaalista diskurssista.

3.2 Skábmagovat on vaikuttamisen väline

Jo vuonna 1999 Kalevassa todetaan Siidan olevan ”*auttamattoman pieni vähänkin laajemmille tilaisuuksille*” (Kaleva 21.1.1999) Yleisömäärien jatkuva kasvu, lipunmyynnin lisääntyminen ja Revontuliteatterin laajeneminen ovat joka vuosi Lapin Kansan ja Kalevan artikkeleissa käsitellyjä asioita jotka kertovat menestystarina Skábmagovien nousujohteisuudesta. Tilojen epäkäytännöllisyys ja ahtaus näyttävät menestyksen uutisoituina rajoittajina, joiden ratkaisuksi odotetaan saamelaisen kulttuurikeskuksen yhteyteen rakennettavaa Alkuperäiskansojen elokuvakeskusta.

Tästä perspektiivistä Skábmagovat ei olekaan jatkuvan kasvun menestystarina, vaan potentiaalinen kulttuuritapahtuma, jonka kehittymistä ja kasvua uhkaavat rajoittavat tekijät. Nämä tekijät ovat esitystilojen pienuus, esityspaikan tekniikan riittämätön taso ja turismin infrastruktuurin; majoitus- ja muiden palvelujen määrän riittämättömyys. Uutisoinnin mukaan Skábmagovat pystyy kehittymään, jos se saa tarvittavat uudet tilat saamelaisesta kulttuurikeskuksesta, ja jos Inarin majoitustiloja lisätään. Turistien eli yleisön tyytyväisyyden koetaan olevan koetuksella epäasianmukaisissa ja ahtaissa oloissa.

”Skábmagovat-tapahtuman tuottaja oli erityisen ilahtunut että juhlavieraat saapuivat entistä laajemmalta alueelta. Samoin paikalla oli aiempaa enemmän elokuvan ammattiväkeä. Se tukee hyvin niitä pyrkimyksiä, joiden tavoitteena on rakentaa Inariin kansainvälinen alkuperäiskansojen elokuvakeskus”. (Kaleva 27.1.2003)

Rajoitteet tukevat pyrkimyksiä ja lisäävät vaatimuksia ja vetoomuksia kulttuurikeskuksen puolesta. Skábmagovat-uutisointi on väylä esittää nämä rajoitukset ja vetoamukset järjestäjien kautta toimittajien teksteissä. Yleisö saapuu laajemmalta alueelta Etelä-Suomea myöten ja mahdollisesti ulkomailtakin. Yleisön joukossa on vaativaa ammattilaisväkeä joka on tottunut laadukkaisiin teattereihin ja elokuviin. Tämä elokuvaväki on nyt löytänyt Inariin, ja odottaa festivaalilta laatua myös esitystilojen suhteen. Ammattimaistuminen ja tapahtuman kansainvälistyminen esitetään perusteluna Alkuperäiskansojen elokuvakeskuksen rakentamiselle Inariin. Tässä diskurssissa saamelainen elokuvafestivaali Skábmagovat on väline vaikuttaa

poliittiseen päätöksentekoon ja yksi peruste saamelaiden kulttuurikeskuksen rahoituksen hakemisessa. Samalla se on väline vaikuttaa elinkeinopoliittikkaan Inarin seudulla, sillä ”*Tapahtuman merkitys näkyy jo nyt kirkonkylän elinkeinoissa muun muassa majoitusten lisääntymisenä.*” (Kaleva 27.1.2003)

Alkuperäiskansojen elokuvakeskuksen tehtäviin kuuluisi edistää saamelaiden omaa elokuvatuotantoa ja hoitaa elokuvakoulutusta ja mediakasvatusta yhteistyössä Yleisradion Sámi Radion ja Inarissa sijaitsevan Saamelaisalueen koulutuskeskuksen kanssa. Elokuvakeskus hoitaisi myös saamelaiselokuvaan liittyvän arkistoinnin ja tietokannan päivittämisen sekä edistäisi elokuvien levitystä.

Pohjois-Suomen lehdissä Lapin Kansassa ja Kalevassa elokuvakeskussuunnitelmista uutisoidaan vuosittain useammassa Skábmagovia koskevassa artikkelissa alkaen vuodesta 2001. Helsingin Sanomissa keskitytään vierailevien ohjaajien ja saamelaiden elokuvaan ja kulttuurikeskushanketta käsitellään Skábmagovien uutisoinnista erillään. (esim. HS 23.2.2003 ja 6.2.2007) Elinkeinopoliittikka ja siihen liittyvä turismi, kulttuuri- ja vähemmistöpolitiikka sekä aluepolitiikka kietoutuvat yhteen pohjoisten lehtien artikkelissa. Skábmagovat on siis paitsi saamelainen ja inarilainen, myös yleisemmin pohjoinen festivaali.

Festivaaliyleisö eli turistit kuitataan yhteenvedolla yleisön määrästä kunakin vuonna, tai kuvaamalla yleisömassan reaktioita jonkin elokuvaesityksen jälkeen. Se, kenestä tai keistä yleisö koostuu, ei tule selväksi, eikä yleisön etnistä alkuperää tai kotipaikkoja käsitellä teksteissä. Skábmagovien yleisöstä piirtyy artikkelien perusteella heterogeeninen kuva, he saattavat olla saamelaisia tai valtaväestöä, jopa ulkomaalaisia tai naapurimaiden saamelaisia, naisia ja miehiä. Yleisö on kaikenikäistä ja edustaa kaikkia yhteiskuntaluokkia ja ammatteja. Elokuva-alan ammattilaiset ovat ainoa erikseen mainittu ammattiryhmä. Yleisöä yhdistäviä tekijöitä ovat kiinnostus alkuperäiskansoja ja elokuvia kohtaan sekä tietty eksotiikan kaipuu. (LK 28.1.2002)

Elinkeinopoliittisia asioita sivutaan kulttuurikeskushankkeen yhteydessä, sillä jos festivaali pystyy kasvattamaan yleisömäärää, tuo tämä yleisö Inarin seudulle lisää työtä ja rahaa. Tuottajan haastattelu Kalevassa 31.1.2005 kertoo: ”*Majoitustilat tulevat Inarissa vastaan, hotellit ovat jo monta vuotta olleet täynnä.*” Toimittaja lisää

kappaleen loppuun, että majoitustilojen tarve tulee kasvamaan uuden Alkuperäiskansojen elokuvakeskuksen myötä. Lapin Kansassa 30.1.2006 kuvataan Siidan sisätilojen rajallisuutta, joka saa ”järjestäjät haikailemaan suunnitelmissa olevan alkuperäiskansojen kulttuurikeskuksen perään”. Samassa artikkelissa toiseksi Skábmagovien kehittämisen rajoitteeksi mainitaan Inarin kirkonkylän pienuus ja ”etenkin majoitustiloja on niukasti estäen tapahtuman kasvun suhteessa siihen osoitetun kiinnostuksen kasvuun.”

”Seuraava suurempi haaste Skábmagovat-tapahtumalla alkaa olla tiloissa. Siidan auditorio oli lähes kaikissa kymmenissä näytöksissä aivan täynnä ja paikat alkoivat loppua myös lumesta rakennetussa Revontuliteatterissa, jonka iltaohjelmat vetävät vuosi vuodelta enemmän ihmisiä. Järjestäjät toivovat, että suunnitteilla oleva saamelaiskulttuurikeskus toteutuu pikaisesti, jotta kaikki halukkaat pääsevät katsomaan filmejä tulevaisuudessa.” (LK 26.1.2004)

Yleisö on löytänyt Skábmagovat -festivaalin, ja tätä painotetaan erityisesti Lapin maakuntalehti Lapin Kansassa. Lappilaisen festivaalin menestyminen hyödyttää koko maakunnan imagoa, varsinkin kun turismi on tärkeä elinkeino Lapissa. Kulttuurikeskus Alkuperäiskansojen elokuvakeskuksineen hyödyttäisi koko Lappia ja myös muita turismiin liittyvien elinkeinojen harjoittajia kuin saamelaisia. Lapin Kansa uutisoikin hyvin tarkasti Skábmagovien onnistumisesta ja yleisömääristä aina festivaalin jälkeisenä maanantaina, esimerkiksi artikkeleissa: ”Skábmagovat ylitti yleisöodotukset” (LK 30.1.2005) ja ”Skábmagovat tuplasi lasten ohjelmiston. Elokuvfestivaalin kehittäminen kiinni tiloista ja palveluista.”(LK 30.1.2006) sekä ”Skábmagovat-tapahtumissa 3700 kävijää.”(LK 27.1.2003)

Kun pohjoisen lehdet Lapin Kansa ja Kaleva uutisoivat Skábmagovista tulevat sekä menestystarina diskurssi että poliittiseen vaikuttamiseen tähtäävä diskurssi selkeästi esille. ”Skábmagovat veti taas salit täyteen, eivätkä kaikki mahtuneetkaan!” (Kaleva 31.1.2005) Toisaalta kiinnitetään lukijan huomio valtavaan yleisömenestykseen ja toisaalta asetetaan näkyvästi esille rajoittavat tekijät, joista valtakunnan päälehdessä ei uutisoida. Etelässä toimitettava Helsingin Sanomat ei ota kantaa aluepolitiikkaan, mutta sivuaa sisällön uutisoinnin lomassa jonkin verran alkuperäiskansapoliittisia kysymyksiä yleisemmällä tasolla.

”Skábmagovat ei mahdu laajentumaan” (Kaleva 26.1.2003), *”Tilaa tarvitaan muuallakin kuin taivasalla”* (LK 29.1.2005) kiinnittävät huomion rajoituksiin ja Revontuliteatterin paikkojen lisäämisen riittämättömyyteen tilapulan ratkaisijana. Jälkimmäisessä pienessä uutisessa painotetaan jälleen uutta yleisöennätystä, ja kerrotaan että Saamelaisalueen kulttuurikeskusta odotetaan Inarissa *”kuin kuuta nousevaa”*. Toimittajan mukaan Skábmagovat on niin menestynyt että:

”Siihen saakka (kulttuurikeskuksen valmistumiseen) tapahtumaa on järjestettävä vähin äänin, jo nyt organisaatiopuolella melkein toivotaan, ettei aivan jokaiseen näytökseen olisi tulossa kaksinkertainen määrä katsojia.” (LK 29.1.2005)

Artikkelissa toivotaan, että kulttuurikeskus olisi valmis vuonna 2008. Menestystarina uhkaa kaatua rajoituksiin, ja Skábmagovien yleisömenestys esitetään perusteluna sille, että kulttuurikeskus elokuva-auditorioineen on välttämätöntä saada Inariin mahdollisimman pikaisesti. Valtaväestön lehdet eivät suoraan ota kantaa kulttuurikeskusasiaan, mutta järjestäjien haastattelujen lainausten perusteella syntyy kuva siitä, että pohjoisen lehdet kannattavat Saamelaisalueen kulttuurikeskushanketta. Skábmagovien yleisömäärien vuosi vuodelta kasvaessa uusien tilojen tarve käy yhä ilmeisemmäksi. Elokvakeskuksesta artikkeleissa puhutaan ensimmäistä kertaa vuoden 2001 festivaaleilla. Elokvatuottaja Liisa Holmberg visioi Kalevassa ja Lapin Kansassa 28.1.2001, että Skábmagovat elokuvafestivaalista kehitty saamelainen elokvakeskus.

Seuraavan päivän Kalevassa 29.1.2001 Skábmagovien tuottaja toteaa tapahtuman olevan jo ylärajoillaan yleisömäärien suhteen Inarin kylän koon huomioon ottaen. Hän jatkaa, että elokvakeskukset ovat usein syntyneet jonkun festivaalin ympärille. *”Inarin kirkonkylässä on selkeä tarve kulttuuritalolle. Siidan auditorio ei ole tarkoitettu elokvien esittämiseen eikä sen salikaan ole riittävän suuri”*. Elokvajuhlia ei kuitenkaan haluta siirtää Ivaloon, jossa on joissakin erikoisnäytöksissä käytetty oikea elokvateatteri vaan *”elokvajuhlat halutaan pitää tiukasti Inarin kirkonkylässä, aidossa saamelaisessa ympäristössä.”* Ennen saamelaisten kulttuuritalon saamista *Siida on paras tila.* (Kaleva 29.1.2001)

Inari mielletään puheenvuorossa aidosti saamelaiseksi kyläksi, kun taas Ivalo on suomalainen kylä. Skábmagovat profiloidaan artikkeleissa sekä saamelaiseksi että inarilaiseksi elokuvajuhlaksi jolla ”on jo nyt merkitystä myös inarilaisille matkailuyrityksille.” (Kaleva 29.1.2001) Kuitenkaan matkailuyrittäjien ja turistien oma näkökulma ei tule artikkeleissa ilmi esimerkiksi haastattelujen muodossa. Käsite ”aidosti saamelainen” kuvaa saamelaisuuden kuviteltua muuttumatonta essentiaalista ydintä, jota ei haluta asettaa alttiiksi valtaväestön vaikutukselle Ivalossa. Saamelaisuuden muuttumaton olemus on osa vanhaa koloniaalista diskurssia, jonka mukaan länsimaiset vaikutukset voivat pilata alkuperäiskansan kulttuurin (Lehtola 1999 16-21). Tämä diskurssi on perinteisesti tulkittu alkuperäiskansoille haitalliseksi jälkikoloniaalisen teorian valossa, sillä se estää dekolonisaation pyrkimyksiä museoiden kulttuurin paikoilleen juuttuneeksi vanhan kulttuurin ihannekuvaksi. Lainauksessa saamelaiset essentialisoivat kultturiaan itse suojellakseen elokuvafestivaalia valtaväestön vaikutukselta. Vaikuttimena on myös inarilaisten turistipalvelujen tarjoajien etujen suojeleminen. Alkuperäiskansat voivat siis käyttää valtaa koloniaalisten diskurssien kautta silloin kun se sopii heidän tarkoituksiinsa.

Saamelaiskulttuurikeskushankkeen rahoitus ratkaistiin keväällä 2007. Varsinaiseen suunnitteluun päästään vuonna 2009 ja rakentaminen aloitetaan tämänhetkisen aikataulun mukaan keväällä 2010. Kulttuurikeskuksen pitäisi valmistua keväällä 2012¹⁰. Alkuperäiskansojen elokuvakeskus on vain osa kulttuurikeskusta, jonka käyttäjäksi tulevat muun muassa Suomen saamelaiskäräjät. Skábmagovat on osaltaan vaikuttanut siihen, että uusien tilojen akuutti tarve on tullut esille. Perifeerisen tapahtuman menestys ja kasvu vilkastuttaa alueen taloutta ja tuo lisää työpaikkoja, joista suurin osa on kuitenkin vain osa-aikaisia. Yhden tapahtuman menestys voi lisätä paikkakunnan kiinnostavuutta myös varsinaisen festivaaliajan ulkopuolella.

3.3 Haaveesta todeksi – saamenkieliset lastenohjelmat

Skábmagovat -artikkeleissa käsitellään vaatimusta saamenkielisten lastenohjelmien saamiseksi Suomen Yleisradion televisioon. Erityisesti Kaleva ja Lapin Kansa pohjoisen Suomen lehtinä uutisoivat näistä suunnitelmista. Skábmagovat, joka esittää runsaasti saamenkielisiä lastenohjelmia, on jälleen väline vaikuttaa poliittiseen

¹⁰ <http://www.samediggi.fi/saamelaiskulttuurikeskus/index.html>, (luettu 4 2. 2008)

tahtoon ja päätöksentekoon. Kalevassa 21.1.1999 mainitaan yhdeksi festivaalin lähtökohdaksi saamelaisten televisio-ohjelmien puuttuminen Suomesta, ja verrataan tilannetta Norjaan, jossa saamelaisilla on omaa tv-tuotantoa. Artikkeleista voikin seurata vuosi vuodelta etenevää kehitystä saamelaisten lastenohjelmien saamiseksi Suomen televisioon, sekä saamelaisen tv- ja elokuvatuotannon käynnistämistä Inarissa.

Skábmagovat festivaalin taiteellinen johtaja Jorma Lehtola toteaa Kalevassa 22.1.1999, että *”vaikka omasta tv-toiminnasta on puhuttu vuosikymmeniä, sitä ei vielääkään ole.”* Myöhemmin samassa artikkelissa kerrotaan, että suunnitelmissa ovat ainakin vuonna 2000 alkavat saamenkieliset uutiset. Kalevassa 25.1.1999 haastateltu Anni-Siiri Länsman kysyy, miksi Suomen Yleisradio ei lähetä lainkaan saamenkielisiä lastenohjelmia, vaikka niitä sekä tehdään että näytetään Ruotsissa ja Norjassa. Länsman toteaa: *”Täällä vahvistui käsitys siitä, että meidän olisi toimittava painokkaammin näiden ohjelmien saamiseksi televisioon.”* Artikkelien mukaan Skábmagovat on alusta saakka ollut tietoinen roolistaan saamenkielisten lastenohjelmien ainoana julkisena suomalaisena esityspaikkana. Festivaalin ensimmäisenä vuonna ei vielä ollut varsinaista Lasten päivää, mutta siellä esitettiin Norjan NRK Sámi Radion lastenohjelmia. (Kaleva 20.1.1999)

Vuonna 2002 Kaleva otsikoi: *”Tarjolla ilmaisia saamen lastenohjelmia. Norjan ja Ruotsin televisioyksiköiden porkkana Suomen televisiolle.”*(Kaleva 25.1.2002) Artikkelissa toimittaja siteeraa Norjan ja Ruotsin saamenkielisten televisioyksiköiden johtajia, jotka lupasivat vuoden ilmaiset lastenohjelmat Suomeen, jos Yleisradio alkaa esittää saamenkielisiä lastenohjelmia valtakunnan verkossa. Vielä tuolloin Yleisradion hallintoneuvostolta ei saatu vastausta saamenkielisten lastenohjelmien asiasta. Ruotsin Saamelaisradion lastenohjelmien tuottaja Nils-Josef Labba kommentoi ennakoivasti artikkelissa: *”Olen iloinen siitä, että saamenkieliset uutiset alkoivat myös Suomessa. Seuraava askel ovat lastenohjelmat.”* Skábmagovien yhteydessä pidettyyn keskustelutilaisuuteen osallistuneet olivat erityisen huolissaan saamelaisnuorista, jotka jäävät Norjassa ja Ruotsissakin vaille omakielistä ohjelmaa.

Vaatimuksia saamenkielisistä lastenohjelmista perustellaan artikkeleissa sillä, että kieli rakentaa lasten ja nuorten saamelaista identiteettiä ja omakieliset,

saamelaistuotantoiset ohjelmat välittävät kulttuurillisia arvoja. Kysymys on myös tasa-arvosta ja pienten kulttuurien näkyvyydestä valtakunnallisesti (Kaleva 25.1.2002 ja 29.1.2005) Kulttuurin ja kielen välittäjinä saamenkieliset lastenohjelmat ovat erityisen tärkeitä niille lapsille, jotka eivät asu perinteisellä saamelaisalueella Utsjoen, Enontekiön, Inarin tai Sodankylän kunnassa.

Vuoden 2005 Skábmagovien lastenohjelmaseminaariin oli kutsuttu Pohjoismaiden saameradioiden johtajien lisäksi myös TV2:n lastenohjelmien ohjelmapäällikkö ja Suomen elokuvasaatiön toimitusjohtaja. Lapin Kansan ja Kalevan artikkeleissa referoidaan keskustelua rahoituksesta ja kulttuuripoliittisista linjauksista, sekä viitataan digitelevision mahdollisuuksiin lastenohjelmien lähetysten mahdollistajana. ”*Saamenkieliset lasten televisio-ohjelmat ovat enää tahtokysymys, kun digitelevisionä ensi syksynä kattaa koko maan*”. Vastakkain asetetaan saamelaisten ja valtaväestön tahto, ja viitataan tekeillä olleeseen eduskunnan säädökseen Yleisradion julkisen palvelun velvoitteista. (Kaleva 29.1.2005)

Lapin Kansassa puolestaan todetaan, että ”*Suomi on ainoa Pohjoismaa joka ei tarjoa televisiokanavillaan saamenkielisille lapsille äidinkielistä lastenohjelmaa*.” (LK 28.1.2005) Artikkelin otsikko on ”*Saamelaislasten pitkä odotus jatkuu*” ja toimittaja syyttää tilanteesta Yleisradion ohjelmapolitiikkaa, jonka linjauksen mukaan saamelaislapset ovat liian pieni vähemmistö jotta heille pitäisi lähettää omaa ohjelmaa. Myös tässä artikkelissa ennustetaan digitekniikan ja pohjoismaisen yhteistyön tuovan ratkaisun ongelmaan.

Vielä tammikuussa 2006 Helsingin Sanomat oli pessimistinen: ”*Saamelaisalueella aloitettiin 2002 saamenkielisten tv-uutisten lähetykset. Viime syksynä TV2 päätti olla aloittamatta saamenkielisiä lastenohjelmia*.” (HS 30.1.2006) Tämä on ainoa artikkeli, jossa Helsingin Sanomat Skábmagovat uutisoinnin yhteydessä sivuaa saamenkielisten lastenohjelmien asiaa. Jälleen Helsingin Sanomat, toisin kuin Lapin Kansa ja Kaleva, ei puutu kulttuuri- ja vähemmistöpoliittisiin asioihin samassa mittakaavassa kuin pohjoisen lehdet.

Skábmagovien merkitys on ollut vuoteen 2007 saakka erittäin tärkeä ainoana suomalaisena saamenkielisten lasten- ja nuortenohjelmien esitysfoorumina. Vuodesta

2002 järjestetty Lasten päivä on kerännyt nuorta yleisöä myös Norjan saamelaisalueelta. ”*Norjan Sirmasta olisi tullut koko koulu katsomaan lastennäytöksiä, mutta he eivät mahtuneet*”. (Kaleva 31.1.2005) Tässä puheenvuorossa kietoutuvat elokuvafestivaali vaikuttamisen välineenä -diskurssin molemmat päämäärät yhteen: saamelaislapsille täytyy saada omakielistä tv-ohjelmaa ja Skábmagovat tiloineen ei riitä tuota ohjelman tarvetta täyttämään. Tarvitaan lisää lasten ohjelmia, niille esityspaikkoja, ja Skábmagovat festivaalille suuremmat esitystilat tai lisää festivaalipäiviä. Seuraavan vuoden lehdistä käykin ilmi, että Skábmagovien osalta vajetta on pyritty paikkaamaan muuttamalla Lasten Päivä kaksipäiväiseksi. (LK 30.1.2006)

Saamenkieliset lastenohjelmat saatiin YLE TV2:n ohjelmistoon digiajan myötä syyskuussa 2007. Tuloksekas työ lastenohjelmien saamiseksi Yleisradioon huomioitiin vuoden 2007 Skábmagovilla palkitsemalla elokuvatuottaja Liisa Holmberg Min Áigi -lehden yleisöäänestyksen Vuoden saamelaisena. Lyhyessä artikkelissa kerrotaan, kuinka Holmbergin työ huipentui saamelaislasten ja nuorten mielenosoitukseen Helsingissä. (Kaleva 26.1.2007)

Pohjoismaiden saamelaiset ovat omaksuneet valtaväestön poliittisten instituutioiden toimintamallit sekä poliittiseen vaikuttamiseen tähtäävän kulttuurin. Tämä valtayhteiskunnan järjestelmien hyväksyminen on saamelaistutkija Rauna Kuokkasen mielestä mahdollisesti yhteydessä saamelaisen kulttuuripoliittisen liikkeen saavutusten niukkuuteen (Kuokkanen, 2007, 150.) Lastenohjelmien asiassa vetoaminen valtakunnallisten virallisten reittien kautta kuitenkin kantoi hedelmää, mutta Skábmagovat-artikkelien perspektiivistä seurattuna asian muuttuminen haaveesta todeksi kesti vuosikymmenen. Kenties ilman virallisesta poikkeavaa näkyvää päättäjien painostamista, saamelaisten eduskuntavierailuun liittyvää mielenosoitusta Helsingissä, saamenkieliset lastenohjelmat eivät vielä näkyisi Suomen TV 2:ssa.

Lastenohjelma-asiassa vaikuttamisen väline –diskurssi heijastaa selkeästi yhteiskunnan vallanjakoa. Diskurssi on hegemoninen ja päätäntävalta osoitetaan toistuvasti ylemmillä, valtiollisilla tasoilla olevaksi vallaksi. Saamelaiset pyrkimyksineen asemoidaan tämän valtaväestön vallan vastustajiksi jotka

lastenohjelmia puoltavissa argumenteissa vetoavat naapurimaiden valtiollisen tason ratkaisuihin. Keskustelutilaisuuksissa Suomen tilannetta on jatkuvasti verrattu Norjan ja Ruotsin saamelaislasten tilanteeseen ja vaadittu vertailun tukemana Suomen saamelaislapsille samanarvoisia mahdollisuuksia katsoa omakielisiä ohjelmia vähemmistöasemastaan huolimatta. Lehdet esittävät saamenkielisen lasten televisiokulttuurin tärkeänä ja tukemisen arvoisena asiana.

Keskustelujen käyminen Skábmagovat elokuvafestivaalin yhteydessä on luontevaa, sillä saamenkielinen lapsiyleisö on konkreettisesti läsnä ja runsaslukuinen. Henkilöt, joilla on päätäntävaltaa lastenohjelma-asiassa on kutsuttu muutamana vuonna Skábmagovien keskustelutilaisuuksiin kuulemaan saamelaisten näkemyksiä lastenohjelmia koskien. Samalla on vedottu rauhanomaisin keinoin yleiseen mielipiteeseen, lainsäädäntöön ja asenteiden muuttamiseen.

4. Yhteiset ongelmat

Maailman alkuperäiskansoilla on paljon samankaltaisia ongelmia, kuten kiistat maa- ja metsäoikeuksista valtaväestön kanssa, köyhyys ja heikko sosiaaliturva ja huoli oman kielen sekä kulttuuriperinteiden säilyttämisestä. Skábmagovilla esitetyt vierailijoiden elokuvat ja dokumentit sekä Video kylissä -projektien produktiot käsittelevät näitä ongelmia.

Artikkeleissa mainitaan jokaisen Skábmagovilla vierailevan alkuperäiskansan kohdalla epäkohtia joihin vierailevat ohjaajat haluavat töillään ottaa kantaa. Tässä luvussa kartoitan näitä epäkohtia, ja sitä kuinka aineistossa niistä uutisoidaan. Tutkin myös sitä, juunka eronteot meidän ja muiden välille tehdään näissä uutisteksteissä. Alkuperäiskansat voidaan nähdä menneisyyden uhreina tai sorrosta nousevina sankareina ja vierailevat elokuvaohjaajat antavat teksteissä kasvot edustamilleen kansoille. Saamelaisten asemaa Pohjoismaissa verrataan artikkeleissa vierailevan alkuperäiskansan asemaan kotiseudullaan. Toistuvasti mainittuja ongelmia ovat myös tuotantojen rahoitusvaikeudet, joten tutkin sitä, kuinka rahoitusasioista puhutaan.

Valitsin aineistostani artikkelit joissa käsitellään vierailevia alkuperäiskansoja ja haastatellaan ohjaajia. Artikkelien yleisempänä kuvituksena on valokuva ohjaajavieraasta tai vieraista yhdessä Skábmagovien järjestäjien kanssa. Elokuvien

avulla osoitetut epäkohdat ja vääryydet aloittavat *Pitkän matkan valoon*, kuten Meksikon Chiapasin maya-intiaanien elokuvista muodostuva osuus vuoden 2006 Skábmagovilla oli otsikoitu. (LK, 28.1.2006, s.12)

4.1 Alkuperäiskansat kolonialismin uhreina

Hegemoninen diskurssi alkuperäiskansojen ongelmista kerrottaessa on se, että valtaväestö on syyllinen alkuperäiskansojen ongelmiin. Tämän diskurssin sisällä alkuperäiskansan rooleja on olla uhri tai sankari. Maan riisto, lasten pakkohuostaanotot ja sulauttamispolitiikka ovat vain osa valtaväestön alkuperäiskansoille tekemistä menneisyyden vääryyksistä Skábmagovia koskevien artikkelien mukaan. Jokaisessa aineistoni sanomalehdessä mainitaan vierailevien alkuperäiskansojen kohdalla useita valtasuhteista johtuvia ongelmia, joiden juuret ovat kolonialismin tai maanosan asuttamisen ajoissa. Ongelmien syyt ovat lähes poikkeuksetta valtaväestön aiheuttamia joko suoraan tai välillisesti. Valtaväestöä syytetään alkuperäiskansojen sysäämisestä alisteiseen asemaan yhteiskunnassa. Alempi yhteiskunnallinen asema saattaa johtaa sosiaalisiin ongelmiin ja rikollisuuteen. Länsimaisen kulttuurin ylivaltaa syytetään perinteisen elämäntavan tukahduttamisesta jolloin ihmiset joutuvat identiteetti- ja arvotyhjiöön. Artikkeleissa kerrotaan kuinka elokuvaohjaajat ovat lähteneet purkamaan töillään kansansa traumoja.

Lapin Kansa kertoo ensimmäisten Skábmagovien vieraista Australian aboriginaaleista ohjaajavieras Walter Saundersia siteeraten:

”Australian alkuperäisväestö oli vapaata riistaa miltei 1960-luvun lopulle, jolloin heille vasta myönnettiin kansalaisuus oikeudet. Siihen asti olimme eläimiä.” (LK 23.1.1999)

Vertaus eläimen osaan on voimakas ja ilmaisu ”vapaata riistaa” herättää mielikuvia metsästyksestä ja tappamisesta. Aboriginaalit ovat tekstin mukaan historian valossa uhreja, joita valkoiset ovat voineet kohdella alistuen brittiläisen kapteeni James Cookin rantauduttua Australiaan vuonna 1770. Australian alkuperäiskansalta ryöstettiin ihmisoikeudet, maat ja oikeus omien lasten kasvattamiseen sekä kieleen ja vanhaan uskontoon. Kuitenkin tekstistä välittyy vaikutelma siitä, että jonkinlaisia

parannuksia aboriginaalien asemaan on saatu aikaiseksi vuoden 1967 lakiuudistuksen jälkeen. James Cookin retkikunnan saapuminen sairauksineen oli kohtalokasta myös hawailaisille vuonna 1778, sillä sairaudet verottivat nopeasti yhdeksän kymmenesosaa saarten väkiluvusta.

Hawailaisten vieraillessa Skábmagovilla vuonna 2003 toimittajille annettu informaatio saarelaisten historiasta on ollut seikkaperäistä ja välittynyt huolellisesti kahteen aineiston sanomalehteen. (LK 25.1.2003 ja Kaleva 25.1.2003) Myös maori - ohjaajat mainitsevat Cookin vierailusta 1769 alkaneet maorikansan vaikeudet. (LK 29.1.2005) Lapin Kansan historiatiedot ovat leipätekstin ohessa faktalaatikossa joka on otsikoitu *Yksi tapa viedä maa*. Faktalaatikon käyttö tekstin jäsenyyksen apuvälineenä pienempien kokonaisuuksien ja listattavien asioiden muotona on journalistinen tehokeino, jota ei aineiston artikkeleissa ole muuten käytetty muutamaa poikkeusta lukuunottamatta.

Marjukka Vakkuri kirjoittaa artikkelissaan *Pitkä matka valoon* Meksikon Chiapas-intiaanien surkeasta lähimenneisyydestä:

”Intiaanit raatoivat rikkaiden maanomistajien pelloilla kuin orjat. Nyt saadaan vihanneksia omilta pelloilta”. (L 28.1.2006)

Tässä tekstissä vertaus ”*kuin orjat*” kuvaa maya-intiaanien asemaa suhteessa valtaväestöön köyhässä Meksikon Chiapasin maakunnassa vuoteen 1994 saakka. Tuolloin alkoi zapatisteiksi kutsuttujen aktivistien kansannousu maanomistusolojen oikaisemiseksi ja alkuperäiskansojen aseman tunnustamiseksi Meksikossa. Zapatistien vapautusliikkeeseen liittyy artikkelissa haastatellun ohjaajan Amaranta Cornejo Hernándezin mukaan oleellisesti Promedios-mediaprojekti¹¹ jonka videot on otettu käyttöön avuksi poliittisessa ja yhteiskunnallisessa työssä elinolojen parantamiseksi. Pelloista on tullut mayojen omia, ja ”orjuus” päättynyt. Silti alisteisesta asemasta johtuva köyhyys on yhä vakava ongelma ja kirjoittaja jatkaa artikkelissa väliotsikolla ”*Satojen vuosien taistelu oikeuksista*”:

¹¹ <http://www.chiapasmediaproject.org/>

”Lukutaidottomuus on aliravitsemuksen ja köyhyyden ohella ollut iso ongelma väestön elinolojen kehittämisessä.” (LK 28.1.2006)

Maya-intiaanit pyrkivät kehittämään elinolojaan videoprojektin avulla, kuten vuonna 2002 Skábmagovilla vierailleet Brasilian intiaanitkin. Näiden kahden kansan ongelmana on artikkelien mukaan ennenkaikkea köyhyys. Videokamera on uusi kapine ja sillä kuvattu materiaali ei ole laadukasta, mutta antaa silti elävän käsityksen kansasta ja sen kamppailusta (LK 28.1.2002). Tässä Lapin Kansan Brasilia-artikkelissa toimittaja kuvailee näkemiään video kylässä -projektin filmejä ensin *”eksoottiseksi matkailufilmiksi”*. Käsitys kuitenkin muuttuu.

”Dokumenttien huomion kohteena eivät olekaan oudot tavat ja ruokailutottumukset, vaan intiaaneja itseään askarruttavat ongelmat – kuten kulttuurin katoaminen, nuorten into omaksua länsimaiset tavat, tai elinmahdollisuuksien ja luonnon tuhoutuminen.”

Brasilian intiaanien kulttuurin erityispiirteet varastavat ensin katsojan huomion, ja vasta tämän jälkeen katsojille selviää että videossa on myös syvempää sanottavaa. Eksoottisina viltinä näyttäytyvät intiaanit muodostuvat katsomiskokemuksen myötä ajatteleviksi ihmisiksi joilla on yhteisiä ongelmia muiden alkuperäiskansojen kanssa. Yhteisistä ongelmista puhuttaessa luonnon tuhoutuminen on aineistossa eniten esillä Brasilian sademetsien intiaaneista kirjoitettaessa. (LK 26.1.2002 ja LK 28.1.2002) Helsingin Sanomissa taas painotetaan Brasilian intiaanien varoitusta valkoisen miehen mukanaan tuomasta vaarasta:

”Tunnelma on lämmin. Zo'ét kertovat Wai-Waille heimojen yhteisten esivanhempien elämäntavasta. Waiäpit taas varoittavat isäntiään valkoisten kulttuuriin liittyvistä vaaroista, joilta nämä ovat vielä säästyneet.” (HS 19.1.2002)

Kolonialismi ei ole päässyt koskettamaan trooppisten sademetsien syrjäisimpiä heimoja. Uhka on kuitenkin olemassa ja tiedostettu – ja tavallaan läsnä videokameroiden tullessa kyliin. Myöhemmin samassa artikkelissa videokaluston viemistä intiaanikyliin puolustetaan sillä, että *”elävä kuva on kuitenkin nykyajan kerrontamuoto”* ja mahdollistaa seisomisen samalla viivalla valtaväestön kanssa.

Brasilian intiaaniyhteisöt nähdään siis perinteisen elämäntavan edustajina ja valtaväestö nykyajan moderneina ihmisinä. Intiaanien toiseus ymmärretään vähempiarvoiseksi, ja hierarkkinen, kolonialistinen valtasuhde luodaan binaarisen vastakohtaparin primitiivinen/moderni avulla (Löytty 2005, 9). Intiaanit pääsevät kuvaamaan itseään mutta valtaväestön keinoin ja avustamina.

Yleisten historiatietojen lisäksi kerrotaan myös ohjaajien henkilöhistoriasta, jolloin tekstissä kasvoton kansa konkretisoituu ja assosioituu yhteen kansan jäsenenä. Esimerkiksi aboriginaaliohjaaja Walter Saundersista kerrotaan hänen lapsena kohtaamistaan vaikeuksista valtaväestön johtaman koululaitoksen kanssa ja neljälapsisen perheen jatkuvasta pakkohuostaanottojen pakoilusta. Saundersin elämäntarinasta muodostetaan selviytyjän tarina. Elokuvesta löytyy hänen elämänsä uusi kiinnekohta jolla hän voi ”*tuoda esiin alkuperäisväestön ongelmia ja suhteita valtaväestöön*”. (LK 23.1.1999) Alkuperäiskansan jäsen Saunders ei ole enää uhri vaan aktiivinen toimija, vaikuttamaan pyrkivä alkuperäiskansan sankari.

Kaleva kertoo 21.1.2000 kulttuurisivuillaan Skábmagovien ohjaajavieras Alanis Obomsawista joka on kanadanintiaani. Obomsawin esitetään tekstissä naisena, joka taistelee alkuperäiskansojen ongelmia vastaan ja jonka henkilöhistoria heijastaa kanadanintiaanien ongelmia ja tilannetta yleisellä tasolla. (Kaleva 21.1.2000) Obomsawin on kanadanintiaanien oman mediatuotannon esitaistelija ja julkisuuden henkilö joka aloitti alkuperäiskansojen asioista kertomisen laulajana. (Kaleva 21.1.2000 ja LK 21.1.2000) Teksteissä oleellista on myös Obomsawin sukupuoli, sillä kanadalaisten vuonna Skábmagovien keskustelutilaisuudessa pohdittiin naisohjaajien merkitystä alkuperäiskansojen elokuvatuotannolle. Keskustelutilaisuudessa esiintyi Obomsawin lisäksi saamelainen naisohjaaja Åsa Simma-Charles. Molemmat ohjaajat olivat sitä mieltä, ettei naiseudesta ole etua elokuvanteossa. (Kaleva 22.1.2000 ja LK 22.1.2000) Eräs alkuperäiskansojen yhteisistä ongelmista onkin naisten heikko asema yhteiskunnassa. Tämä voi johtua nykyisen valtaväestön aikoinaan tuomasta kulttuurinmuutoksesta, kuten maoriohjaajavieraat näkevät tilanteen Uudessa-Seelannissa.

"Perinteisesti maoreilla miehet ja naiset täydensivät toisiaan tasapainoisesti. Esimerkiksi aurinko oli naisten elementti ja kuu miesten. Britit toivat

sovinistisen moralismin. Viime aikoina asetelmaa on yritetty korjata ennalleen."
(HS 30.1.2005)

Tekstin mukaan maorien yhteiskunta oli tasapainoinen ja harmoninen ennen englantilaisten tuloa, ja tämä tasapaino järkkyy sovinistisen, patriarkaalisen siirtomaavallan tultua. Naisten asemaan liittyvien valtasuhteiden tutkiminen vahvistaa ajatusta siitä, että monet alistamisen muodot ovat yhteisiä kolonisoiduille alkuperäiskansoille ja naisille (Kuortti 2007, 15).

Artikkeleissa alkuperäiskansojen elokuvista välittyvä nykytilanne selitetään historiatietojen avulla. Diskurssin mukaan nykyhetken ongelmat juontavat kolonialismin ajoista ja ovat valtaväestön aiheuttamia ja kaikille alkuperäiskansoille yhteisiä, joskin ongelmat korostuvat tapauskohtaisesti. Alkuperäiskansat näyttäytyvät artikkeleissa valtaväestön toimien kohteina ja uhreina. Voimakkailta ilmauksilla kuten ”*vapaata riistaa*” alleviivataan uhripuhetta. Kun teksteissä kerrotaan ohjaajavieraiden henkilöhistoriasta, kuvataan yksityisen ihmisen elämäntarinan kautta koko alkuperäiskansaa ja esitetään ohjaajat kansansa selviytyjinä ja taistelijoina.

Teksteissä alkuperäiskansojen naisohjaajat siirretään kaksinkertaiseen marginaaliin (Hirvonen 1999 65-67). Esimerkiksi kanadanintiaaniohjaaja Alanis Obonsawimissa ja saamelaisohjaaja Åsa Simma-Charlesissa ovat uutisoinnin kannalta merkityksellisiä heidän sukupuolensa. Naiseuden oletetaan olevan ohjaajanuralla lisäongelma alkuperäiskansastatuksen lisäksi. Urallaan edenneet alkuperäiskansan naisohjaajat ovat siis harvinaisia todellisia selviytyjiä.

4.2 Saamelaisten verrattain vähäpätöisemmät ongelmat

Alkuperäiskansoille yhteiset ongelmat ovat moninaisia ja elokuvien kautta ne tulevat katsojalle konkreettiseksi. Kuvissa näkyy puutetta, sortoa ja luokkarajoja. Saamelaisten ongelmat voivat vaikuttaa näiden ongelmien rinnalla vähäpätöisimmiltä. Kuokkanen toteaaakin, että yleisesti ottaen saamelaiset eivät kärsi sosiaalisista ongelmista läheskään yhtä paljon kuin muut alkuperäiskansat niin sanotuissa ensimmäisen maailman maissa Kanadassa, Yhdysvalloissa ja Australiassa (Kuokkanen 2007, 147). Silti saamelaisten ongelmat ovat yhtä todellisia kuin

muidenkin alkuperäiskansojen, ja Skábmagovia perustettaessa on ollut ajatus herättää valtaväestökin huomioimaan nämä ongelmat. Suomalaiset toimittajat voivat esitellä vieraiden hyvin rankkoja ongelmia ja syyllistää teksteissään muiden valtioiden valtaväestöä, mutta suomalaisten toimia saamelaisia kohtaan ei nähdä yhtä tuhoisina.

Kun artikkeleista välittyy vertailu Skábmagovien isäntien saamelaisten ja vierailijoiden poliittisen ja yhteiskunnallisen tilanteen välillä, on kyse journalismin tehokainosta vastakkainasettelusta ja alkuperäiskansoihin kuuluvien haastateltujen identiteetin rakentamisesta erontekojen avulla..

Muiden alkuperäiskansojen elinolosuhteet vertautuvat elokuvia katsottaessa saamelaisten elinoloihin Suomessa mutta myös muualla, esimerkiksi Venäjällä. Saamelainen mies kertoo katsoneensa kanadanintiaanien elokuvia ”*tippa linsissä*” .

” Ei ole paljon eroa Venäjän Lovozerolla ja Kanadan reservaatilla; odotettu elinikä on 38 vuotta.” (Kaleva 22.1.2000)

Haastattelulainauksessa rinnastetaan kanadanintiaanien elinolosuhteista elokuvien kautta välittynyt kuva Venäjän saamelaisten elinolosuhteisiin Lovozerossa. Vaikka Kanada on mielikuvissa vauras, moderni länsimaa, sen alkuperäiskansat elävät lainauksen mukaan samanlaisissa oloissa kuin Stalinin ajan Neuvostoliitosta selvinneet, Venäjään kuuluvat saamelaiset. Lainaus sisältää rajanvedon Venäjän saamelaisten ja muiden saamelaisten välillä, ”meillä”, länsimaiden saamelaisilla asiat ovat paremmin. Haastateltava tuntee kuitenkin sympatiaa läheiseksi tuntemiaan Venäjän saamelaisia ja kanadanintiaaneja kohtaan.

Köyhimpien alkuperäiskansavieraiden vertailu saamelaisten asemaan koetaan Helsingin Sanomien artikkelissa turhaksi vaikka pohjimmiltaan yhteiset ongelmat tunnustetaan samoiksi:

”Saamelaisten asemaa ei voi verrata mayaintiaaneihin. Yhteistä kumpienkin elokuville on se, että niissä pohjimmaltaan kerrotaan yhteisön oikeudesta maahan, omaan kieleen ja kulttuuriin.” (HS 30.1.2006)

Rajanveto köyhien mayaintiaanien ja saamelaisten välille molempien kansojen elokuvien perusteella kertoo oletuksesta, että saamelaisten asiat loppujen lopuksi ovat melko hyvin kun niitä vertaa jonkin köyhemmän valtion alkuperäiskansaan. Saamelaisten ongelmat elokuvissakin ovat vähäpätöisempiä kuin muiden alkuperäiskansojen, ja liittyvät kulttuurisen identiteetin etsintään. Suurin osa saamelaisista on Pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan koulutusjärjestelmän ja sosiaalipalvelujen piirissä, eikä esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidottomuutta ole. Kuitenkin suomalainen toimittaja on valmis myöntämään, että joitakin oikeuksia saattaa olla saavuttamatta. Nämä oikeudet liittyvät maanomistukseen, kieleen ja kulttuuriin oikeuksiin.

Venäjän arktinen poronhoitajakansa komit vierailivat Skábmagovilla vuonna 2004. Tästä vuodesta ja Nunavutin inuiittien vierailuvuodesta 2001 on kirjoitettu vähiten artikkeleja, molemmista 7. Inuiittien vuonna Kalevassa oli eniten, eli neljä kappaletta artikkeleja, Lapin Kansa uutisoi eniten komien vuonna. Hämmästyttävän poikkeuksen tekee uutisointikäytännössään Helsingin Sanomat, sillä festivaalin komien vierailun vuonna 2004 lehti ei uutisoi Skábmagovista lainkaan. Se, että Helsingin Sanomat ei ole lähettänyt festivaaleille toimittajaa voi johtua monista syistä. Syy voi olla lehtitalon sisäisistä asioista kuten kiireestä johtuvaa, tai Skábmagovien tiedotus on ollut komien vuonna poikkeuksellisen heikkoa. Helsingin Sanomien Skábmagovat-artikkelin puuttuminen vuodelta 2004 on kuitenkin tilastollisesti silmiinpistävä. Ehkä arktinen poronhoitajakansa ei herätä toimituksissa samanlaista mielenkiintoa kuin kaukaisempi, lämpimiltä alueilta saapuva ja eksoottisemmaksi koettu alkuperäiskansa. Tätä oletusta tukee havainto siitä, että maapallon toisella puolella asuvien Australian aboriginaalien vuosi 1999 ja maorien vuosi 2005 johtavat Skábmagovat-artikkelien määrässä 11:sta ja 13:sta artikkelilla. (taulukko liitteenä 1)

Komien vierailun yhteydessä yleisökeskustelussa vertailtiin kahta arktista poronhoitajakansaa, saamelaisia ja komeja. Lapin Kansan artikkelissa Komi Gor- tv- aseman ohjelmapäällikkö Aleksander Pivkin näkee komien aseman saamelaisia heikompana.

”Kun joissain Inarin yleisöpuheenvuoroissa komien ja saamelaisten asemaa haluttiin rinnastaa ainakin luonnonrikkauksien riiston osalta, sanoi Aleksander

Pivkin ihailevansa saamelaisen kulttuurin täällä nauttimaa suurta huomiota.”

(LK 24.1.2004)

Pivkinin mielestä Komin tasavallan eteläosassa alkuperäiskansan kulttuuria muistetaan vain poroerotusaikoina, kun taas perinteiset elinkeinot ja ”*nykyajasta resursseja ammentava saamelaiskulttuuri*” elävät Inarissa koko ajan käsi kädessä. Tässä puheenvuorossa toisen alkuperäiskansan jäsen vertaa omaa kansaansa ja saamelaisia ja näkee saamelaisten aseman parempana. Käsiteltävänä olevan asian luonnonrikkauksien riiston hän ohittaa täysin kenties poliittisista syistä ja kiinnittää sen sijaan huomion alkuperäiskansan kulttuurin näkymiseen ja elinvoimaisuuteen Inarissa.

Saamelaisen kulttuurin asema yhteiskunnassa ja Inarin kylässä näyttäytyy ihanteellisena Skábmagovat festivaalin aikana vierailevalle komille. Saamelaiset ovat hänen mielestään onnistuneet; he ovat pystyneet yhdistämään perinteet ja nykyajan mahdollisuudet muodostaen voimakkaan kulttuurin joka näkyy Inarin lisäksi myös maan eteläosassa. Elokuvfestivaalin aikana saamelaisuuden kulttuurielementit ovatkin toki erityisen näkösällä pienessä Inarissa; saamen kieliä puhutaan, saamelaisten kansallispukuja käytetään ja saamen liput liehuvat. Saamelaiset ihmiset pitempienkin matkojen takaa tapaavat toisiaan Inarissa ja tahtovat representoida omaa saamelaisuuttaan kulttuuriinsa kuuluviksi mieltämillään merkeillä. Festivaali kokonaisuudessaan, eivät vain saamelaiset elokuvat, toimii saamelaisen identiteetin rakentajana. Kuitenkaan kulttuuri ei ole festivaalin ulkopuolella Inarissakaan näin vahvasti esillä, vaan juhla korostaa saamelaisen kulttuurin näkyvyyttä. Myös oletus saamelaisen kulttuurin näkyvyydestä etelämpänä Suomessa on ihannekuva vailla todellisuus pohjaa. Saamelaisuus näyttäytyy komille kulttuurina, jonka kaltaiseen asemaan myös heidän kulttuurinsa Komin tasavallassa tulisi nostaa.

Toimittaja otsikoi kappaleen ”*Esimerkkiä Suomesta*” ja korostaa näin Suomen saamelaisten edullista asemaa komeihin nähden. Saamelaisilla ovat asiat järjestyksessä ja heistä kannattaa ottaa esimerkkiä. Luonnonvarojen riisto -puheen täydellinen ohittaminen kertoo siitä, että mieluummin tiedotusvälineessä saamelaisten kulttuuritapahtumasta uutisoidessa kiinnitetään huomio kulttuurisiin arvoihin ja saavutuksiin, kuin saavuttamattomiin oikeuksiin ja poliittisesti arkoihin asioihin kuten

maanomistukseen. Kulttuuri voi tekstin mukaan hyvin, kunhan se vain *nauttii huomiota* ja tällä huomiolla peitetään hankaliksi koetut oikeusasiat.

Individualismin ja sosiaalisen yhdenmukaisuuden perusteella hyvinvointivaltioiden päätöksenteossa on jätetty huomioimatta saamelaisten kollektiiviset oikeudet alkuperäiskansana, kirjoittaa Kuokkanen. Hyvinvointiyhteiskunnan sosiaalipalvelujen ja koulutusjärjestelmän avulla saamelaiset on sulautettu tehokkaasti valtaväestöön (Kuokkanen 2007, 148). Saamelaiset saattavat itsekkin kuvata länsimaalaistumistaan, eli kulttuurin kolonisaatiota ironisesti dokumenteissaan.

”Inarin Saamelaisen koulutuskeskuksen medialinjan opiskelijat ovat tehneet lyhytelokuvia, joissa nuorisosaamelaisuus on surullisen synkkää tai hirtehisen hauskaa identiteettirutistusta. Saamen tytöt istuvat laavussa kännyhinsä huudellen, tietokoneilla rätisee chatti ja kylmällä nuotiolla paistuu ruoka - mikrouunissa.” (HS 30.1.2007)

Nuorison keskuudessa perinteinen saamelaisuus ja uusi teknologia käyvät yhdessä, vaikka nuoret pohtivatkin omaa saamelaista identiteettiään. Saamelaisten suurimmaksi ongelmiksi aineiston perusteella hahmottuu kulttuurin sulautuminen valtaväestön kulttuureihin. Toinen ongelma on se, että saamelaisten kulttuuria hyödynnetään harkitsematta turistien viihdykkeenä.

”Yksi tarinoista näyttää, miten Maggan porosaamelainen perhe pukeutuu jouluna kansanpukuihinsa ja koristelee kauneimman vetoporonsa. Heidät on palkattu Ivalon lentokentälle. Jumbojeteistä purkautuu mustanaan turisteja, kamerat räiskyvät. Poro tuijottaa vaiti kuvaajaa.” (HS 30.1.2007)

Saamelaisten ongelmien näkeminen artikkeleissa vähäpätöisinä verrattuna muihin alkuperäiskansoihin ei tue dekolonisaation tavoitteita eikä niitä oman representaation tavoitteita joihin tavoitteita Skábmagovia perustettaessa pyrittiin. Valtaväestön tiedotusvälineet nostavat vertailun avulla muiden alkuperäiskansojen ongelmat vakavammiksi ja hälyyttävimmiksi. Tämä voi johtua siitä, että Skábmagovilla esitetyissä dokumenteissa vierailevista alkuperäiskansoista kerrotaan kollektiivisella

yhteisön tasolla, kun taas uudemmat saamelaisten dokumentit kertovat yksilön elämästä.

4.3 Alkuperäiskansavieraiden elokuva- ja tv-tuotantojen rahoitus

Elokuvien tekeminen on kallista. Tv-tuotannot maksavat myös paljon ja monet alkuperäiskansoista kamppailevat kulttuurityön rahoitusvaikeuksien kanssa. Valtio saattaa kontrolloida alkuperäiskansojen omia tuotantoja ja tv-kanavia ja vaikuttaa lainsäädännön tasolla päivittäisen lähetysajan pituuteen. Skábmagovista kertovissa lehtiartikkeleissa vierailevien alkuperäiskansojen elokuvien tuotantoon ja rahoitukseen liittyvät asiat ovatkin esillä. Jotkut alkuperäiskansat näkevät tilanteen hankalana, toiset ovat tyytyväisiä valtion tukitoimiin ja rahoituksen määrään.

”Australian hallitus maksaa mittavia summia tukeakseen alkuperäiskansojensa elokuvatuotantoa, joka pyöriikin sekä määrällisesti että laadullisesti vahvana virtana.”(HS 26.1.1999)

Helsingin Sanomien artikkelissa Australian hallitus esitetään tahona joka tukee huomattavasti alkuperäiskansojensa elokuvatuotantoja. Myös Lapin Kansassa aboriginaalien tilanne tuotantojen suhteen nähdään hyvänä ja kerrotaan alkuperäiskansan omasta televisiokanavasta *”joka maantieteellisesti kattaa laajimman alueen maailmassa”*. (LK 23.1.1999) Lisärahaa kuitenkin tarvitaan ja sitä etsitään tarjoamalla tuotantoja valtion kanavien lisäksi kaupallisille kanaville. Asiassa otetaan lainsäädäntö avuksi. Australiassa kello 6-24 esitettävästä ohjelmasta 55 prosenttia on oltava australialaista ja tästä lähetysajasta alkuperäisväestö tavoittelee kahta prosenttia omille tuotannoilleen.

Myös Kanadan intiaanikansoilla on oma televisiokanava. Kanadanintiaaniohjaaja Alanis Obomsawin kertoi vierailunsa yhteydessä valtion rahoittaman elokuvasektorin National Film Boardin, NFB:n, toimista intiaanien oman elokuvatuotannon hyväksi. Tekijät voivat järjestää tuotannon intiaanien oman yhteisön parissa, ja saavat tuotantoon valtiolta sekä taloudellista että koulutuksellista tukea. (LK 21.1.2000 ja Kaleva 21.1.2000) Filmejä ilmestyi vuonna 1999 21, ja Obomsawin pitää yhteistyötä

Kanadan hallituksen kanssa tuloksellisena. Kanadan inuiiteilla puolestaan on täysin erilainen käsitys kuin intiaaneilla Kanadan valtion toiminnasta alkuperäiskansojen tuotantojen hyväksi. Kun Kanadan intiaanikansat käyttävät tv- ja elokuvatöissään kielinä englantia tai ranskaa, pyrkivät inuiitit saamaan inuiittikielen kuuluviin tuotannoissaan.

”*Joukkotiedotusloukko*” otsikoidussa kappaleessa kerrotaan, että inuiiteilla on ollut Kanadan yleisradiossa omakielinen kanava vuodesta 1981 lähtien. Sitä ei kuitenkaan pidetä yksinomaan positiivisena asiana. ”*Mutta inuiitit ymmärsivät jo varhain mitä vaaroja joukkotiedotukseen liittyi*” (Kaleva 29.1.2001)

Tuottaja-kuvaaja Norman Cohn kritisoi artikkelissa kanadalaista joukkotiedotusta, jonka jalkoihin inuiittien oma tuotanto on ollut jäämässä. Puheenvuorosta kuvastuu suoranainen salaliittopelko Kanadan yleisradiota kohtaan; tarjoamalla valtion taholta yhtä omakielistä muuhun tarjontaan hukkuvaa kanavaa pyritään pitämään inuiitit tyytyväisinä. Ongelmaksi muodostuu ranskan- ja englanninkielisen ohjelmavirran ja kanavien tarjonnan laajuus ja taso, jonka kanssa inuiittien omakielinen kanava, myöhemmin kaksi kanavaa, eivät pysty kilpailemaan. Ongelmana on myös se, että Kanadan hallitus säätelee tuotantoja. Tähän uhkaan inuiitit vastasivat perustamalla oman, hallituksesta riippumattoman tuotantoyhtiön. Yhtiö on tuottanut televisiossa esitettyjä dokumentteja ja draamaa sekä pitkän inuiitinkielisen elokuvan *Atanarjuat* (2001), jonka rahoituksen hankkiminen vei kaksi vuotta. (Kaleva 27.1.2001 ja 29.1.2001) Inuiittien vastaus rahoitus- ja levitysongelmiin on ollut sitkeä työ oman tuotantoyhtiön hyväksi sekä suuri satsaus pitkään elokuvaan.

Muutamien Skábmagovien vieraiden tuotantojen kohdalla rahoituksesta puhutaan vain vähän. Brasilian intiaanien videoprojektin rahoituksen mainitaan tulevan ulkomailta, sillä Brasilian hallitus ei tue intianien esiinpäsyä. Amazonin sademetsien kyliinkin ovat jo saapuneet satelliittikanavilla varustetut televisiot. (LK 26.1.2002) Hawajilaisten tuotannoista artikkeleissa kerrotaan vain se, ettei heillä ole omaa televisioyhtiötä. Hawaijinkielisiä filmejä käytetään lähinnä opetustyössä. (LK 25.1.2003) Meksikon Chipasin maakunnan mayaintiaaneista uutisoidessa kerrotaan, että *Promedios* -mediaprojekti on tuottanut jo yli 400 videota. Promedios-

mediaprojektia rahoittavat useat USA:ssa toimivat rahastot ja säätiöt, ja elokuvia ostetaan esimerkiksi yliopistoihin opetustarkoituksiin. (Kaleva 28.1.2006)

Komit taas ”*pyristelevät ruplitta*”. (LK 24.1.2004) Artikkelin mukaan komien kulttuuriryön määrärahoja on vähennetty, vaikka suoranaisesta sensuurista Venäjällä ei voikaan puhua. Komien pitkiin elokuvaan saatiin viimeksi rahoitusta Neuvostoliiton aikaan. Valtion rahoituksen supistaminen vaikuttaa yli 40-vuotiaan Komi Gor - televisiokanavan sekä uudemman Komin tasavallan television toiminnallisiin resursseihin. Kanavat ovat osittain kominkielisiä. Komi Gorin lähetysaikaa on vähennetty ja viikottaisesta ohjelmistosta vain neljä tuntia saa olla kominkielistä. Kanavien ohjaaja ja ohjelmapäällikkö kertovat, että ainoastaan lauantaisin saa lähettää muuta kuin uutisohjelmaa. Rahapula ja ohjelma-ajan supistukset rajoittavat ennestäänkin vähäistä dokumenttien sekä lastenohjelmien tuotantoa. Tämä vaikuttaa sekä aikuisten kominkielen ylläpitoon että nuoremman polven kielitaitoon. Suomalais-ugrilaisten kansojen tutkimiseen perustettu suomalainen M.A. Cástrenin seura on tukenut komilaisten tv-kanavien toimintaa ja rahoittanut lasten- ja kulttuuriohjelmia.

Maorien omalla tv-kanavalla oli vuonna 2005 vain viisitoista minuuttia maorinkielistä ohjelmaa päivittäin.

”Valkoisten vallanpitäjien pelko kontrolloimattomasta tv-kanavasta on osoittautunut turhaksi. Kanavan valtakieli on englantia, ja myös monet valtaväestön edustajat löytävät sieltä mieleistään ohjelmaa.”

Maoriohjaajavieraiden kommentin mukaan omaa tv-kanavaa pelättiin vallanpitäjien taholta, mutta pelko oli aiheeton. Lainauksen perusteella Uuden-Seelannin hallitus ei siis tahdo alkuperäiskansastaan liian voimakasta, vaan kokee sen uhkana. Vieraat eivät erittele sitä mitä ”*valkoiset vallanpitäjät*” pelkäsivät. Pelko on saattanut liittyä maorikielen renessanssiin ja alkuperäiskansan oikeuksien vaatimisen vahvistumiseen oman tv-kanavan herättämän etnisen identiteetin vahvistumisen myötä. Maoreillakin on ratkaisemattomia maa-oikeuskysymyksiä. (LK 29.1.2005) Viidentoista minuutin päivittäinen kieliohjelma tuskin on kovinkaan kattava ja kanavaa ei koeta vaarallisen voimakkaaksi valtaväestön taholta. Maorien tuottamista tai ohjaamista elokuvista

valtaosa on pienellä rahalla tehtyjä dokumentteja, eikä budjetti riitä elokuvien tekemiseen. (LK 29.1.2005)

Skábmagovien vieraista tuotantojen määrässä johtavat vuonna 2007 vierailleet nigerialaiset. Afrikka-teeman vuonna joruba-kansaan kuuluva nigerialainen ohjaaja Tunde Kelani kertoi maansa ”Nollywood”-ilmiöstä joka on nostanut Nigerian kolmen suurimman elokuvia tuottavan valtion joukkoon. Artikkelin mukaan videotekniikan mullistama, kansanomainen tuotanto on nopeatempoista ja tapahtuu pienten pääomien turvin. (LK 28.1.2007) Elokuvien suuret määrät verrattuna muihin alkuperäiskansavieraisiin johtuvat poikkeavista tuotannon toimintatavoista. Elokuvakulttuurin kukoistukseen ovat syynä myös poikkeukselliset levitystavat. Laskutavasta riippuen noin 135-miljoonan asukkaan Nigeriassa elokuvia esitetään toreilla ja markkinapaikoilla. Elokuvien kielenä on usein maan virallinen kieli englanti. Nigeriassa elokuvantekijöitä on kiusannut voimakas sensuuri, jota valtio on kuitenkin viime vuosina hiukan hellittänyt. Nigeriassa on runsaasti eri väestöryhmiä, eikä selkeää valtaväestö/alkuperäiskansa -asetelmaa kuten esimerkiksi Uudessa-Seelannissa. Tässä mielessä Afrikka-teeman elokuvat muodostavat Skábmagovien historiassa poikkeuksen.

Rahoitusasioissa ahtaammilla näyttäisivät ponnistelevan alkuperäiskansat joiden elokuva- ja tv-tuotantojen kielenä on valtaväestön kielestä poikkeava oma kieli. Näitä Skábmagovilla vierailleita alkuperäiskansoja joilla on oma tv-kanava, mutta joille omakielisyys aiheuttaa lisähaasteita ovat inuiitit, komit ja maorit. Myös kanadanintiaaneilla ja Australian aboriginaaleilla on omat tv-kanavat joiden tilanteen he näkevät artikkelien mukaan hyvänä. Saamelaisilla ei ole omaa tv-kanavaa, mutta omat saamenkieliset tv-toimitukset Pohjoismaissa ja saamenkielistä ohjelmaa Suomen, Ruotsin ja Norjan yleisradioiden tv-kanavilla.

Suurimmalla osalla Skábmagovien vieraista valtio rahoittaa alkuperäiskansojensa tv- ja elokuvatoimintaa ja pääsee rahoittajana myös säätelemään tuotantoja jossakin määrin. Jälkikolonialisesta näkökulmasta katsoen vallan dekolonisaatiota tuotantojärjestelmissä ei ole kaikkialla tehty, vaan valtaväestö, jolla on rahat on myös valta päättää tuotannoista. Venäjä harjoittaa komeja kohtaan erityisen räikeää sensuuria rahoitusta säätelemällä. Jotkut alkuperäiskansat hakevat tuotantoihinsa

lisärahoitusta erilaisilta järjestöiltä kuten komit M. A. Cástreinin seuralta. Rahoitusasioissa instituuttien purkaminen ja muuttaminen, dekolonisaatio, on osoittautunut hitaaksi ja jähmeäksi eri puolilla maailmaa. Valtaväestön keinona on keskittää median vaikutusvalta itselleen suoran ja epäsuoran taloudellisen kontrollin kautta.

Alkuperäiskansojen filmejä myydään enemmän suppeaan kuin laajaan levitykseen, esimerkiksi yliopistojen opetusmateriaaliksi. Rahoitusongelmien vuoksi pitkiä elokuvia on vähän, ja alkuperäiskansojen oma tuotanto painottuu dokumentteihin ja televisio-ohjelmiin. Itsenäisen tuotantoyhtiön perustaneilla inuiiteilla on esittää toinenkin ratkaisu rahoitusongelmille: ”*Myös alkuperäiskansojen tulisi pyrkiä keskenään yhteistuotantoihin*”.(Kaleva 27.1.2001) Tuotannoista tulisi laadukkaampia ja ne leviäisivät tehokkaammin jos rahoitus ja osaaminen yhdistettäisiin. .

5 Oman representaation voima

Alkuperäiskansojen elokuvilla on poliittisia tavoitteita. Tässä luvussa tutkin, millaisina tavoitteet esitetään aineiston teksteissä, ja kuinka stereotypioita pyritään purkamaan. Pyrin vastaamaan myös siihen, miten dekolonisaation prosessit teksteissä näyttäytyvät ja mikä merkitys identiteettityöllä on artikkelien mukaan.

Teksteissä käytetään merkitysten muodostajina usein metaforia, kielikuvia, joiden avulla asioita rinnastetaan jonkun tunnetumman asian kautta tai abstraktia asiaa kuvataan konkreettisin termein havainnollistaen (Länsman 2004, 110). Skábmagovat-artikkeleissa elokuvat rinnastetaan usein aseisiin ja niiden sisältö taisteluun oikeuksien puolesta, joten tutkin sitä kuinka asemetaforaa teksteissä käytetään.

Alkuperäiskansojen oman kielen elvyttäminen on artikkelien mukaan tärkeää, joten käsittelen kieliasioita omassa kappaleessaan. Viimeisessä kappaleessa kiinnitän huomion Skábmagovilla esitettyjen elokuvien kritiikkiin – ja sen vähäisyyteen.

5.1 Stereotypioista totuudenmukaisiin kuvauksiin

Etenkin vanhemmissa valtaväestön tekemissä kuvauksissa monet alkuperäiskansat kuvataan stereotypisoivasti (esim. Lehtola 1997 ja 1999, 15-23). Stereotyyppiat ovat lähes poikkeuksetta negatiivisia kuvauksia ja vaikuttavat yksilötasolla haitallisesti alkuperäiskansan jäsenien identiteetin rakentumiseen. Yhteiskunnassa jonkin sen etnisen ryhmän negatiivisilla stereotyypeillä ja niiden kautta muodostuvalla representaatioilla on vaikutusta yleiseen mielipiteeseen ja ryhmän oikeuksien ja vaatimusten toteutumiseen. Etnisten vähemmistöjen mediajulkisuuden ollessa muutenkin vähäistä koko ryhmään yleistettävät stereotyyppiat tulevat helposti tiedon veroisiksi tosiasioiksi, ja vaikuttavat tätä kautta ryhmän tai kansan elämään (Pietikäinen 2002, 29-30).

Maorit ovat huolissaan stereotyyppien negatiivisesta vaikutuksesta. Maorihjaajavieraat Moana Maniapoto ja Toby Mills pitävät tunnettua elokuvaa *Kerran satureita* (1995) maorien imagolle haitallisena elokuvana.

"Se oli ensimmäinen maorien ohjaama, kirjoittama ja näyttelemä elokuva. Mutta me kuten monet muut muusikot ja näyttelijät ajattelimme, että se vain vahvistaa kielteisiä stereotyyppioita. Kaikkialla on aina niitä idiootteja, jotka ajattelevat leffan perusteella, että kaikki maorit ovat juoppoja pummeja", Maniapoto selittää. (HS 30.1.2005)

Vaikka elokuvan on ohjannut maori Lee Tamahori ja näyttelijöinä on maoreja, osa kieltäytyi tarjotuista rooleista. Maorivieraat kritisivat stereotyyppistä maorien kuvaamista ja peräänkuuluttavat uusia näkemyksiä myös maorihjaajilta. Uudet näkemykset esittäisivät maorit muinakin kuin *"katunuorisona ja turistipelleinä"*. (LK 29.1.2005)

Yksi räikeimpiä esimerkkejä stereotypisoinnista ja epätodennäköisistä kuvauksista ovat western -genren elokuvat, joiden tyhmillä ja väkivaltaisilla intiaaneilla ei ole mitään tekemistä oikeiden heimojen kanssa. Kanadanintiaani-ohjaaja Alanis Obonsawin mukaan lännenelokuvat kuvaavatkin täysin uutta kansaa, Hollywood-heimoa. Obonsawin suhtautuu lännenelokuvien kuvauksiin intiaaneista hyvin kriittisesti, ja nimittää lännenelokuvia hiljaiseksi salaliitoksi.

Intiaanina niitä oli suorastaan hävettävää katsella. Se oli tapa tehdä meidän kansastamme näkymätön. (LK 21.1.2000)

Omilla kuvauksilla on tehty näkymätön näkyväksi ja nostettu esiin vaiettuja, kipeitä asioita. Obonsawin ja saamelaisohjaaja Åsa Simma-Charles korostavat ohjaajan vastuuta omalle kansalleen. Historialliset ja filosofiset faktat on esitettävä oikein, ja vastuu kulttuurista ja ihmisistä on tunnettava. Elokuvat saattavat nostaa pintaan traumoja, joiden käsittelyyn saatetaan tarvita apua. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi lasten sijoitukset ja koulujen asuntolaelämä. Obonsawin kertoo artikkelissa dokumentistaan *Richard Cardinal: Cry from the Diary of a Métis Child* (1986). Dokumentin päähenkilö, 30:ssä eri sijoituspaikassa asunut intiaanipoika teki itsemurhan vain 17-vuotiaana. Dokumentti johti muutoksiin sijoitettavien intiaanilasten kohtelussa Albertan osavaltion sosiaalityössä. (Kaleva 24.1.2000)

Aboriginaaliohjaaja Walter Saunders on sitä mieltä että aboriginaalit on kuvattu valtaväestön tekemissä opetusfimeissä:

”juoppoina, sosiaalisilta taidoiltaan vähäisinä, mystisinä, radikaaleina ja avuttomina ihmisinä jotka onnistuvat toimissaan vain, jos valtaväestö auttaa.”(LK 23.1.1999)

Nämä negatiiviset määreet ovat olleet monien alkuperäiskansojen taakkana. Esimerkiksi alkoholin suurkuluttajiksi leimaamisella on pyritty osoittamaan paitsi heikkoutta, myös ahneutta ja elämänhallinnan puutetta (Länsman 2004, 104-124). Negatiivisten kuvausten vaikutuksella kirjallisuudessa, uutismediassa ja elokuvissa on luotu kuvaa siitä, että alkuperäiskansan kulttuuri on puutteellisempi ja huonompi kuin valtaväestön kulttuuri (esim. Lehtola 1997, 2005, 52, Pietikäinen 2000, 282). Tällaisen stereotypisoivan asettelun ja sen luoman asenneilmapiirin avulla on oikeutettu rankkojakin toimia, kuten pakkohuostaanottoja.

Juuri hegemonisten stereotyyppien voiman aiheuttamasta paineesta voi syntyä järjestelmiä purkavaa ja luovaa toimintaa (Lehtola 1997, 165). Luovan toiminnan prosessit synnyttävät produktioita, elokuvia, jotka voimaannuttavat kansaa ja yksilöiden identiteettiä. Aboriginaalien omien draamaelokuvien teon vahvana

vaikuttimena on ollut totuuden kertominen menneisyydestä sekä heille itselleen että valtaväestölle. Aluksi aboriginaalit tekivät dokumentteja, mutta valtaväestö ei halunnut katsoa niitä eikä niitä ostettu televisiokanaville. Fiktiivinen draama osoittautui valtaväestölle helpommin sulavaksi katsottavaksi kuin suoraan syyllistävät dokumentit. (LK 23.1.1999) Draamaan siirtyminen toi valtaväestöstä uutta yleisöä, ja oma näkökulma toimii draamassakin alkuperäiskansan identiteettiä eheyttävänä elementtinä.

Saunders huomauttaa, että visuaalisen median voima on valtava, suurempi kuin kirjoitetun tarinan, sillä kuvan kieli on yleismaailmallinen. Elävä kuva tavoittaa lukija ja kirjoitustaidottomatkin. Lukutaidottomuus on myös maya-intiaanien ongelma Meksikossa, mutta videokameraa voi lyhyellä opastuksella käyttää kouluja käymätönkin. (Kaleva 28.1.2006).

Artikkelien mukaan alkuperäiskansojen elokuvat tehdään ennenkaikkea kansalle itselleen, mutta niiden tarkoituksena on myös kertoa valtaväestölle alkuperäiskansan tilanteesta. Esimerkiksi inuiittien *Atanarjuat* -elokuva on tuottaja-kuvaaja Norman Cohnin mukaan tällainen kahdelle eri yleisölle suunnattu elokuva.

”Atanarjuat on tehty inuiiteille itselleen – mutta silti se on lahja maailmalle”.
(Kaleva 29.1.2001)

Elokuva perustuu vanhaan inuiittien legendaan ja rekonstruoi inuiittien vanhaa kulttuuria mahdollisimman autenttisesti. Elokuvan tekeminen vaati paljon työtä, jotta historialliset yksityiskohdat saatiin todenmukaisiksi. Ensiesityksen vastaanotto Nunavutin itsehallintoalueen Igloodikin inuiittikylässä oli liikuttunut. Inuiitit tunsivat, että heidät oli tehty näkyviksi. (LK 27.1.2001 ja Kaleva 29.1.2001) Alkuperäiskansojen omat representaatiot itsestään vaikuttavat valtaväestön näkemyksiin ja käsityksiin kansasta ja tätä kautta poliittisen päätöksentekoon ja lainsäädäntöön. Cohn uskoo, että kanadalaisten käsitys inuiiteista vaikuttaa kaikkien inuiittien elämään ja mahdollisuuksiin koulutuksesta terveydenhuoltoon. Jos kuva kansasta on positiivinen ja perinteet näkyvät elinvoimaisina, mahdollisuudet esimerkiksi maanomistustilanteesta neuvoteltaessa ovat paremmat kuin negatiivisen käsityksen vallitessa. (LK 27.1.2001)

Skábmagovat -artikkeleissa toistuvat tiheästi sanat *perinne* ja *perinteinen elämäntapa*. Elokuvien ja dokumenttien kautta halutaan sekä kuvata perinteistä elämäntapaa että välittää perinteitä jälkipolville. Perinteiden merkityksen korostaminen artikkeleissa kertoo alkuperäiskansojen kulttuurin olevan vahvasti sidoksissa omiin historiallisiin ja kulttuurillisiin ominaispiirteisiinsä. Perinteet, tai Seija Tuulentien käyttämä termi *traditio*, voidaan nähdä kontekstista riippuen joko erilaisuutena ja kehityksestä jälkeenjäämisenä tai arvokkaana yhteisenä perintönä (Tuulentie 2001, 115-120). Skábmagovat -artikkeleissa sekä saamelainen kulttuuri, että vierailevien alkuperäiskansojen perinteiset kulttuurit esitetään myönteisinä, arvokkaina asioina. Sekä henkiset että aineelliset kulttuuriset ominaispiirteet ovat artikkelien mukaan monella kansalla yhä elossa, mutta uhattuina alkuperäiskansan kulttuurin sulautuessa valtaväestön kulttuuriin. (esim. LK 26.1.2002, Kaleva 27.1.2001, HS 30.1.2007) Perinteiden säilyttäminen ja korostaminen on tärkeää identiteetin rakentumisen kannalta.

"Saamelaiskulttuurien sulautuminen valtakulttuureihin on Feodoroffin mielestä niin täysin totta, että "omaa identiteettiä on ihan pakko jauhaa". (HS 30.1.2007)

Saamelaisohjaaja Pauliina Feodoroffin mukaan identiteettityötä tehdään omalla representaatiolla, elokuvilla, jotka osaltaan nostavat kulttuurin näkyväksi identiteetin rakennusosaksi. Perinteitä säilytetään myös elokuvien sisällön avulla, sillä jotkin alkuperäiskansojen elokuvat kuten *Atanarjuat* perustuvat vanhaan suulliseen kertomaperinteeseen. (Kaleva 27.1.2001) Brasilian intiaanien tapauksessa kuvausten kerrotaan nostaneen katoamassa ollutta perinnettä uudestaan esille. (LK 26.1.2002)

Kanadanintiaaniohjaajan Alanis Obomsawimin mielestä kansan on tunnettava historiansa. Alkuperäiskansat ovat hänen mukaansa menettäneet jo paljon kulttuuristaan ja kieli on muuttunut, joten elokuvien ja dokumenttien avulla on mahdollisuus tallentaa perinteitä. Elokuvat jäävät kansan jälkipolville. (Kaleva 21.1.2000) Kun museot ovat kaukana ja länsimaisittain järjestettyjä kulttuurin tallentaminen omaa kansaa varten onnistuu videokameran avulla. (LK 28.1.2002)

Alkuperäiskansojen kulttuurintutkimuksessa perinteen tai tradition käsitys ei ole ongelmaton. Alkuperäiskansoille ominainen perinteinen kulttuuri on diskurssi – tapa rakentaa merkityksiä, jotka suuntaavat ja järjestävät toimintaa ja käsityksiä kansasta. Kansallinen kulttuuri on enemmän tai vähemmän kuviteltu yhteisö joka tuottaa joukon kertomuksia, jonka yksi osa perinteet ovat. Kulttuuriset traditiot rakentavat identiteettejä tuottamalla merkityksiä kansasta (Hall 1999, 47.) Hallin mukaan eräs kansan olemassaoloon liittyvä diskursiivinen strategia on tradition keksiminen. Keksitty traditio merkitsee joukkoa käytäntöjä jotka ovat luonteeltaan rituaalisia tai symbolisia ja pyrkivät toiston avulla viittaamaan jatkuvuuteen sopivaan historialliseen menneisyyteen nähden (Hall 1999, 48-49.)

Jos perinteinen kulttuuri nähdään ainoana aitona ja oikeana kulttuurin muotona ja modernit tavat ja kulttuurin muutos sen vihollisena, on vaara essentialisoida kulttuuri. Tässä tradition diskurssissa korostetaan alkuperää ja jatkuvuutta asettamalla kehitys yhteisön tai kansan uhaksi. Stereotyyppien kritisointi sekä vahva vastakkainasettelu artikkeleissa korostavat elokuvanteon poliittisuutta taiteen kustannuksella. Perinteiden nostaminen elokuvien teon motiiveiksi voi pahimmillaan johtaa halpaan eksotiikkaan ja kliseiden kierrättämiseen, vaikka tekijöinä olisivat alkuperäiskansat itse.

5.2. Elokvat aseena taistelussa

Metaforaa voidaan kutsua vertaus- tai kielikuvaksi. George Lakoffin kognitiivinen metaforateoria pitää lähtökohtanaan ajatusta siitä, että kaikki arki ajattelu on metaforista. Perusmetaforat voidaan määrittellä analysoimalla kielenkäytön metaforia jotka ovat sidoksissa kognitiivisen tason metaforiin (Sääskilahti 2007, 109). Alkuperäiskansojen elokuvista ja tuotannoista kertovissa Skábmagovat-artikkeleissa käytetään paljon sodankäyntiin liittyviä kielikuvia. Teksteissä vastakkain asetetaan alkuperäiskansat ja valtaväestö, ja kolonialistisia rakenteita puretaan rajuilla termeillä. Perusmetaforaksi voi määrittellä sen, että alkuperäiskansojen ja valtaväestön välinen kanssakäyminen on sotaa. Tähän perusmetaforaan nojaavat sodankäynnin termistöä lainaavat tekstien metaforat.

Aineiston eräs usein esiintyvä metafora on elokuvan rinnastaminen aseeksi taistelussa oikeuksien puolesta. Metaforassa ”elokuva on ase” kuvataan alkuperäiskansojen omia

elokuvia siirtämällä aseisiin liittyvät voiman, hyökkäämisen ja puolustamisen mielikuvat elokuvan ominaisuuksiksi. Elokuvan tulivoima perustuu sille, että päästessään laajaan levitykseen se tavoittaa isoja yleisömassoja ja välittää tekijöidensä ajatukset eteenpäin. Kuvaa ja ääntä yhdistävät elokuvat, dokumentit ja tv-ohjelmat aseina ovat monimuotoisia ja levittävät laajempaa ”tuhoa” kuin mihin muilla medioilla on mahdollisuus.

”Elokuva on yksi ase maya-intiaanien taistelussa oman kansansa itsenäisyyden puolesta” (Kaleva 28.1.2006)

”Videokamerat ovat hyvä ase, koska elokuva on voimakas ilmaisumuoto ja kameran edessä intiaaniheimot voivat itse kertoa elämästään, historiastaan ja kulttuuristaan.”(LK 28.1.2006)

Elokuvat, videot ja videokamerat rinnastetaan aseisiin erityisesti köyhistä Brasilian intiaaneista ja Meksikon maya-intiaaneista kertovissa artikkeleissa. Aseita ovat itse tuotantojen lisäksi myös niiden tekovälineet, videokamerat. Alkuperäiskansat käyttävät aseita heitä alistavaa ja uhkaavaa valtaväestöä kohtaan, ja asemoituvat näin hyökkääjiksi valtaväestön ollessa uhattuja. Elokuva aseena osoittaa syyllisiä eli hyökkää, joskus myös epäsuorasti:

”Draamoissa me kerromme tarinamme siten, että totuus tulee ilmi, mutta nimet ja kasvot on muutettu jotta suojeltaisiin syyllisiä.” (LK 23.1.1999)

Ase suunnataan syyllisiä kohti ja sillä haetaan oikeutta ja jaetaan tuomioita. Toisin sanoen elokuvallisella aseella rangaistaan syyllisiä vaikkakin välillisesti. Elokuva aseena on traumojen purkamisen väline ja keino hakea hyvitystä vääryyksiksi koetuille asioille. Aseita käytetään myös puolustustarkoituksissa ja erityisesti alkuperäiskansojen identiteetti on nykyisin uhattuna.

”Brasilian intiaanit taistelevat olemassaolostaan – videosta ase identiteetin puolustamiseen.” (LK 26.1.2002)

Lainauksissa sovelletaan perusmetaforaa ”valtaväestön ja alkuperäiskansojen välinen kanssakäyminen on sotaa”. Artikkeleissa kerrotaan kuinka meneillään on taistelu

alkuperäiskansojen ja valtaväestön välillä, vaikka kyse ei olekaan varsinaisesta sodasta.. Kuitenkin Meksikossa vuonna 1994 alkaneessa zapatistien vapautusliikkeessä on ollut myös aseellisia yhteenottoja meksikolaisten maanomistajien kanssa.

”Elokuvat kertovat viranomaisten epäoikeudenmukaisuuksista, korruptiosta, rikkaiden maanomistajien tekemistä vääryyksistä, meksikolaisotilaiden tekemistä raiskauksista, vuoden 1994 kansannoususta. Siitä, miten yhteisö taistelee oikeuksiensa puolesta.” (HS 30.1.2006)

Taistelu on ennenkaikkea taistelua oikeuksista. Sorretut nousevat vääryyksiä tehneitä vastaan. Artikkeleissa käytetään myös sanaa kamppailu. Kamppailun tarkoituksena on osoittaa, että kulttuuri on voimallinen ja pystyy puolustamaan olemassaoloaan. Saamelaisesta elokuvasta puhuttaessa ase tarkennetaan pommiksi:

”Inarissa kantaesityksensä saanut Simman uusin dokumenttielokuva Antakaa meille luurankomme takaisin onkin sitten jo suoranainen pommi. Tästä näyttäisi alkavan saamelaisten kolmas kansannousu. Edellinen alkoi Altassa 1970-luvulla.” (HS 26.1.1999)

Sanalla ”pommi” viitataan paitsi Paul-Anders Simman *Antakaa meille luurankomme* (1999) elokuvan voimakkaaseen sisältöön ja vaikutukseen katsojissa, myös konkreettiseen pommiin jonka elokuvan päähenkilö, Alta-taistelun aktivisti Nils A. Somby räjäytti. Sana ”kansannousu” viittaa metaforisesti nousemiseen alisteisesta asemasta johon alkuperäiskansa on painettu valtaväestön taholta.

Sodankäynnin metaforalla alkuperäiskansojen omista elokuvista tehdään poliittiseen vaikuttamiseen tähtääviä. Kieli rakentaa näiden vertausten avulla todellisuutta jossa alkuperäiskansat ovat aktiivisia toimijoita ja valtaväestö passiivisia toimien kohteita. Omat elokuvat -kontekstissa metafora elokuvasta aseena ja omista tuotannoista taistelun käymisenä luo uutta diskurssia, jossa valta siirtyy tai sitä yritetään siirtää elokuvien avulla alkuperäiskansoille. Toisena näkemyksenä voi ajatella sotaisten metaforien paljastavan vanhan kolonialistisen diskurssin jossa alkuperäiskansat nähdään alistettuina villeinä, ja joiden käsissä elokuva muuttuu brutaaliksi aseeksi.

Eksotisoidut kansat, tekstin toiset, ovat alkuvoimaisia ja hyökkääviä, kun taas valtaväestö on sivistynyttä ja sen käytös hillittyä (Pietikäinen 2007, 180).

Elokuva on ase -metaforan avulla voidaan analysoida laajempaa keskustelua alkuperäiskansojen omista elokuvista. Metafora heijastaa yhteiskunnallista tilannetta jossa alkuperäiskansat elävät ja joka välitetään Skábmagovista kertoviin artikkeleihin alkuperäiskansojen kertomana valtaväestön toimittajien kautta. Asemetafora on todennäköisesti siirtynyt ohjaajien puheenvuoroista toimittajien tekstiin sen vuoksi että dramatiikka kiinnostaa lehtiä lukevaa yleisöä. Kulttuurisivujen tapahtumauutisten sekä elokuva-, näytelmä-, ja kirja-arvostelujen joukossa dramaattiset otsikot erottuvat ja houkuttelevat lukemaan artikkelin. Sotaisilla metaforilla korostetaan käsitystä siitä, että muutokset esimerkiksi oikeusasioissa ovat välttämättömiä ja niitä ollaan valmiita vaatimaan tiukasti.

Jos kanssakäyminen on sotaa ja elokuva on verrattain uusi ase alkuperäiskansalle, on elokuva alkuperäiskansat ja valtaväestö -asetelmassa uhka valtaväestölle. Samanlaisen uhan muodostavat omat tv-kanavat, dokumentit ja omat tuotannot. On oletettavaa että aseita vastaan puolustaudutaan myös aseellisesti. Monien maiden yleinen asenneilmapiiri on muuttunut kuitenkin suvaitsevammaksi ja ymmärtäväisemmäksi alkuperäiskansojaan kohtaan jälkikoloniaalisten tutkimusten myötä. Monet etniset ryhmät ovat tietoisia oikeuksistaan ja tarkkoja julkisesta representaatiostaan. Ryhmät nostavat helposti kanteita, jos he kokevat tulleen syrjityiksi tai loukatuiksi¹² (Lehtola 200, 236). Valtaväestön elokuvissa pyritään nykyisin etnosensitiivisyyteen ja välttämään minkään vähemmistön tietoista loukkaamista. Niinpä valtaväestön puolustautuminen tapahtuu institutionaalisella tasolla rahahanoja säätelemällä.

5.3 Oma kieli elokuvissa

Alkuperäiskansan oman kielen elvyttäminen on artikkelien mukaan elokuvantekijöille yksi kannustin elokuvantekoon. Monet alkuperäiskansamääritelmät ovatkin osittain kieliperusteisia, kuten saamelaisilla. Saamelaiseksi katsotaan henkilö, joka on joko itse oppinut tai jonka vanhemmista tai isovanhemmista ainakin yksi on oppinut

¹² Tv-sketsisarjan *Hymyhuulet* saamelaisahmoista jätettiin tutkimuspyyntö television ohjelmaneuvostolle vuonna 1987 (Lehtola 2000, 236).

saamen kielen äidinkielenään. Kieli on tärkeä identiteetin rakennusosa ja alkuperäiskansojen kielet hakevat elpymistä nuoremman polven parissa kielipesissä ja populaarikulttuurissa. Erityisesti kielen elvyttämiseen tähtäävistä toimista puhutaan havaijilaisten ja maorien vierailuista kertovissa artikkeleissa.

Maorit ryhtyivät toimeen kielen revitalisaation hyväksi 1980-luvun alussa, kun maorikielellä oli vain muutama sata puhujaa. Revitalisaatiolla tarkoitetaan tietoista kielen suojelua assimilaatiokehityksen katkaisemiseksi (Lindgren 1999, 160). Revitalisaatio voi tapahtua sekä yhteiskunnan että yksilön tasolla. Maorien kehittämä kielipesätoiminta 0-5 -vuotiaille on omaksuttu muidenkin alkuperäiskansojen, kuten havaijin kielen ja inarinsaamen puhujien käyttöön.

"Maoreja kiellettiin puhumasta omaa kieltä. Meidän nyt nelikymppisten sukupolvelta se oli vähällä kadota. Nykyään maassa on 600 esikoulua ja 50 alastetta, joissa ei puhuta englantia ollenkaan, Maniapoto kertoo. "Maori onkin 14-vuotiaan poikamme ensimmäinen kieli ja englanti vasta toinen. Alkuperäiskansat eri puolilta maailmaa ovat käyneet ottamassa oppia kieliohjelmastamme. Inarissakin toimii kielipesä, jonka malli on maoreilta."
(HS 30.1.2005)

Lapin Kansassa 29.1.2005 kerrotaan maorionhaajien vierailusta inarinsaamen kielipesässä Skábmagovat -vierailunsa yhteydessä. Kulttuuritapahtuma elokuvafestivaali ja uhanalaisten kielten asema sekä kielipolitiikka linkittyvät konkreettisesti tässä uutisoinnissa. Artikkelissa kerrotaan, kuinka Uudessa-Seelannissa kielipesätoimintaa seurasi maorikielen opetus äidinkielenä kouluissa ja myöhemmin yliopistossa.

"Ontai päätti 14-vuotiaana opetella vuoteen 1987 saakka kielletyn havaijin kielen. Myöhemmin hänen neljä lastaan oppivat sen kotona. Nyt lapset kuuluvat 8000:n havaijin puhujan joukkoon. Pari vuosikymmentä sitten kieltä osasi vain kaksisataa ihmistä. Havaijin kielen renessanssin takana on Ontain työnantaja, kielen elvyttämiseen perustettu järjestö 'Aha Punana Leo (Äänen pesä)." (HS 26.1.2003)

Havaijilainen vieras Kala'ikona Ontai on maailman ensimmäisen havaijinkielisen pitkän elokuvan ohjaaja. Maori Toby Mills puolestaan on ohjannut ensimmäisen maorikielisen elokuvan. (LK 27.1. 2003, LK 29.1.2005) Sekä havaijilainen ohjaaja että maoriohjaajat kuuluvat sukupolveen, joka on oppinut kielen toisena kielenään. Kala'ikona Ontai rinnastaa havaijilaisten ja saamelaisten kokemukset kielen suhteen, sillä kummankin kansan parissa on ollut sukupolven katkos kielen osaamisessa. Oman kansan kielen puhuminen nyt keski-ikäisten lapsuudessa on ollut leimaavaa ja Havaijilla suorastaan kiellettyä. (Kaleva 25.1.2003, HS 26.1.2003)

Artikkeleissa esitellään kolonialistinen asetelma, jossa valtaväestö on koululaitoksen ja lainsäädännön keinoin tukahduttanut alkuperäiskansan oman kielen käytön niin että se on ollut katoamassa. Pohjoismaissa kolonisaatio on tapahtunut myös integroimalla saamelaiset hyvinvointiyhteiskuntaan (Kuokkanen 2007, 147-152). Asetelmassa on tapahtunut muutos jossa alkuperäiskansat itse ovat siirtyneet toimijoiksi ja vallankäyttäjiksi alkaessaan kielenelvytystoimet, ja ryhtyessään käyttämään omaa kieltään taiteessa ja mediassa.

Nykyohjaajat ovat sitä sukupolvea josta dekolonisaatio, muutos institutionaalisten vallankeskittymien purkamiseksi alkaa. Media on institutisoitunut laitos, jossa uutiskynnyksen ylittäminen vähemmistöjen asioissa saatikka vähemmistöjen kielellä on hyvin hankalaa (Pietikäinen 2000). Lapset ovat avainasemassa uhanalaisten kielten puhujina ja omakielisten tuotantojen kohdeyleisönä, tulevaisuudessa omakielisinä toimittajina, tuottajina ja ohjaajina. Kieli palaa kansalle lasten kautta, ja uusilla sukupolvilla ei ole tarvetta peitellä äidinkieltään ja sen käyttöä.

Kieliasioista puhuttaessa Skábmagovat -artikkelien perusmetafora on ”kieli on elollinen olento”. Kieli elollisena olentona voi olla paitsi uhanalainen, myös suorastaan kuoleva. *Alkuperäiskansan ikivanha kieli teki kuolemaa.* (LK 29.1.2005) *”Havaijin kieli oli kuolemassa”* (Kaleva 25.1.2003) Kieli herää henkiin ja muuttuu elinvoimaisemmaksi jos sitä lääketieteellistä termiä käyttäen *elvytetään* kielipesätoiminnalla jolloin sen käyttäjäjoukko laajenee, tai kieltä käytetään elokuvassa tai televisiossa. *”Onnistunut kielielvytys”* (Kaleva 25.1.2003) *Maori – kieli joka palasi kansalle”* (LK 29.1.2005).

5.4 Elokuvienv kritiikki Skábmagovat artikkeleissa

Skábmagovat -elokuvajuhlien uutisoinnissa vuosilta 1999-2007 on artikkelien määrästä huolimatta hyvin vähän varsinaisia festivaaleilla nähtyjien elokuvien tai dokumenttien kritiikkejä. Lapin Kansa lähetti vuonna 2007 Skábmagoville kulttuuritoimittajan jonka tekemät elokuva-arvostelut ovat ainoat Skábmagovat-aineiston varsinaiset *Elokuvat* -palstalla ilmestyneet kritiikit. Toimituskäytännöt vaikuttavat siihen, että nämä työt näyttäytyvät ainoana elokuvakritiikin kohteina.

Vuonna 2007 Lapin Kansan kulttuurisivun *Elokuvat* -palstalle pääsivät Lisbeth Blindin *Rouva ja rouva Sarri* ja Liselotte Wajstedtin *Sami Neida Jojk* dokumentit. Pitkistä elokuvista omat kritiikit saivat Skábmagovilla ensi-iltana esitetty Pauliina Feodoroffin *Non Profit* -elokuva ja nigerialaisen Tunde Kelanin *Iyalone Ibadanin* tarina -elokuva.

Toiseuttaminen tai toiseksi tekeminen kuvaa sitä prosessia, jolla jostakin tai jostakusta tehdään ”meidän” silmissämme toinen. Toiseuttamisen keinoja ovat esimerkiksi lapsellistaminen, luonnollistaminen, estetisoiminen, primitivisoiminen, erotisoiminen ja stereotyypittely (Löytty 2005, 91.) Nämä keinot tulevat esille kun valtaväestön lehdet kertovat näkökulmastaan eksoottisista alkuperäiskansojen elokuva- ja dokumenttituotannoista.

Helsingin Sanomien Skábmagovat artikkeleissa kerrotaan laajemmin vain Paul-Anders Simman *Antakaa meille luurankomme takaisin* -dokumentista vuonna 1999 ja Pauliina Feodoroffin *Non Profit* -elokuvasta vuonna 2007. Molemmat ovat saamelaisia tuotantoja. Muista yhdeksän vuoden ohjelmiston elokuvista ja dokumenteista on lyhyitä kuvauksia, kun kunkin vuoden ohjelmiston kohokohtia selostetaan. Helsingin Sanomat keskittyy vieraiden ja ohjelmiston pääkohtien uutisointiin.

”Simman dokumentissa näen omin silmin, miten tässä ja nyt, meidän ajassamme saamelaisten vanhat luut lopultakin kuopataan kirkkomaan ulkopuolelle, rakenteilla olevan parkkipaikan kohdalle.” (HS 26.1.1999)

Simman dokumentti Kautokeinin kapinasta tuomittujen kohtalosta ja saamelaisaktivisti Nils A. Sombyn vaiheista on hyvin poliittinen kannanotto. Helsingin Sanomien kritiikissä luodaan representaatio siitä, kuinka norjalainen valtaväestö ei kunnioita saamelaisten esi-isien maallisia jäännöksiä, ja kuinka nykyaika parkkipaikkoinen tunkee vanhan saamelaisen kirkon ja hautausmaan kylkeen. Kritiikissä paitsi kerrotaan dokumentin sisällöstä, myös otetaan kantaa saamelaisten puolesta. Valtaväestöä edustava toimittaja on pöyristynyt tavasta, jolla alkuperäiskansaa on kohdeltu. Dokumentti on ollut voimakas henkilökohtainen elämys ja toimittaja asettuu tekstissä alkuperäiskansan puolelle johdatellen lukijaa näkemään saamelaisten aseman epäkohtia.

Dokumentit jotka ovat saaneet runsaasti palstatilaa, mutta ei varsinaista erillistä arvostelua ovat *Henna leu`dd* vuodelta 2001 ja *Pidän vihreästä väristä* vuodelta 2005. *Henna leu`ddin* työryhmässä on ollut saamelaisia tekijöitä, vaikka ohjaaja on suomalainen Heikki Huttu-Hiltunen. Dokumentti kertoo kolttatyttö Hennasta, joka taitaa kolttien vanhan leu`dd lauluperinteen. Norjansaamelaisten Eilif Aslaksenin ja Nils John Porsangerin *Pidän vihreästä väristä* kertoo masilaisesta pojasta John André Eirasta joka on syntymäsokea. Näiden dokumenttien ensi-iltojen näkyminen Kalevan ja Lapin Kansan uutisoinnissa johtuu osittain siitä, että dokumenttien nuoret päähenkilöt olivat ensi-illoissaan läsnä. *Pidän vihreästä väristä* -ensi-iltaa luonnehditaan Lapin Kansassa todelliseksi mediatapahtumaksi valokuvaajien ja kameramiesten piirittäessä dokumentin päähenkilöä. (LK 30.1.2005)

”Erikoisuuksia on myös Suomen ensimmäinen koltankielinen elokuva Hennan leudd , joka saa samalla ensi-iltansa.” (HS 14.1.2001) Helsingin Sanomat ainoastaan mainitsee *Hennan Leu`ddin* erikoisuutena vuoden 2001 Skábmagovat -artikkelissaan, joka ilmestyi ennen varsinaista festivaalia. Erikoiseksi dokumentin tekee artikkelin mukaan koltankieli. *Pidän vihreästä väristä* -dokumenttia ei huomioida Helsingin Sanomissa vuonna 2005, vaan artikkelissa kerrotaan ainoastaan maorivieraista.

Kalevassa kirjoitetaan Hennasta ja dokumentista kahtena päivänä. Lauantain artikkeli on poikkeuksellisesti nuorten sivulla eikä kulttuurisivulla, ja Henna on haastateltu dokumentin koululaisnäytöksen yhteydessä. Vanha kolttakulttuuri ja nykyinen nuorisokulttuuri asetetaan artikkelissa vastakkain.

”Dokumentti kertoo työstä, jolle vanha koltta-perinne ja uusi nuorisokulttuuri ovat yhtä tuttuja. Hän osaa leuddata perinteisesti, mutta myös lautailla rinteissä tai seikkailla netissä.” (Kaleva 27.1.2001)

Hennan tavallisuutta korostetaan nuorten sivujen lukijoille kertomalla hänen harrastuksistaan ja populaarikulttuurin idoleistaan. *Epätavallisen* eli eksotisoidun toisen Hennasta tekee artikkelin mukaan se, että hän kotoisin Sevettijärveltä, on dokumentin tähti ja osaa laulaa leuddeja. Sunnuntaina dokumentin ohjaajaa siteerataan: *”Miksi nuori ihminen kantaa vanhaa perinnettä?”* . Ohjaajan mielikuvissa nykykulttuuri ja vanha perinne eivät sovi yhteen, vaan on hämmästyttävää jos nuori ihminen on kiinnostunut kansansa perinteisestä laulurunoudesta. Vanha kolttien leudd-perinne eksotisoidaan. Samalla essentialisoidaan kolttakulttuuria, sillä sen ei katsota sopivan yhteen nuorisokulttuurin kanssa. Vastakkainasettelu on journalistinen temppu tehdä aiheesta kiinnostava, mutta pohjimmiltaan se kertoo myös asenteista artikkelin takana. Kalevan nuorille lukijoille välitetään kuva siitä, että saamelaisuus on poikkeavaa. Toimittaja luonnehtii dokumenttia lyhyesti positiiviseksi ja eteenpäin katsovaksi, ja korostaa, että se on ensimmäinen television ulkopuolella tuotettu koltankielinen dokumentti. (Kaleva 29.1.2001)

Lapin Kansan mukaan *”Hennan leudd liikutti tunteita”* (LK 28.1.2001) Artikkelissa on suuri kuva Hennasta ja hänen isosisästään koltta-uvut päällä esittämässä leuddeja ennen dokumentin ensiesitystä. Artikkeliksi keskittyy ohjaajien haastatteluihin ja leuddperinteen uhanalaisuuteen, sekä Hennan tavallisen nuoren harrastuksiin. Vastakkainasettelu on samanlainen kuin Kalevan artikkelissa. Myös John Andrestá kerrottaessa toimittajien huomio kiinnittyy siihen, mikä nuorella on tavallisuudesta poikkeavaa, eksoottista toiseutta. John Andrén tapauksessa se on saamelaisuuden ja joikaamisen lisäksi sokeus. (LK 30.1.2005, Kaleva 30.1.2005)

Lapin Kansa erittelee kritiikissään *Non Profit* -elokuvan monitasoista sanomaa ja taiteellista ilmaisua. Artikkelissa moititaan viime aikojen suomalaista elokuvaa josta *”tekijä on ikäänkuin pesty pois”* ja kehutaan kotimaista *Non Profit* -elokuvaa, joka on kriitikon mielestä tinkimättömästi tehty ja katsojan omaa ajattelua herättelevä.

”Taiteellinen ilmaisu on miltei riehakkaan vapaata, tekijän vihaiisuuden ja taiteellisen ammattitaidon ajamaa. Tämä on todellakin riippumatonta, keneltäkään lupaa kyselemättä tehtyä. Se on rohkeaa ja elokuvakielen uudistumiselle elintärkeää.” (LK 29.1.2007)

Samaa mieltä ollaan myös Helsingin Sanomissa kun vuoden 2007 Skábmagovat-artikkeli alkaa dramaattisesti:

”Inari. Tästä alkaa 2000-luvun suomalaisen elokuvan uusi aalto. Häikäisevästi kiinnostavin kotimainen näytelmäelokuva naismuistiin. Elokuvassakin voi yhä paitsi toimia myös ajatella, ja paitsi vastata myös kysyä.” (HS 30.1.2007)

Artikkeleissa *Non Profista* puhutaan suomalaisena ja kotimaisena elokuvana. Se ei olekaan siis saamelainen representaatio aiheestaan, esityspaikastaan ja ohjaajan etnisestä taustasta huolimatta. Toimittajat näkevät onnistuneen tuotannon suomalaisena onnistumisena eivätkä halua vetää rajaa suomalaisen ja Suomessa tuotetun saamelaiselokuvan välille. Erontekoa ei haluta tehdä kun kansalliseen identiteettiin voidaan liittää jotain positiivista. Toiseuttamisen prosessit näkyvät kuitenkin, kun Helsingin Sanomien toimittaja myöhemmin *Non Profit* -elokuvan sisällöstä kirjoittaessaan mystifioi pohjoista luontoa.

Suo imaisee ihmisen. Ikivanhat seidat ja paikan henki saavat horisontin liikkumaan. Veden mustien pyörteiden jumalat vetävät puoleensa. Luonto tyrkkii alkuvoimalla, johon trendikkäästi vihreät cityihmiset eivät osanneet varautua. (HS 30.1.2007)

Pohjoinen luonto esitetään uhkaavana niille jotka eivät sitä tunne, eli arktinen luonto on etelän cityihmisten vihollinen (Lehtola 1997, 109). Kasvottoman luonnon lisäksi uhkaavia ovat saamelaisten vanhan uskonnon pyhät paikat henkineen. Toiseuteen liitettävää primitivisointia on saamelaisuuden yhdistäminen ”*alkuvoimaiseen*” luontoon ja vanhaan uskontoon. Teksti kertoo, että valtaväestön henkilö ei pärjää näiden muinaisten alkuvoimien kanssa.

Helsingin Sanomien artikkelissa 30.1.2007 ilmenee feminiinisuuden ja maskuliinisuuden ilmeneminen sekä erotisointi valtaväestön saamelaisrepresentaatioissa. Veli-Pekka Lehtolan mukaan suomalaisessa sotienvälisessä lappiaiheisessa kaunokirjallisuudessa kolonisoijat eli valtaväestö kuvattiin maskuliinisinä ja saamelaiset feminiinisinä. (Lehtola 1997, 179-183)

Poropojat ovat hot! Kuva höyryää erotuksilla, joissa komeat nuoret saamelaismiehet katsovat vetoavasti kameraan. (HS 30.1.2007)

Toimittaja kommentoi Markku Lehmuskallion ja Anastasia Lapsuin dokumenttia *Saamelainen* (2007). ”Poropojat” ovat paitsi erotisoituja, komeita miehiä maskuliiniseksi koetussa ammatissa, myös feminiinisiä saamelaismiehiä, joiden katse on vetoava. Poronhoitajan ammatti liitetään vahvasti saamelaisiin ja varsinkin saamelaismiehiin ja tämän kaltainen teksti on omiaan vahvistamaan stereotyyppioita seksuaalisesti aktiivisesta saamelaisesta poromiehestä (Pietikäinen 2007 175-187).

Rouva ja rouva Sarri -dokumentin kritiikissä kerrotaan, että saamelaisuus on tässä sukupuolirooleja pohdiskelevassa dokumentissa harmillisen pienessä roolissa. ”*Ei kai saamelainen voi olla lesbo*” -teeman kehittäminen jää dokumentissa kesken, vaikka se kriitikon mielestä olisi ollut kiinnostava ja kysymyksiä herättävä aihe. (LK 28.1.2007) Valtaväestö ei ole perinteisesti liittänyt alkuperäiskansoihin homoseksuaalisuutta, vaikka se onkin taiteessa ja elokuvissaan usein erotisoitunut ja nähnyt halun kohteina ja seksuaalisesti aktiivisina erityisesti alkuperäiskansojen naiset (Lehtola 2000).

Saamelaisuus on nykyisin asia jota ei tarvitse peitellä, kuten saattoi vielä olla tilanne ennen 1970-luvun saamelaisrenessanssia. Saamelaisuus on ylpeyden aihe, ja monet kaupunkisaamelaiset tekevät työtä vahvistaakseen saamelaista identiteettiään. Tästä identiteettityöstä kertoo ruotsinsaamelainen dokumentti *Sami Neida Joik* (2006).

”Nuori ruotsalainen dokumentaristi Liselotte Wajstedt on juuri saanut valmiiksi roadmovie-tyyppisen herkän ja itseironisenkin etsintäelokuvan Sami Neida Joik. Tukholman saamelainen palaa kotiseuduilleen, matkaa Karasjoelta Koutokeinoon, Suomen Lappiin, kiertää ja kaartaa. Hän ompeluttaa itselleen sinisen ja valkean saamenpuvun, mutta sielu ei tule millään mukaan.

Olen kateellinen. Minkä puvun yrittäisin pukea ylleni? Karjalan, Hämeen vaiko udmurttipuvun? Käteen jää pelkkä jakkupuku kaupan hyllyltä. ” (HS 30.1.2007)

Alkuperäiskansastatus on artikkelin mukaan tavoiteltava asia ja saamelaisen kulttuurin symbolit, kuten saamenpuku voimakkaita identiteettiä muokkaavia ulkoisia asioita. Valtaväestön toimittajalla ei ole näitä kulttuurisia symboleja käytettävissään, ja suomalaiset kansallispuvutkin tuntuvat vierailta. Valtaväestön kulttuuriset ja identiteetin muodostamisen vaihtoehdot ovat rajoitetumpia, ja kulttuuriseksi malliksi jää ainoastaan länsimainen malli. Monen eri kulttuurisen identiteetin yhdistelyn mahdollistava saamelaisuus näyttäytyy kadehdittavana tässä kontekstissa. Dokumentissa kuitenkin kerrotaan siitä, ettei saamelaisuus avaudu välttämättä luontevasti etenkin etelän kaupungeissa asuville saamelaisille.

Jos elokuvien sisällöt eli alkuperäiskansojen omat näkökannat eivät välity valtaväestön sanomalehtiin kritiikkeinä, voidaanko jälkikoloniaalisten teorioiden valossa odottaa positiivista kehitystä valtaväestöjen ja alkuperäiskansojen suhteissa ja valta-asetelmassa? Toimittajien stereotypisoidessa ja eksotisoidessa alkuperäiskansoja ei uusia puhetapoja synny. On vaikea arvioida syitä varsinaisen elokuvakritiikin vähäisyyteen Skábmagovien sanomalehtijulkisuudessa yhdeksän vuoden ajalta. Joko alkuperäiskansojen elokuvia ei nähdä tasavertaisina valtaväestön elokuvien kanssa ja kritiikin arvoisina, tai sitten festivaalin puitteet, kehittyminen tapahtumana ja ilmapiirin eksotiikka vierailevine alkuperäiskansoineen varastavat palstatilan ohjelmiston kritiikiltä.

Elokuvat eivät ole suurella budjetilla tehtyä valtavirtaa jota mainostetaan näyttävästi. Elokuvatuotantoaan aloittelevien kansojen tuotantojen mahdollisesti huonompi laatu saattaa olla yksi syy kritiikin puuttumiseen. Saamelaisilla on suhteellisen pitkäaikaista dokumentti- ja elokuvatuotantoa ja Skábmagovien isäntien, saamelaisten tuotannot saavatkin arvosteluissa vieraita enemmän palstatilaa.

6 Pohdintaa

Tutkimukseni alussa olen asettanut tehtäväkseni tarkastella Skábmagovat - elokuvafestivaalin mediarepresentaatiota kolmessa valtaväestön sanomalehdessä

yhdeksän vuoden aikana ilmestyneiden artikkelien perusteella. Olen tutkinut aineistoani jälkikoloniaalisten teorioiden näkökulmasta metodinani diskurssianalyysi. Nostin aineistosta hegemonisia diskursseja, jotka kuvastavat yhteiskunnan valta-asetelmaa, ja jotka vaikuttavat alkuperäiskansojen kulttuuritapahtuman julkisuuskuvan muodostumisessa. Olen tutkinut teksteissä yleisimmin esiintyvien metaforien merkitystä metafora-analyysin avulla.

Koska aineistonani ovat kaikki vuosina 1999-2007 Helsingin Sanomissa, Kalevassa ja Lapin Kansassa ilmestyneet Skábmagovia koskevat artikkelit olen voinut tehdä vertailuja etelän ja pohjoisten lehtien alkuperäiskansan kulttuuritapahtuman uutisoinnin välillä. Kaikkien lehtien uutisointi on voittopuolisesti positiivista ja menestystarina -diskurssi ilmenee kaikissa lehdissä. Lapin Kansa ja Kaleva kiinnittävät alueellisuuden vuoksi eniten huomiota festivaalin laajenemisen rajoituksiin ja uutisoivat Skábmagovista alueellisen- ja kulttuuri- sekä vähemmistöpolitiikan vaikuttamisen välineenä. Positiivinen uutisointi purkaa vanhaa kolonialistista mediarepresentaatiota syrjäyttämällä vanhoja diskursseja ja luo uutta diskurssia, jossa alkuperäiskansat itse ovat kulttuurin kentällä aktiivisia toimijoita.

Näin laajan aineiston tutkimiseen diskurssianalyysi on sopinut hyvin, sillä se on antanut minulle mahdollisuuden luokitella aineistoni niiden kategorioiden mukaan, mitkä ovat nousseet tekstistä jälkikolonialismin teorioiden kysymyksenasettelun kannalta keskeisimmiksi. Tutkin artikkeleja myös kronologisessa järjestyksessä vuosi vuodelta edeten seurattessani kulttuurikeskuksen rakentamisen vaatimuksia sekä vaatimuksia saamenkielisten lastenohjelmien saamiseksi Suomen televisioon. Artikkeleista paljastui selkeä päämäärä johon saamelaiset ovat koko Skábmagovien toiminta-ajan pyrkineet näissä poliittisissa asioissa. Kulttuurikeskusta alkuperäiskansojen elokuvakeskuksineen aletaan pian rakentaa, ja saamenkieliset lasten televisio-ohjelmat on saatu Suomen Yleisradion televisioon. Kulttuuritapahtuman julkisuutta voi käyttää laajempien poliittisten asioiden ajamiseen, kuten saamelaiset ovat menestyksellisesti tehneet.

Alkuperäiskansoista ja saamelaisesta vähemmistöstä kirjoitetaan valtaväestön lehdissä kulttuuritapahtuman yhteydessä selvästi myönteisemmässä valossa kuin keskusteltaessa esimerkiksi saamelaisten oikeuskysymyksistä (Pietikäinen 2000). Kulttuuritapahtumaa ei koeta uhkana kenenkään eduille. Valtaväestö on syyllinen

alkuperäiskansojen ongelmiin -diskurssia perustellaan historiallisilla seikoilla, jotka taustoittavat teksteissä vieraiden nykytilannetta. Alkuperäiskansojen edustajat pääsevät poikkeuksellisesti itse ääneen artikkeleissa ja kritiikki valtaväestön toimia kohtaan on kärkevää. Erityisesti tämä ilmenee vierailevien alkuperäiskansojen ohjaajien haastattelulainauksissa. Nämä arvostelevat kommentit on kuitenkin painettu valtaväestön lehtiin, ehkä osittain sen vuoksi että vieras kansa etäännyttää kolonisoijan roolin muuhun valtaväestöön kuin suomalaisiin.

Hyvinvointivaltioiden saamelaisten asema näyttäytyy teksteissä edullisempänä kuin vierailevien alkuperäiskansojen. On syytä kysyä, toimiiko Skábmagovien mediajulkisuus tässä mielessä saamelaisia vastaan; tuuditetaanko lukevaa yleisöä uskomaan siihen että saamelaisilla alkuperäiskansana olisivat asiat hyvin. Representaation vääristymää aiheuttaa se, että saamelaisten viimeaikaisissa dokumenteissa saamelaisuutta käsitellään yksilön identiteettiä luodaten eikä näkökulma ole koko kansassa. Poikkeuksen tähän uutisointiin tekee Skábmagovien ensimmäisenä vuonna 1999 esitetty Paul-Anders Simman *Antakaa meille luurankomme takaisin* –dokumentti jossa on voimakas vähemmistöpoliittinen sanoma.

Rahoitusasiat näkyvät kulttuuritapahtuman mediarepresentaatiossa vuosittain sillä rahoitus ja esityskanavat ovat edellytys alkuperäiskansojen omille tuotannoille. Rahoitusasioissa valta on yhä valtaväestöllä. Jälkikoloniaalisesta näkökulmasta juuri rahoitusasioissa tarvittaisiin dekolonisaatiota, instituutioiden purkamista ja vallan tasaisempaa jakoa, jotta alkuperäiskansojen tuotannot saisivat samat resurssit valtaväestön tuotantojen kanssa. Inuiittien ehdottamat alkuperäiskansojen yhteistuotannot olisivat yksi ratkaisu rahoituspulmiin ja yhteistuotantojen näkökulma voisi olla mielenkiintoinen ja globaali.

Yksi dekolonisaation tavoitteista on stereotyyppien purkaminen. Vanhat kolonialistiset kuvaamisen tavat ovat usein esittäneet alkuperäiskansat toisena, vääristyneinä ja stereotyyppisiä piirteitä korostaen. Omat kuvaukset pyrkivät todenmukaiseen kuvaukseen. Skábmagovien sanomalehtijulkisuudessa käsitellään runsaasti näitä stereotyyppisöinnin aiheuttamia traumoja ja motiiveja alkuperäiskansojen omille tuotannoille. Alkuperäiskansojen imago kotimaassaan voi olla ratkaiseva tekijä sille, millaisia etuuksia ja oikeuksia alkuperäiskansa saa. Valtaväestölle välittyvää

positiivista imagoa rakennetaan omien representaatioiden kautta. Painopiste on kuitenkin siirtymässä siihen, että alkuperäiskansat haluavat tehdä dokumenttejaan omalle kansalleen. Pitkät elokuvat on selkeästi tehty kahdelle yleisölle, valtaväestölle ja alkuperäiskansalle itselleen.

Sanomalehtiteksteissä korostetaan elokuvien avulla tehtävän identiteettityön merkitystä. Samoin korostuvat perinteiden ja oman kielen säilyttämisen ja elvyttämisen pyrkimykset elokuvien avulla. Teksteissä alkuperäiskansojen kulttuurien ominaispiirteisiin kiinnitetään huomiota senkin vuoksi, että eksoottisten piirteiden ajatellaan kiinnostavan lukevaa yleisöä. Tietynasteinen eksotisointi ilmeneekin artikkeleissa kautta linjan, sillä näiden toiseuttamisen prosessien kautta artikkeleissa tehdään ero valtaväestön ja alkuperäiskansojen välille. Metaforalla *kieli on elollinen olento* alkuperäiskansat korostavat oman kielen merkitystä kulttuurilleen. Oma kieli elokuvissa, dokumenteissa ja tv-ohjelmissa on alkuperäiskansojen tuotannoille leimallinen piirre, joka erottaa tuotannot valtavirrasta.

Metaforalla *kanssakäyminen on sotaa* ilmennetään valtaväestön ja alkuperäiskansojen eturistiriitoja. Nämä ristiriidat konkretisoituvat kun alkuperäiskansojen elokuvista puhutaan aseina, jotka puolustavat kulttuuria ja oikeuksia. Mediarepresentaatiossa asemetafora on voimakas ja kiinnittää lukijan huomion. Jälkikoloniaalisten teorioiden muutosoptimismi linkittyy asemetaforaan siinä kontekstissa, että alkuperäiskansat ovat valmiita vaatimaan tiukasti oikeuksiaan. Elokuva aseena pyrkii vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen ja herättämään valtaväestön näkemään alkuperäiskansojen ahdinko.

Nauttiiko alkuperäiskansojen elokuvataide artikkelien perusteella samanlaista arvostusta kuin valtaväestön elokuvataide? Varsinaisten kritiikiksi katsottavien arvostelujen vähäisyyden perusteella näin ei ole, vaan alkuperäiskansojen elokuvat nähdään ennenkaikkea poliittisina kannanottoina eikä elokuvataiteena. Kritiikeissä ja lyhyissä kuvauksissa elokuvat ja dokumentit ohitetaan marginaalin tuotantoina *Non Profitia* lukuunottamatta. *Non Profit* saa paljon kiitosta, mutta se mielletään sekä pohjoisen lehdissä että Helsingin Sanomissa meidän, suomalaisten, eikä heidän, saamelaisten elokuvaksi.

Jälkikoloniaaliset teoreetikot varoittavat Lehtolan mukaan siitä, että vähemmistöjen ja valtaväestön välinen ristiriita nousee tutkimuksessa liian merkittävään asemaan ja aletaan liiaksi painottaa vähemmistölle aiheutettua tuhoa ja vauriota (Lehtola 1999, 28). Liian jyrkkä rajanveto ehkäisee jälkikolonialismin muutosoptimismin toteutumista. Skábmagovien mediarepresentaatiossa alkuperäiskansojen kokemien vääryyksien käsittely, toiseuttaminen ja alkuperäiskansojen ja valtaväestöjen vastakkainasettelu on silmiinpistävää. Tämän vuoksi jälkikoloniaaliset teoriat sopivat Skábmagovien mediapresentaation tutkimiseen.

Jälkikolonialismi on hyvä teoreettinen lähtökohta Skábmagovien mediarepresentaation tutkimiselle myös sen vuoksi, että aineistossa käsitellään laajaa joukkoa alkuperäiskansoja joilla on poliittisia tavoitteita. Jälkikolonialisten teorioiden avulla voi tarkastella eri lähtökohdista ssapuvia vieraita ja saamelaisia saman linssin läpi. Dekolonisaatioprosessit tulevat sekä itse tapahtumassa että sen sisällössä, elokuvissa, esille, ja nämä prosessit ovat välittyneet uutisteksteihin. Alkuperäiskansojen kulttuuritapahtuma esitetään valtaväestön sanomalehdissä laadukkaana, kehittyvänä ja kiinnostavana tapahtumana, jolla on elämyksellisen viihdearvon lisäksi myös syvempi sanoma.

Jatkotutkimuksen kannalta olisi mielenkiintoista verrata valtaväestön ja saamelaisten sanomalehtien mediapresentaatiota Skábmagovista. Näkökulman vaihtaminen voi tuoda lisävalaistusta festivaalin merkityksestä alkuperäiskansoille. Kiinnostavaa olisi myös tutkia ja vertailla maailman eri alkuperäiskansojen elokuvafestivaalien mediarepresentaatiota dekolonisaatioprosessien näkökulmasta, jolloin elokuvan merkitys alkuperäiskansojen taidemuotona ja vaikuttamisen välineenä voisi tulla selkeämmin esille. Oman tutkimusaiheensa ovat alkuperäiskansojen elokuvien ja dokumenttien sisällöt ja elokuvataide, joita voisi tutkia elokuvatutkimuksen teorioiden näkökulmasta.

Aineistolähteet:

Helsingin Sanomien, Kalevan ja Lapin Kansan vuosikertojen 1999-2007 Skábmagovat-elokuvafestivaaleja koskevat artikkelit, jotka ovat ilmestyneet festivaalin tapahtuma-aikaan. Poikkeuksena lumiteatteriutista koskevat artikkelit, jotka ovat ilmestyneet tammikuun 1999 ensimmäisellä viikolla.

Lähteet:

Alia, Valerie & Bull, Simone (2005) Media and Ethnic minorities. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Diskurssianalyysin aakkoset (1993) Arja Jokinen, Kirsi Juhila, Eero Suoninen (toim.). Tampere: Vastapaino.

Diskurssianalyysi liikkeessä (1999) Arja Jokinen, Kirsi Juhila, Eero Suoninen (toim.). Tampere: Vastapaino.

Eriksen, Thomas Hylland (1993) Ethnicity & Nationalism. Anthropological Perspectives. Pluto Press, London.

Fairclough, Norman (1997) Miten media puhuu. Tampere: Vastapaino.

Getz, Donald (1997) Event Management & Event Tourism. New York: Cognizant Communication Corporation.

Hall, Stuart (1992) The West and the Rest: Discourse and Power. Teoksessa Hall ja Gieben (toim.)

Hall, Stuart (2002) Identiteetti. Tampere: Tammer-Paino Oy, 4. painos.

Hellsten, Iina (2003) Monistettu Dolly. Johdatusta metafora-analyysiin. Teoksessa Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan. Anu Knatola, Inka Moring, Esa Väliverronen (toim.) Tampere: Tammer-Paino Oy, Palmenia-kustannus, 64-92.

Hirvonen, Vuokko (1999) Saamenmaan ääniä. Saamelaisen naisen tie kirjailijaksi. Pieksämäki: Kirjapaino Raamattutalo Oy. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 725.

Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta (1990) Klaus Mäkelä (toim.) Helsinki: Gaudeamus.

Kuokkanen, Rauna (1997) *Etnostressas sápmelasvuoda oddasis huksemii - sápmelasvuoda govven dálá sápmelas girrjálásvuodas*. Opinnäyte: Pro gradu -työ : Oulun yliopisto , suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos, saamen kieli ja saamelainen kulttuuri.

Kuokkanen, Rauna (1999) Etnostressistä sillanrakennukseen. Saamelaisen nykykirjallisuuden minäkuvat. Teoksessa Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit, osa 1. Outamaalta tunturiin. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. Kustannus-Puntsi, 95-112.

Kuokkanen, Rauna (2007) Saamelaiset ja kolonialismin vaikutukset nykypäivänä. Teoksessa Kolonialismin jäljet. Keskustat, periferia ja Suomi. Joel Kuortti, Mikko Lehtonen ja Olli Löytty (toim.) Tampere: Gaudeamus Helsinki University Press, 142-154.

Kuortti, Joel (2007) Jälkikoloniaalisia käännöksiä. Teoksessa Kolonialismin jäljet. Keskustat, periferia ja Suomi. Joel Kuortti, Mikko Lehtonen ja Olli Löytty (toim.) Tampere: Gaudeamus Helsinki University Press, 11-26.

Lehtola, Jorma (2000) Lailasta Lailaan. Tarinoita elokuvien sitkeistä lappalaisista. Kustannus-Puntsi, Jyväskylä.

Lehtola, Jorma (2007) Saamelaisen elokuvan aika. Tampere Film Festival -lehti 2007, 6-7.

Lehtola, Veli-Pekka (1997) Rajamaan identiteetti. Lappilaisuuden rakentuminen 1920- ja 1930 – luvun kirjallisuudessa. Pieksämäki: Kirjapaino Raamattutalo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 665.

Lehtola, Veli-Pekka (1999) Aito lappalainen ei syö haarukalla ja veitsellä. Stereotyyppit ja saamelainen kulttuurintutkimus. Teoksessa Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit, osa 1. Outamaalta tunturiin. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. Kustannus-Puntsi, 15-32.

Lehtonen, Mikko (2000) Merkitysten maailma. Tampere: Vastapaino, Tammer-Paino Oy.

Länsman, Anni-Siiri (2004) Väärtisuhteet Lapin matkailussa. Kulttuurianalyysi suomalaisten ja saamelaisten kohtaamisesta. Saarijärvi: Kustannus-Puntsi.

Löytty, Olli (2005) Toiseuttamista ja tilakurittomuutta. Johdanto teoksessa Olli Löytty (toim.) Rajanylityksiä: Tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen. Helsinki: Gaudeamus, 7-24.

Löytty, Olli (2005) Kuka pelkää mustavalkoista miestä. Toiseuttavan katseen rajat. Teoksessa Rajanylityksiä: Tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen. Helsinki: Gaudeamus, 86-102.

Moring, Kirsikka 2007: Joiku vaihtui rapiksi, porot biteiksi. Helsingin Sanomat, 30.1.2007, C1.

Petterson, Robert (2004) Sami Tourism in Northern Sweden – Supply, Demand and Interaction. Östersund and Umeå.

Pietikäinen, Sari (2000) Discourses of differentiation. Ethnic representations in newspaper texts. Jyväskylä : University of Jyväskylä. Väitöskirja.

Pietikäinen, Sari (2002) Etniset vähemmistöt ja uutiset. Teoksessa Pentti Raittila (toim.) Etnisyys ja rasismi journalismissa. Tampere University Press: Suomen Journalistiliitto, Mediakriittinen julkaisusarja 6, 14–30.

Pietikäinen, Sari (2002) Media, kieli ja etniset identiteetit. Teoksessa Sirkka Laihiala-Kankainen, Sari Pietikäinen ja Hannele Dufva (toim.) Moniääninen Suomi: kieli, kulttuuri ja identiteetti. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus: 241–255.

Pietikäinen, Sari & Leppänen, Sirpa. (2007) Saamelaiset toisin sanoin. Teoksessa Kolonialismin jäljet. Keskustat, periferia ja Suomi. Joel Kuortti, Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) Tampere: Gaudeamus Helsinki University Press, 175-189.

Said, Edward W. (1991) Orientalism. UK: Penguin Group.

Stoor, Maritta (1999) “Enköhän mie itte tiä parhaiten, kuka mie olen”. Suomea puhuvien saamelaisten ja nk. lappalaisten etninen identifikaatio. Teoksessa Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit, osa 1. Outamaalta tunturiin. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. Kustannus-Puntsi, 67-80.

Sääskilahti, Minna (2007) Paholainen vai luonnonkatastrofi? Alkoholiaiheiset perusmetaforat alkoholivalistusteksteissä. Teoksessa Harri Mantila, Merja Karjalainen ja Jari Sivonen (toim.) Merkityksen ongelmasta vähemmistökielten oikeuksiin.

Juhlakirja professori Helena Sulkalan 60-vuotispäivänä. Oulu: Oulun yliopisto, humanistinen tiedekunta, suomen kielen, informaatiotutkimuksen ja logopedian laitos, 109-122.

Tuulentie, Seija (2001) Meidän vähemmistöimme. Valtaväestön retoriikat saamelaisten oikeuksista käydyissä keskusteluissa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Väitöskirja.

Valtonen, Sanna (2003) Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. Teoksessa Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan. Anu Kantola, Inka Moring, Esa Väliverronen (toim.) Tampere: Tammer-Paino Oy, 93-121.

Internetlähteet:

<http://www.chiapasmediaproject.org/> (12.1.2008)

Govadas CD-rom: <http://www.punssi.fi/govadas.htm> (13.4.2007).

Ilmatieteen laitoksen internetsivut:

http://www.fmi.fi/tutkimus_ilmasto/ilmasto_18.html (16.1.2007).

Kansainvälisen työjärjestö ILO:n internetsivut:

<http://www.ilo.org/ilolex/english/convdisp1.htm> (6.2.2007).

Saamelaisalueen koulutuskeskus: <http://www.sogsakk.fi/> (13.4.2007).

Siidan ja Skábmagovien internetsivut: <http://www.siida.fi>. (12.1.2008)

Sähköpostiviesti:

Sähköpostiviestivastaus Skábmagovien vuoden 1999 tuottajalta 12.10.2007.

Suulliset lähteet:

Puhelinkeskustelu festivaalijohtaja Marja-Riitta Lukkarin kanssa 31.1.2007.

Liitteet:

Liite 1. Tilasto Helsingin Sanomissa, Kalevassa ja Lapin Kansassa ilmestyneiden artikkeleiden määrästä vuosina 1999-2007.

Liite 2. Haastattelurunko.

